GABRIEL ASANDULUI

ISTORIA CONTRUCŢIEI EUROPENE

Curs universitar

Iaşi, 2026

CUPRINS

Cuprins

Introducere

Capitolul I : Idei şi proiecte privind realizarea unităţii europene

I.1. Originile Europei

I.2. Frontierele Europei

I.3. Ideea de unitate europeană de-a lungul istoriei

a. De la antichitate la modernitate

b. Proiecte europene în Secolul Luminilor

c. Ideea europeană în perioada cuprinsă între Revoluţia Franceză şi Primul Război Mondial

d. Mişcarea europeană în perioada interbelică

e. Ideea europeană în anii celui de-al II-lea război mondial (1939-1945)

Capitolul II: Fundamentul Europei postbelice. Încercări de construire a Comunităţii Europene

II. 1. Începutul cooperării postbelice

II.2. Mişcările proeuropene şi rolul lor în semnarea primelor tratate

Capitolul III : Tratatele constitutive ale Uniunii Europene

III.1. Consideraţii generale

III.2. Tratatul privind constituirea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului

III.3. Tratatele de la Roma. Constituirea Comunităţii Economice Europene şi a Comunităţii Europene a Energiei Atomice

a. Relansarea proiectului integrării europene

b. Tratatele privind constituirea Comunităţii Economice Europene şi a Comunităţii Europene a Energiei Atomice

c. Instituţiile comunitare create de Tratatele de la Roma

d. Semnificaţia şi efectele Tratatelor de la Roma

Capitolul IV : Evoluţia Comunităţilor Europene până la Actul Unic European

IV. 1. Consideraţii generale

IV.2. Asociaţia Europeană a Liberului Schimb
IV.3. De la Organizaţia Europeană a Cooperării Economice la Organizaţia Pentru Cooperare Economică şi Atlantică
IV.4. Marea Britanie şi încercările sale de a adera la Comunitatea Economică Europeană
IV.5. Criza „scaunului gol". Compromisul de la Luxemburg
IV.6. Comunitatea Economică Europeană după retragerea din viaţa politică a lui Charles de Gaulle
IV.7. Actul Unic European

Capitolul V : Crearea şi evoluţia Uniunii Europene

V.1. Tratatul de la Maastricht
V.2. Tratatul de la Amsterdam
V.3. Tratatul de la Nisa
V.4. Proiectul de instituire a unei Constituţii Europene
V.5. Tratatul de la Lisabona

Capitolul VI : Instituţiile Uniunii Europene

VI. 1. Introducere
VI. 2. Comisia Europeană
a. Consideraţii generale
b. Rolul şi componenţa Comisiei Europene
c. Organizarea şi funcţionarea Comisiei Europene
VI.3. Parlamentul European
a. Consideraţii generale
b. Componenţa, statutul şi mandatul membrilor Parlamentului European
c. Organizarea şi funcţionarea Parlamentului European
d. Rolul şi atribuţiile Parlamentului European
VI. 4. Consiliul Uniunii Europene
VI. 5. Consiliul European
a. Noţiuni introductive

b. Componenţa Consiliului European
c. Funcţionarea Consiliului European
d. Competenţele Consiliului European
e. Deciziile Consiliului European

VI.6. Curtea de Justiţie Europeană
a. Istoric
b. Structura şi statutul membrilor Curţii de Justiţie Europeană
c. Organizarea şi funcţionarea Curţii de Justiţie Europeană
d. Competenţele Curţii de Justiţie Europeană

VI. 7. Curtea de Conturi Europeană

VI. 8. Banca Centrală Europeană
a. Noţiuni introductive
b. Atribuţiile Băncii Centrale Europene
c. Principiile funcţionării Băncii Centrale Europene
d. Organizarea Băncii Centrale Europene

BIBLIOGRAFIE

Introducere

Europa a fost vreme de secole centrul universului pământean. De aceea şi o istorie tulbure care avea să răzbată din negura mileniilor până la noi, beneficiarii unui proiect al unei Europe unite care încearcă să reînvie şi să recâştige poziţia pe care a avut-o odată.

O istorie a Europei este mai mult decât utilă, dar o istorie a construcţiei actualului proiect european este mai mult decât necesară De aceea, ne propunem să prezentăm studenţilor şi tuturor celor care sunt interesaţi de această problematică, modul în care s-a construit şi încă se mai contruieşte noua arhitectură europeană. Vom prezenta trecutul, dar şi prezentul unui proiect care stă încă sub semnul incertitudinii. Încercăm să scoatem în evidenţă faptul că statele membre ale actualei Uniuni Europene au reuşit să treacă peste disensiuni şi asperităţi care au durat secole şi şi-au legat viitorul de cel al altor naţiuni considerate, până nu demult, vrăjmaşe.

Fundamentul actualei Uniuni este dat de tratatele pe care aceasta se bazează şi care constituie liantul care ţine în viaţă acest „mamut interstatal” care se vrea a fi un model şi pentru statele de pe alte continente. De aceea, prezentul curs va încerca să prezinte tratatele care au consacrat, din punct de vedere juridic, actuala construcţie europeană şi să evidenţieze importanţa acestora în cadrul procesului de construire a actualei Uniuni Europene.

Instituţiile sunt cele care dau viaţă ideilor oamenilor, de aceea, acestea vor ocupa un rol important în economia demersului nostru de a face o radiografie a Uniunii Europene, sub aspectul prezentării trecutului, prezentului şi chiar a viitorului acesteia. Uniunea este un mamut instituţional care a adunat sub umbrela sa mai bine de 36000 de funcţionari care trebuie să asigure buna funcţionare a mecanismului european.

Bibliografia acestei teme este mai mult decât generoasă şi, de aceea, ne vom margini a o prezenta pe cea de care ne-am folosit, le sfârşitul prezentului curs.

Capitolul I

Idei şi proiecte privind realizarea unităţii europene

I.1. Originile Europei

Ideea de Europa, ca spaţiu geografic, politic şi spiritual, o găsim prezentă în istorie, literatură, geografie, mitologie şi filosofie, încă de acum câteva mii de ani. Cuvântul *Europa* are o etimologie asupra căreia specialiştii n-au ajuns la un consens, existând mai multe teorii, fiecare cu adepţii săi. Astfel, potrivit lui Johannes Goropius, medic din secolul al XVI-lea, termenul ar proveni din limba ebraică şi ar desemna teritoriul care, potrivit mesajului biblic, ar fi aparţinut lui Iafet, fiul lui Noe. Într-o altă accepţiune, termenului i se conferă o origine celtică, cuvântul *wreb* însemnând Occident. O a treia interpretare consideră cuvântul ca fiind de origine semitică, *ereb*, care înseamnă *seară*, *amurg*, ceea ce i-a determinat pe unii istorici să afirme că pentru antici Occidentul era locul unde soarele apunea, locul obscurităţii, al penumbrei, al ceţei opace. Aceasta, în antiteză cu Orientul, care era considerat ca fiind ţinutul aurorei, al dimineţii, al luminii, al sufletului, al iniţierii şi al înţelepciunii. Prestigiul Orientului a fost unul dintre motivele pentru care Occidentul a fost, mult timp, doar un reper geografic şi nu unul cultural[1].

Aceste puncte de vedere sunt completate de cel care afirmă originea greacă a cuvântului Europa. Astfel, într-o primă variantă, susţinută de Gonzague De Reynolds, cuvântul este un adjectiv, unde *eurus* înseamnă larg, amplu, spaţios, iar *ops* ochi. Cu alte cuvinte *Europča* ar desemna o femeie cu ochi mari, cu un chip luminos. Într-o altă variantă de etimologie grecească, prezentată şi susţinută de Robert Graves, o diferenţă de accent în citirea cuvântului face ca acesta să însemne "bun pentru sălcii", "bine udat", sălciile fiind în Europa un simbol al fertilităţii[2].

---

[1] Pe larg, Bedros Petre Naianu, Cristina Marina Gheorghe, *Uniunea Europeană. Repere istorice. Programe*, Editura Aisteda, Bucureşti, 2002, p. 5.
[2] *Ibidem*.

Cert este faptul că numele de Europa este folosit pentru prima dată de Hesiod, în secolul al VIII-lea î. Hr., acesta utilizându-l pentru a desemna una din cele trei mii de *Oceanide* care hrăneau tinereţea oamenilor. O altă legendă o prezintă pe Europa ca fiind fiica cea mică a zeului Poseidon, cea care va fi răpită de Zeus, metamorfozat în taur, şi dusă în insula Creta. Legenda spune că din această legătură au rezultat trei fii – Minos, Radamente şi Sarpedon – ce vor deveni mai apoi, în ordinea evocată, regi ai Minosului, Cicladelor şi Sarpedonului. Părăsită de Zeus, frumoasa Europa s-a căsătorit cu regele Cretei şi astfel, civilizaţia minoică coincide cu începutul civilizaţiei europene, în timp ce grecii pot fi consideraţi, legatari săi testamentari.

I.2. Frontierele Europei

Problema graniţelor Europei scoate în evidenţă faptul că există o diferenţă între dimensiunea geografică şi cea geopolitică[3]. Primele încercări de conturare a unei hărţi fizico-geografice ale Europei provin din perioada antichităţii greceşti. Astfel, Hesiod considera Europa ca fiind ţinutul situat la nord de Grecia continentală, excluzând Peloponesul şi insulele greceşti. Herodot (sec. V î. Hr.) ne transmite o imagine lumii antice afirmând că grecii împart pământul în trei părţi: Europa, Asia şi Libia (Africa centrală).

Problema limitelor continentului european a continuat să preocupe şi pe alţi gânditori precum: Strabon, Sfântul Augustin[4], Paul Orose. Citându-i pe antici, Giovanni Boccacio a trasat graniţele Europei, astfel: la Est (Levant) de la Marea Egee; Hellespont (Marea Azov), până pe cursul Donului; la nord de la Oceanul Îngheţat până unde începe Marea Mediterană; în sud, Europa era delimitată de Marea Mediterană care se continua cu Marea africană[5]. Dacă graniţele vestice şi sudice ale Europei au fost precizate cu multă

---

[3] Vasile Vese, Adrian Liviu Ivan, *Istoria integrării europene*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, p. 14.
[4] Teologul latin Sfântul Augustin (354-430) împărţea lumea în două: Europa şi Africa pe de o parte, iar Asia de cealaltă parte. Continentul european începe să fie văzut, din această perspectivă, ca un „apendice" al Asiei, aşa cum îl numea Paul Valéry.
[5] Vasile Vese, Adrian Liviu Ivan, *op. cit.*, p. 15.

acurateţe, în mai multe texte ale unor autori antici, întinderea continentului spre est şi nord-est a fost şi este încă subiect de controversă[6].

Delimitărilor geografice li s-au asociat şi delimitări în plan spiritual. Astfel, Aristotel considera, în sec. IV î. Hr., că popoarele Europei erau prin vocaţie, curajoase, dar mai puţin harnice şi inteligente, capabile să-şi apere libertatee, nefiind însă capabile de a se guverna[7].

Pentru romani, care au creat un imperiu care se întindea pe trei continente, Europa, Africa de Nord şi Asia, linia de demarcaţia nu viza continentele ci, pe de o parte, lumea romană, unită prin limbă, instituţii, comerţ, spiritualitate comună şi, pe de altă parte, lumea exterioară[8]. Expansiunea romanilor a furnizat ideea unei Europe compacte, a unei Europe unite prin limbă şi vocaţie universală.

I.3. Ideea de unitate europeană de-a lungul istoriei

a. De la antichitate la modernitate

Conceptul de unitate europeană îl regăsim în perioada antichităţii greco-romane, când cele două culturi reprezentau lumea civilizată, care se deosebea de lumea exterioară, dominată de barbari. Pentru Europa de astăzi, Grecia antică a reprezentat germenele, în timp ce Roma a fost matricea de unde a pornit civilizaţia europeană [9]. În secolele în care a făcut parte din Imperiul Roman, Europa nu s-a confundat cu acesta, deşi a moştenit, pe de o parte, o civilizaţie care încă sfidează modernitatea iar, pe de altă parte, ideea de universalitate. Prin acţiunea de romanizare impusă ca politică oficială a imperiului s-au pus bazele unei civilizaţii unitare care a fost transmisă urmaşilor şi care a rezistat în ciuda vicisitudinilor vremii.

---

[6] Pentru detalii Herodot, *Istorii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1984; Strabon, *Geografia*, vol. I-III, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971-1983; Secundus Caius Plinius, *Opere complete*, Editura Univers, Bucureşti, 1977; Ladislau Gyemant, *Preistoria construcţiei europene*, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1999 .

[7] Aristotel, *Politica*, VII. 6, Editura Antet, Bucureşti, 1996.

[8] Irina Moroianu Zlătescu, Radu Demetrescu, *Drept instituţional comunitar şi drepturile omului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, Bucureşti, 2005, p. 10.

[9] Jean Baptiste Duroselle, *L'idée d'Europe dans l'histoire*, Denoël, Paris, 1965, apud Adrian Liviu Ivan, *Sub zodia „Statelor Unite ale Europei". De la ideea europeană la Comunităţile Economice Europene,* Ediţie revăzută şi adăugită, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2009, p 60.

Fundamentul unităţii europene îl regăsim în "umanismul" Greciei antice, dar şi în conceptele de "cetăţean" şi "justiţie", creaţie a lumii romane. Peste aceste elemente s-a suprapus creştinismul, care a venit şi a completat aceste tradiţii de factură europeană[10].

Prăbuşirea Imperiului Roman de Apus (476) a fracturat unitatea continentului, separându-i pe barbarii occidentali de lumea civilizată. Distincţia dintre roman şi barbar, care a operat în perioada Imperiului, a fost curând înlocuită cu cea dintre creştin şi păgân. A început un proces care a marcat trecerea lentă de la *Respublica Romana* la *Respublica Christiana*[11].

Evul mediu (sec. V-XIII) a stat sub semnul "naşterii" Europei creştine[12] şi a reconfigurării statale la nivel european. Această perioadă a fost marcată de evenimente importante pentru viitorul continentului, precum "migraţiile popoarelor"[13]. "Barbarii" au contribuit la formarea unor noi formaţiuni statale pe întinsul Europei şi au adâncit separarea dintre Occident şi Răsărit. Prezenţa arabilor în Peninsula Iberică a produs, de asemenea, o ruptură între sudul şi nordul continentului, aşa cum afirmă Pierre Gerbet[14]. Cu toate acestea, influenţa arabă asupra Europei a fost una pozitivă. Lumea creştină occidentală a redescoperit o parte din valorile antichităţii greceşti prin intermediul arabilor din Peninsula Iberică. Renaşterea europeană a fost pregătită, din punct de vedere ideologic şi cultural, de filosofia arabă, iar raţionalismul medieval musulman a intuit separaţia dintre filosofie şi religie, ceea ce a condus la apariţia laicului în cultură[15].

Perioada de debut a creştinismului occidental s-a caracterizat printr-un hiat terminologic, termenul de "Europa" sau cel de "european" lipsind aproape cu desăvârşire din scrierile vremii. O singură cronică, cea a lui Isidor Pacensis care înfăţişează bătălia dintre Carol supranumit "Martel"[16] şi arabi (732), de la Poitiers, face referire la

---

[10] Constanţa Mătuşescu, *Construcţia europeană. Evoluţia ideii de unitate europeană*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2007, p. 12.
[11] Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 63.
[12] Mai multe informaţii despre „naşterea" Europei creştine în Alexandru Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.
[13] Despre fenomenul migraţiilor, a se vedea Alexandru Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *op. cit*., p. 20 şi urm.
[14] Pierre Gerbet, *La construction de l'Europe*, Imprimérie nationale, Paris, 1994, p. 8.
[15] Pentru detalii despre influenţa islamismului occidental asupre culturii şi civilizaţiei europene, a se vedea Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 65 şi urm.
[16] Pentru detalii despre regatul franc şi Carol Martel, Alexandru Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *op. cit*., p. 85 şi urm.

“europeni”. Menţiunea aceasta reprezintă momentul de afirmare a “Europei Occidentale” ca şi construcţie ideologică şi culturală[17].

Ideea de unitate a spaţiului european nu a fost abandonată după anul 476 ci, dimpotrivă, a fost aşteptat un moment prielnic pentru refacerea ei. Unitatea avea să fie refăcută parţial, pentru spaţiul creştinătăţii occidentale, în jurul anului 800, când Carol cel Mare, regele francilor, a fost încoronat împărat de către papa Leon al III-lea. Scopul urmărit de suveranul francilor a fost acela de a restaura Imperiul Roman a lui Constantin cel Mare[18].

Prin această *restauratio Romani Imperio,* Occidentul a devenit noul centru al continentului, după Roma şi Constantinopol. În acţiunea de restaurare a vechiului imperiu Carol cel Mare s-a sprijinit pe tradiţia greco-latină, pe ideea de universalitate şi, nu în ultimul rând, pe creştinismul occidental. Pentru faptele sale, pentru reuşita sa de refacere parţială a unităţii fostului imperiu roman Carol cel Mare a dobândit din partea contemporanilor supranumele de “părinte al Europei”[19].

Statul franc, în timpul domniei lui Carol cel Mare, amintea parţial de fostul Imperiu Roman, întinzându-se pe o suprafaţă de 1,2 milioane de kilometri pătraţi care includea Galia, o bună parte din viitoarea Germanie, nordul şi centrul Italiei până la Roma, nord-vestul Balcanilor şi nord-estul Spaniei. Populaţia din acest spaţiu era cuprinsă între 10 şi 20 de milioane de locuitori, divizaţi în două mari ansambluri lingvistice, romanic şi germanic, fiecare cu propriile şi numeroasele sale limbi, dialecte sau graiuri[20]. Unitatea imperiului a fost asigurată de latina scrisă, folosită atât în cadrul cancelariei imperiale, cât şi în sânul Bisericii.

Imperiul carolingian, bazat pe puterea şi abilităţile conducătorului, n-a mai rezistat după moartea întemeietorului său. Diversitatea etnică şi lingvistică a regatului, nivelurile diferite de dezvoltare a regiunilor acestuia, absenţa unei adevărate unităţi economice au reprezentat tot atâtea cauze care au grevat asupra menţinerii unităţii imperiului creat de Carol cel Mare. Acţiunea de divizare a moştenirii lăsate de Carol a fost pecetluită de împărţirea făcută de către urmaşii acestuia, la Verdun, în 843. În urma

---

[17] *Ibidem*, p. 67.
[18] Enrique Barón Crespo, *L’Europe à l’aube du millénaire*, Éditions Kimé, Paris, 1996, p. 34.
[19] Denis de Rougemont, *Vent-huite siècles d' Europe*, *La conscience européenne à travers les texts d’Hesiode à nos jours*, Payot, Paris, 1961, p. 49.
[20] Alexandru Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *op. cit*., p. 99.

negocierilor purtate de fiii săi, Lothar a primit titlul de împărat, Italia, şi teritoriul dintre Ron şi Rin până în Frizia (Francia media); Ludovic Germanicul a primit partea de la est de Rin, inclusiv regiunea şi oraşele Speier, Mainz şi Wörms (Francia orientalis); lui Carol cel Pleşuv i-a revenit partea de la vest de Ron şi Meuse, inclusiv Aquitania (Francia occidentalis)[21]. Prin înţelegerea de la Verdun s-a pus capăt procesului de restaurare a Imperiului Roman şi s-a prefaţat *Europa Naţiunilor* [22].

Occidentul Europei, după pacea de la Verdun, a intrat într-o nouă fază, cea a diviziunilor politice, în contextul formării şi consolidării orânduirii feudale. Deşi a avut o existenţă efemeră, Imperiul Carolingian reprezintă punctul de origine a civilizaţiei occidentale[23], deoarece a imprimat acelaşi tip de instituţii unor teritorii diverse, a pus bazele unor curente comune de gândire şi atitudine şi a impus creştinismul ca o forţă unificatoare.

Tentative de unificare politică a continentului European au mai existat, fiind întreprinse de împăraţii germani. Cea mai importantă dintre aceste încercări a fost cea a lui Otto I (936-973) care a încercat recuperarea tradiţiei carolingiene şi a căutat să extindă hotarele stăpânirii sale spre răsăritul Europei, promovând în aceste spaţii o politică de creştinare a triburilor păgâne găsite aici[24].

Europa se transformă, începând cu secolul al IX-lea, într-o confederaţie de prinţi occidentali, dominată de disensiunile dintre puterea politică, reprezentată de împăraţii de naţiune germană, şi puterea spirituală, a papalităţii (vestita ceartă dintre puterea temporală şi cea spirituală pentru investitură)[25].

Naşterea cnezatului rus şi proclamarea "celei de a III-a Rome" , în timpul marelui duce Vladimir (988), schisma religioasă din 1054, au adâncit şi mai mult prăpastia care s-a deschis între occidentul şi răsăritul continentului. Dacă Europa răsăriteană n-a reuşit să-şi creeze o unitate şi o identitate proprie, rămânând multă vreme într-un stadiu de semi-barbarie, partea occidentală a continentului şi-a conservat, începând cu secolul al XI-lea, o identitate, promovând acelaşi tip de societate medievală, aceeaşi comunitate de

---

[21] *Ibidem*, p.121; Enrique Barón Crespo, *op. cit*., pp. 35-36 .
[22] Pierre Gerbet, *op. cit*., p. 4; Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 71.
[23] Christopher Dawson, *Making of Europ. Introduction in the history of the European unity*, Londra, 1932, p. 284, apud Constanţa Mătuşescu, *op. cit*., p. 13.
[24] Pentru detalii despre domnia lui Otto, vezi Alexandru Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *op. cit*., pp.192-199.
[25] Denis de Rougemont, *op. cit*., p. 50.

credinţă exprimată atât prin cruciade cât şi prin organizarea religioasă[26]. În fapt, Europa medievală a fost guvernată de două forţe, Imperiul şi Biserica care şi-au disputat supremaţia[27]

Prin urmare, ideea europeană s-a exprimat, în Europa vestică, între secolele XI-XIII, prin intermediul creştinătăţii occidentale. Aceasta din urmă s-a manifestat, începând din secolul al XI-lea, pe de o parte, prin creştinarea scandinavilor, ungurilor şi slavilor, şi pe de altă parte, printr-o puternică mişcare intelectuală[28]. Acestora li s-a adăugat o mişcare pentru pace, dezvoltarea agriculturii, un curent cunoscut în literatură sub numele de "cavalerism" care a contribuit, mai târziu, la afirmarea conştiinţei identităţii europene[29].

Evul Mediu a adus, pentru partea occidentală a continentului, o societate aproape unificată, construită pe norme influenţate de dreptul roman şi de cel canonic. Perioada medievală a reprezentat o sinteză între civilizaţia greco-romană, transmisă prin intermediul bisericii, şi mentalitatea elementară, brută a popoarelor germanice[30].

Secolul al XIII-lea a deschis drumul unei lungi dispute între papalitate şi Imperiul Romano-German care a accentuat fărămiţarea statală existentă la nivelul Europei. Victoria regelui Franţei, Filip al II-lea Augustus (1180-1223), în faţa împăratului Sfântului Imperiu de neam romano-german, Otto de Braunschweig, de la Bouvines (1214), a declanşat un amplu process, la nivelul Europei occidentale, de constituire a monarhiilor naţionale[31]. În Anglia, Ioan Fără de Ţară a fost nevoit să accepte condiţiile baronilor englezi şi să semneze *Magna Carta Libertatum* (1215), document care a deschis drumul spre constituirea primei monarhii parlamentare.

Secolele XIII-XIV au stat sub semnul "naşterii" monarhiilor centralizate şi a primelor descoperiri geografice care i-au ajutat pe europeni să conştientizeze faptul că graniţele civilizaţiei nu se opreau la frontierele creştinătăţii. De asemenea, pericolul

---

[26] Jacques le Goff, *Evul mediu şi naşterea Europei*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 13.
[27] Mario Teló, *L'etat et l'Europe. Histoires des idées politiques et des institutions européennes*, Éditions Labor, Bruxelles, 2005, p.11.
[28] Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 76.
[29] Jacques le Goff, *op. cit*., p. 65.
[30] José Ortega y Gasset, *Europa şi ideea de naţiune*, Editura Humanitas, Bucureşti, pp. 45-47.
[31] Pentru detalii, vezi Alexandru Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *op. cit*., pp. 270-277.

otoman a oferit monarhiilor europene ocazia de a exprima solidarităţi politice şi militare, ce vor îmbrăca forma cruciadelor.

În acest context, al creşterii pericolului otoman, au apărut o serie de gânditori care au susţinut necesitatea unităţii Europei şi încetarea numeroaselor conflicte care măcinau continentul. Juristul francez, *Pierre Dubois* (1250-1320), slujitor la curţile regilor Franţei şi Angliei a introdus ideea europeană în istorie. El a propus, în lucrarea *De Recuperatione Terrae Sanctae*, crearea unei confederaţii europene, pusă sub egida spirituală a „Sfântului Scaun" pentru gestionarea intereselor statelor catolice[32]. *Republica preacreştină* a lui Dubois trebuia plasată sub direcţia unui *Conciliu* al statelor componente, în cadrul căruia naţiunile îşi puteau păstra independenţa absolută. Proiectul a pus în planul dezbaterii raportul dintre supremaţia statelor şi formele suprastatale, care a rămas o temă de meditaţie şi discuţie pentru generaţiile viitoare.

Ideile eminentului jurist francez n-au avut un larg ecou în rândul contemporanilor săi. Ele aveau să fie reluate în secolul al XV-lea, în contextul laicizării continentului, al contestării autorităţii Papei, apariţiei germenilor Reformei şi a prezenţei turcilor în Europa. Cucerirea Constantinopolului de către otomani, în 1453, a contribuit la revigorarea solidarităţii creştine care s-a manifestat sub forma cruciadelor târzii[33].

Marele poet italian, Dante Alighieri s-a pronunţat, încă din 1308, în lucrarea *De Monarchia*, pentru o monarhie unică europeană, a cărei conducere să fie exercitată de împăratul romano-german, dar cu păstrarea independenţei principilor din fiecare ţară. Toate aceste măsuri trebuiau să se circumscrie ideii păcii universale şi unităţii creştine.

Proiectele de unitate europeană, din secolele următoare, au avut ca punct de plecare pericolul otoman care plana asupra Europei creştine. Pe această linie, s-a înscris şi propunerea făcută de regele Boemiei, George Podiebrad (1420-1471). Acesta, la sugestia sfetnicului său Antonio Marini, a prezentat regelui Franţei şi signoriei veneţiene un proiect al unei confederaţii antiotomane, *Congragattio Concordiae*, care susţinea ideea constituirii unei asociaţii de state cu scopul de a asigura pacea în interiorul creştinătăţii occidentale[34].

---

[32] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 10.
[33] Vasile Vese, Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 22.
[34] Jacques le Goff, *op. cit*. , pp. 230-231; Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 84.

Proiectul a fost gândit ca o alianţă cu caracter defensiv a creştinilor împotriva turcilor dar, în realitatea, era o propunere care dorea să-i aducă în aceeaşi tabără pe toţi cei care doreau să înlăture atât supremaţia pontificală, cât şi autoritatea împăratului romano-german.

Aeneas Silvio Piccolomini (1405-1464), viitorul papă Pius al II-lea (1458-1464), în lucrarea *De Europa* a reiterat ideea existenţei unei unităţi europene la nivelul credinţei, afirmând că "Christiana Comunita este însăşi Europa"[35]. Şi alţi gânditori ai timpului au îmbrăţişat ideile papei, unitatea de credinţă fiind invocată pentru realizarea unităţii politice a tuturor popoarelor europene. Erasmus de Rotterdam (1467-1530), figură de marcă a gândirii umaniste, un adevărat "cetăţean european", prin cultura şi cunoştiinţele sale lingvistice, a identificat *Creştinătatea* cu *Europa* şi a făcut distincţie între europeni şi "non-europeni". În acelaşi timp, acest "principe al umanismului" a propus construirea unei societăţi europene bazată pe cucerirea binelui suprem şi al păcii.

Marile descoperiri geografice, curente precum umanismul, Renaşterea şi Reforma religioasă au reprezentat tot atâtea premise ale apariţiei modernităţii europene şi, în acelaşi timp, şi-au pus amprenta şi asupra ideilor şi opiniilor referitoare la modalităţile de înfăptuire a unităţii europene. În acest context larg, îl putem integra pe Carol al V-lea Quintul (1516-1556) care a reuşit reunirea unor teritorii întinse şi dispersate, încluzând Sfântul Imperiu Roman, Aragon, Castilia, Napoli, Sicilia, Ţările de Jos[36].

Mitul *Imperiului Universal*[37] s-a spulberat, la mijlocul secolului al XVI-lea, în condiţiile ascensiunii statelor naţionale centralizate în apusul Europei, al fărămiţării politice din Germania şi Italia, al dispariţiei regatelor Ungariei şi Boemiei, al scindării creştinismului occidental prin declanşarea Reformei religioase. Continentul european a fost, din punct de vedere geopolitic, împărţit în trei Europe. Prima dintre ele, *Europa Occidentală sau Atlantică* mai bogată, domina politic continentul şi comerţul internaţional. *Europa Continentală*, cuprindea Germania şi Italia, era mai săracă şi

[35] Jean-Pierre Bois, „Utopies et practique de la paix époque moderne" , în *Penser la Paix*, Centre d'études de la Défense, Cycle des conférences, 1999-2000, p. 45, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 85.
[36] Pentru detalii despre viaţa lui Carol Quintul a se vedea Jean-Michel Sallman, *Charles Quint*, Éditions Payot&Rivages, Paris, 2000.
[37] Enrique Barón Crespo, *op. cit*., p.38.

instabilă din punct de vedere politic. Cea de a treia Europă, cea *Răsăriteană*, semi-asiatică, era săracă şi lipsită de suportul unor naţiuni bine definite[38].

Secolul al XVI-lea a impus, în raporturile dintre state, principiul echilibrului european. De asemenea, acest veac a fost dominat de o nouă clasă socială, burghezia, care a jucat un rol din ce în ce mai important în procesul de construcţie statală a naţiunilor europene şi care a sprijinit financiar politica suveranilor Europei. În acest context marcat, din a doua jumătate a veacului, de războaiele religioase, care i-au opus pe catolici protestanţilor, şi de conflictele interstatale, dezbaterea asupra viitorului Europei a continuat şi, treptat, s-au conturat cele mai generoase soluţii pacificatoare din perioada preistoriei construcţiei europene .

Regăsim idealul european bine exprimat în lucrările lui Jean Louis Vives (1492-1540), care s-a pronunţat pentru "reconstrucţia generală a Europei"; Gaspard Pencer (1525-1602) care a propus imaginea unei "Republici Creştine Europene", antipapală şi antiimperială; François de la Noue (1531-1591); Guillaume Postel (1510-1581), care a introdus termenul de cosmopolit şi care a propus constituirea unei monarhii universale sub egida regalităţii franceze[39].

În secolele XVI- XVII istoria Europei a fost marcată de două fenomene importante, laicizarea şi diviziunea continentului. Peste acestea, s-a suprapus absolutismul monarhic care a completat arhitectura geopolitică europeană. Fenomenul a fost prefaţat de lucrările lui Nicollo Machiavelli (*Il Principe*, 1513)[40], Jean Bodin (*De la République*, 1576)[41], Thomas Hobbes (*Leviathianu*l, 1651)[42], John Locke (*Two Treaties on Civil Governement*, 1690)[43].

Proiectele europene din această perioadă n-au reflectat conştientizarea unui anumit tip de "regionalism european"[44], ci au exprimat, mai degrabă necesitatea constituirii unor organizaţii internaţionale de securitate colectivă. Emeric Crucé, preot şi profesor de matematică, a înaintat monarhilor şi principilor europeni o serie de propuneri,

---

[38] Jean Baptiste Duroselle, *L'idée d'Europe dans l'histoire*, Denoël, Paris, 1965, p. 69.
[39] Denis de Rougemont, *op. cit*., pp. 84-87; Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 90.
[40] Mario Teló, *op. cit*., pp. 12-16
[41] *Ibidem*, pp. 16- 20.
[42] *Ibidem*, pp. 20-24; Paul Hazard, *Criza conştiinţei europene 1680-1715*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 61.
[43] Hagen Schulze, *Stat şi naţiune în istoria europeană*, Editura Polirom, Iaşi, 2003, pp. 57-58.
[44] Charles Zorgbibe, *Construcţia europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura Trei, Bucureşti, 1998, p. 5.

cuprinse în lucrarea sa *Nouveau Cynée*. Ideile sale au vizat realizarea păcii internaţionale prin arbitraj şi prin liberalizarea totală a comerţului. Arbitrajul, trebuia să contribuie la eliminarea războaielor, şi urma a fi efectuat de o Adunare sau un Senat permanent al statelor, cu sediul la Veneţia. Organismul trebuia pus sub autoritatea papei şi la lucrările acestuia urmau a participa, pe lângă reprezentanţii statele europene, conducătorii unor state din afara Europei, precum: Turcia, Persia, China, Japonia, Maroc, Rusia şi hanul tătarilor[45]. Acestă comunitate trebuia să permită instituirea: liberei circulaţie a persoanelor şi mărfurilor, monedei unice, a unui sistem unitar de măsuri şi greutăţi, dar şi implementarea principiul echidistanţei în actul de justiţie. Bugetele de război, atât de consistente până atunci, urmau să fie folosite spre dezvoltarea economică, pentru lucrări publice de anvergură, pentru educaţie şi sănătate. Prin aspectele de modernitate oferite de acest proiect, Crucé poate fi inclus în rândul părinţilor fondatori ai proiectulor de unitate europeană.

Un alt proiect cu valenţe europene este atribuit regelui Henric al IV-lea al Franţei şi îl regăsim amplu prezentat în cuprinsul memoriilor ducelui Maximilien de Béthune de Sully (1560-1614), în mai multe versiuni. Intitulat "Marele proiect", acesta imagina o *Europă federală* guvernată pe baza principiului balanţei puterilor. Se considera că formula optimă de organizare a acestei entităţi supranaţionale era reprezentată de existenţa a cinci monarhii elective (Imperiul romano-german, Statul papal, Polonia, Ungaria, Boemia), a şase monarhii ereditare (Franţa, Spania, Anglia, Danemarca, Suedia, Lombardia) şi a patru republici suverane (Veneţia, Italia, Elveţia şi Belgia), cu un echilibru între trei confesiuni creştine (catolică, luterană şi calvină). Problemele de interes comun şi cele litigioase trebuiau rezolvate de un *Consiliu al Europei*, alcătuit din şase Consilii provinciale şi un Consiliu General[46]. Proiectul avea multe idei novatoare care le-au precedat pe cele care au stat la baza unităţii europene din secolul al XX- lea.

Dacă proiectele amintite până acum au rămas, în integralitatea lor, doar simple exerciţii intelectuale, cel propus de William Penn (1644-1718) a avut şansa de a se putea materializa, în coloniile engleze din America de nord, în Pennsylvania. Această organizare de tip federal a constituit un experiment reuşit din care Penn a încercat să

---

[45] Pe larg, Charles Zorgbibe, *La construction politique de l'Europe 1946-1976*, Presses Universitaires de France, Vendome, 1978, p. 9; Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 14; Adrian Liviu Ivan, *op. cit.,* p. 94.
[46] *Ibidem*, p.9; *Ibidem*, pp. 14-16; *Ibidem*, pp. 95-96.

împărtăşească şi europenilor. În lucrarea *Essay Towards the Present and Future Peace of Europe* (*Eseu pentru pacea actuală şi viitoare a Europei*), publicată în anul 1693, el a propus ca de gestionarea problemelor economice şi politice ale continentului european să se ocupe o *Dietă europeană* care trebuia să aibă în componenţa sa reprezentanţi ai statelor membre, proporţional, în funcţie de importanţa economică şi demografică a fiecăruia[47]. Astfel, Imperiul Romano-German urma să dispună de 12 reprezentanţi, Franţa şi Spania de 10, Italia de 8, Anglia de 6, Elveţia, şi Polonia de câte 4, Portugalia, Danemarca şi Veneţia de câte 3, Holstein şi Kurland de câte 1. Dacă erau acceptate în acest aeropag european Rusia şi Turcia urmau să aibă câte 10 reprezentanţi fiecare[48].

Dieta europeană urma a fi mai mult un for legislativ, îmbrăcând forma unui adevărat Parlament European care trebuia să se reunească anual sau la 2-3 ani odată, pentru a stabili normele de justiţie şi a reglementa problemele litigioase. Deciziile luate de acest for trebuiau acceptate, nerespectarea lor atrăgând sancţiuni de ordin pecuniar. Sumele folosite pentru problemele cu caracter militar urmau a fi redirecţionate spre marile proiecte publice, spre economie, educaţie, ştiinţe şi arte.

Proiectul lui William Penn a fost unul generos, fezabil dar nefinalizat din cauza rivalităţilor şi orgoliilor europene. Bătrânul continent a pierdut astfel competiţia cu America. Pionerii din coloniile engleze din America de Nord au înţeles mai bine şi mai repede necesitatea integrării, a creării unui spaţiu al colaborării economice şi politice.

Părintele fondator al ştiinţei moderne a educaţiei, Jean Amos Comenius (1592-1670), a elaborat un proiect general de reformă a societăţii în lucrarea *Panegersia sau visul universal*[49] (1666). Format în atmosfera intelectuală a Reformei, Comenius a propus un proiect de reformare generală a societăţii, care avea pronunţate valenţe pedagogice. Autorul său ţintea la crearea unei *federaţii mondiale*, mizând pe forţa educaţiei, cu scopul de a schimba în bine faţa societăţii şi de a corecta erorile umane. Bunul mers al marilor domenii ale societăţii umane urma a fi gestionat de un Consiliu. Educaţia, ştiinţa, justiţia, biserica, asigurarea păcii şi armoniei universale au fost tot atâtea elemente luate în calcul de Comenius în cuprinsul proiectului său.

---

[47] Pentru detalii, Charles Zorgbibe, *op. cit*., 1978, pp. 9-10; Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 16-17.
[48] Pierre Gerbet, *op. cit*., p. 15.
[49]Lucrarea a fost scrisă în 1645 şi publicată în 1660.

Din această scurtă prezentare a idealurilor europene în secolele XVI-XVII nu putea să lipsească filosoful italian Tomasso Campanella care, în lucrarea *Cetatea soarelui* (1602), şi-a exprimat dorinţa de restabilire a unităţii creştine şi a instituirii monarhiei universale.

Secolele XVI-XVII au introdus, la nivelul continentului european, noi noţiuni, precum cea de "echilibru european". Acest concept a fost impus de evenimente ca o cutumă ce avea să fixeze diferitelor puteri anumite limite care nu puteau fi încălcate. Pentru respectarea acestora s-a constituit, în Europa, un sistem de forţe şi contraforţe[50].

b. Proiecte europene în Secolul Luminilor (sec. al XVIII-lea)

Dacă secolul al XVII-lea a fost unul al conflictelor militare declanşate de politica raţiunilor de stat, veacul al XVIII-lea a adus, pe de o parte, o serie de proiecte de federalizare europeană iar, pe de altă parte, o diversificare a punctelor de vedere privind modalităţile şi căile de înfăptuire a acestora[51].

Secolul Luminilor a fost o perioadă de creştere demografică, dublată de o sporire a duratei de viaţă, de intensificare a procesului de alfabetizare, totul desfăşurându-se pe fondul declanşării unei adevărate revoluţii intelectuale. Raţiunea a fost instrumentul prin intermediul căruia iluminiştii au încercat să stabilească raporturile dintre indivizi şi state, punând bazele dreptului natural, moralei şi religiei naturale[52].

Personalităţi precum Rousseau, Voltaire, D'Alembert, Diderot, Montesquieu, Herder, Hegel, Newton, Leibniz, Locke, Spinoza, Adam Smith au marcat istoria acestei perioade în care conştiinţa europeană a dobândit elemente ale universalismului ştiinţific. În această perioadă, William Robertson (1721-1793), capelan al regelui Scoţiei şi rector al Universităţii din Edinburg, a scris o primă *Istorie a Europei*. Lucrările iluminiştilor au marcat definitiv şi irevocabil destinul multor ştiinţe.

Debutul epocii Luminilor a stat sub semnul lansării celebrului *Proiect de pace perpetuă între suveranii creştini ai Europei* (1713), aparţinând unui intelectual de excepţie, abatele de Saint Pierre care a făcut carieră sub îndrumarea lui Fontenelle şi

[50] Bedros Petru Naianu, Cristina Maria Gheorghe, *op. cit.,* pp. 14-15.
[51] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 19.
[52] Adrian Liviu Ivan, *op. cit.,* p. 101.

D'Allembert. Proiectul propunea ca asigurarea păcii să se facă prin intermediul tratatelor politice şi comerciale, cu scopul de a institui un echilibru al puterilor. Influenţat de ideile lui Henry St. Johns, reprezentantul Angliei la Tratativele de la Utrecht (1713)[53], proiectul abatelui francez a propus ca principalele state europene, Franţa, Anglia, Spania, Olanda, Savoia, Portugalia, Veneţia, Elveţia, Lorena, Genova, Suedia, Danemarca, Polonia, Rusia, Statul Papal, Austria, Prusia, Saxonia, Palatin, Hanovra[54] să-şi delege reprezentanţii într-un Congres permanent, cu 84 de membri, menit să garanteze statu quo-ul şi să asigure pacea pe continent.

Principiul asistenţei mutuale a fost aşezat la temelia relaţiei dintre state, războiul fiind exclus ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre acestea. Acele ţări care se sustrăgeau deciziilor Congresului urmau a fi dezarmate şi obligate la plata de despăgubiri, iar conducătorii acestorau trebuiau destituiţi. Pentru înfăptuirea acestui deziderat trebuia să se constituie o armată europeană organizată după modelul german[55].

Contribuţia membrilor la bugetul Uniunii urma a se face proporţional cu venitul şi bogăţia ţărilor respective[56]. Războiul nu putea fi declarat decât cu votul a trei sferturi din cele 84 posibile ale membrilor Congresului. Raporturile comerciale dintre state urmau a sta sub semnul egalităţii juridice, camere specializate ocupându-se de acest aspect.

Soluţiile propuse impresionează prin rigoarea şi raţionalismul lor. Cucerit de viziunea lui Saint Pierre, marele gânditor iluminist Gottfried von Leibniz (1646-1716) l-a completat cu oferta sa de înfiinţare a unei *Academii Europene*, care urma să guverneze lumea savantă, dar şi a unui *tribunal catolic european*, cu scopul de a media între principii europeni[57].

Deşi oferta intelectuală a Iluminismului a fost infinit mai diversificată decât cea a veacului anterior, proiectele paneuropene nu s-au ridicat la înălţimea secolului. Iluminismul a promovat o dimensiune autocritică, de aceea, lărgirea orizontului intelectual operat de acest curent de gândire a condus spre o conştiinţă şi o responsabilitate planetară. Tarele societăţii europene au fost curajos diagnosticate şi,

---

[53] Charles Zorgbibe, op. cit., 1978, p. 10.; Hagen Schulze, *op. cit*., p. 78-79; Adrian Liviu Ivan, *op. cit.,* p. 98.
[54] Denis de Rougemont, *op. cit*., p. 111.
[55] *Ibidem*, *op. cit*., p. 110.
[56] *Ibidem.*
[57] *Ibidem*, pp. 117-121.

practic, toţi iluminiştii importanţi au emis judecăţi de valoare cu privire la viitorul Europei, la unitatea şi unicitatea sa. Ei au evidenţiat şi semnalat, ca un fapt esenţial, avantajul pe care-l avea Europa situată la confluenţa dintre culturi şi civilizaţii, fără a susţine că aceasta ar fi şi cea mai bună dintre lumile posibile.

Iluminismul francez, prin reprezentanţii săi de marcă, a jucat un rol esenţial în devenirea culturii europene. Pe această linie se înscrie şi Montesquieu " figură centrală a gândirii constituţionale liberale din Franţa secolului al XVIII-lea"[58]. Intelectual unic prin prestigiul cultural şi succesul său literar, Montesquieu a susţinut ideea caracterului luminat al cetăţenilor, subliniind faptul că prosperitatea Europei a fost fundamentată de cultura acestora. Din această perspectivă rezidă şi superioritatea bătrânului continent în raport cu alte arii geografice. Cultura a fost şi este liantul dintre comunităţile europene şi sursa interdependenţei dintre state. Potrivit lui Montesquieu Europa era practic un stat cu mai multe provincii, care trebuia să-şi valorifice superioritatea culturală şi calitatea cetăţenilor săi.

Jean Jacques Rousseau (1712-1788), ilustru gânditor iluminist, cunoscut prin celebra sa lucrarre, *Contract social* în care prezintă propria viziune asupra "principiilor dreptului politic" şi în care analizează problema libertăţii politice şi constituţioale, s-a înscris şi el pe această linie iluministă[59]. Rousseau a cunoscut proiectul abatelui Saint Pierre şi a denunţat dependenţa exagerată a acestuia de voinţa suveranilor şi miniştrilor care, în opinia sa, nu vor renunţa niciodată la prerogativele şi interesele lor, pentru împlinirea binelui comun. El a făcut apel la acei factori care, considera el, îi apropie pe europeni – dreptul, religia, moravurile, literatura, comerţul, tradiţia – susţinând ideea unei organizări confederative de jos în sus. Unitatea europeană, concepută de iluministul francez, se baza pe microentităţi autonome, opuse modelului centralizat[60]. Raţiunea era cea care trebuia să elimine din timp cauza războaielor, în timp ce diversitatea culturală trebuia să contribuie la îmbogăţirea patrimoniul european.

Figură importantă a iluminismului european, Voltaire (1694-1778), spirit critic şi ironic a culturii franceze, a evidenţiat carenţele societăţii europene. El a criticat proiectul

[58] Mario Teló, *op. cit*., p. 34.
[59] *Ibidem*, p. 42.
[60] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 21.

abatelui de Saint- Pierre, pe care l-a considerat a fi utopic, şi a văzut în Frederic al II-lea, regele Prusiei personalitatea potrivită pentru a realiza unitatea europeană.

Jeremy Bentham (1742-1832) a dus mai departe ideile iluminiştilor francezi şi a propus, în lucrarea *Principiile dreptului internaţional*, un proiect care susţinea ideea fixării şi reducerii forţelor diferitelor naţiuni, libertatea şi independenţa coloniilor, constituirea unei *Curţi de Justiţie* a statelor europene, care urma să joace rolul unui arbitru internaţional. De asemenea, el considera necesară constituirea unei *Diete* sau a unui *Congres al Puterilor* care să soluţioneze diferendele care s-ar ivi între state[61]. Anglia şi Franţa urmau să fie garanţii acestui tratat, care stipula şi necesitatea reducerii efectivelor militare şi eliminarea diplomaţiei secrete. Ameninţarea cu forţa era complet eliminată din cadrul raporturilor dintre state. Rolul de factor de presiune împotriva agresiunii statelor îi revenea opiniei publice. Publicat postum, în anul 1843, neaplicat vreodată în totalitate, proiectul lui Bentham conţine soluţii ce se vor regăsi în cuprinsul tratatelor europene din secolul al XX-lea.

Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) a susţinut, în lucrarea *Drepturile popoarelor şi drepturile cetăţeneşti universale* (1796), constituirea unei *Societăţi a Naţiunilor* şi implementarea unei cetăţenii mondiale, bazată pe principiul statului-naţiune[62] .

Englezul Edmund Burke (1729-1797) reprezintă curentul conservator al reacţiei faţă de Revoluţia Franceză, căreia el i-a opus soluţia dezvoltării graduale, prin reforma raţională a societăţii. Burke opunea tradiţiile societăţii europene - spiritul creştin, dreptul roman, principiile cavalereşti, valorile moralei şi educaţiei - spiritului gregar al mulţimilor şi ideii răsturnărilor abrupte care erau specifice revoluţiilor. Refacerea echilibrului de forţe pe continent era soluţia pe care el o propunea ca mijloc de menţinere a păcii[63].

Gândirea conservatoare a lui Bentham l-a influenţat pe diplomatul prusac Friederich von Gentz (1764-1832) care, în eseul intitulat *Despre pacea perpetuă* (1800),

---

[61] Denis de Rougemont, *op. cit*., pp. 174-176; Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 10; Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 115.
[62] Henri Brugmans, *Panorama de la pensée fédéraliste*, La Colombe, Paris, 1956, p. 24, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 116.
[63] Edmund Burke, *Reflection on the revolution in France*, London, 1790; Idem, *Letters on the Proposal for peace with the regicide Directory of France (1796)*, in *Réflections sur la révolution de France suivi d'un choix de textes de Burke sur la Révolution*, Paris, 1989, p. 511-603, apud Ladislau Gyemant*, op. cit*., pp. 27-28.

s-a detaşat atât de viziunea naţionalistă a lui Fichte, cât şi de utopia statului mondial, prin reconsiderarea teoriei echilibrului de forţe. Gentz considera că tendinţele hegemoniste ale unei puteri pot fi contracarate prin acţiuni comune ale celorlalte state, teorie ce avea să fie consacrată mai târziu prin crearea Sfintei Alianţei, la finele Congresului de la Viena.

Poetul Novalis (Friedrich von Hardenberg), a analizat în eseul *Creştinismul în Europa* (1799), în manieră romantică, problematica europeană. El s-a delimitat de toate soluţiile imperiale şi naţionaliste, redescoperind unitatea creştină şi virtuţile ecumenismului. Pentru Novalis, singura cale de restabilire a concordiei şi unităţii era renaşterea religioasă, în cadrul unui mare *Conciliu ecumenic european*, menit să adune la un loc toate confesiunile, dar şi liber cugetătorii[64].

Filosoful german Friederich von Schlegel (1772-1829), a propus soluţia supremaţiei creştine. Epoca unificatoare a lui Carol cel Mare, dar şi cea a lui Carol al V-lea reprezentau, în opinia sa, modele de unificare şi pacificare europeană.

Reconcilierea dintre Stat şi Biserică, compromisă în secolul al XVIII-lea, putea sta la temelia unităţii durabile a Europei, potrivit concepţiei filosofului Wilhelm von Schelling, magistru al unor gânditori precum Schopenhauer, Kierkegaard sau Bergson. În opinia sa, unitatea Europei era posibilă doar prin intermediul religiei, menirea statelor fiind de a proteja principiile religioase. Pornind de la aceste considerente, el a propus constituirea unei federaţii europene, a unei curţi de justiţie internaţionale care trebuia să asigure o legislaţie comună pentru statele membre şi să garanteze durabilitatea sistemelor constituţionale.

Idei similare a exprimat şi filosoful francez Joseph de Maistre (1754-1821), ambasador al Sardiniei la Sankt-Petersburg . El a propus ca procesul de unificare europeană să se deruleze sub conducerea şi autoritatea papei, indiferent de confesiunea credincioşilor, în condiţiile limitării suveranităţii statelor.

O multitudine de alte proiecte minore, promovate de autori obscuri, au completat oferta iluministă în chestiunea europeană. În anul 1710, John Bellers a propus o soluţie utopică de împărţire a Europei în 100 de provincii egale ca întindere, cu o armată şi o dietă comună, ce trebuiau să asigure arbitrajul în cazul declanşării unui conflict. Pentru spaniolul Melchior Gaspar de Javellanos (1744-1811), educaţia şi instrucţia erau în

[64] Ladislau Gyemant*, op. cit*., p. 29.

măsură a asigura realizarea unei confederaţii europene. Germanul J.H. von Lilienfeld a preluat o idee mai veche a organizării unui *Congres al puterilor creştine*, cu scopul declarat de a organiza ofensiva împotriva necredincioşilor. Regele Poloniei, Stanislas Lesczynski a propus, la 1748, constituirea unei confederaţii a republicilor europene sub egida Franţei. Antoine Rivarol, premiat în 1784 de Academia din Berlin, a considerat că garanţia construirii unei republici federale europene o reprezintă limba franceză.

Ultimul proiect important paneuropean din Secolul Luminilor aparţine filosofului german Immanuel Kant, intitulat *Proiect pentru o pace eternă* care avea să-l influenţeze şi pe preşedintele Statelor Unite, Woodrow Wilson[65] . Elaborat în anul 1795, în plină epocă a Revoluţiei Franceze, proiectul propunea încheierea unui pact internaţional de pace perpetuă. Kant dorea înfiinţarea unui stat al naţiunilor, de tip federativ cu scopul de a asigura pacea şi securitatea statelor. Acesta urma să se materializeze pe etape. Într-o primă fază, trebuia să se creeze o alianţă de tip confederativ care urma să garanteze excluderea războiului din planul relaţiilor internaţionale. Autorul a încercat să includă idealurile pacifismului, ale liberalismului şi federalismului într-un singur concept, general şi coerent. Coloana vertebrală a acestui demers consta în instituirea unui sistem juridic şi instituţional european[66]. Kant a schiţat, prin proiectul pe care l-a propus, o teorie pacifistă şi internaţionalistă încercând, pentru prima dată să studieze, din punct de vedere ştiinţific, cauzele războaielor [67]

Proiectul kantian a închis cercul sugestiilor şi ideilor de reorganizare a Europei, din Secolul Luminilor. Autori mai mult sau mai puţin cunoscuţi, din mediii diverse, au elaborat proiecte de alianţă, de cooperare şi solidaritate între principalii actori politici ai Europei, toate urmărind edificarea păcii şi a solidarităţii europene. Mijloacele imaginate pentru atingerea idealului european au fost diverse, dar a existat totuşi un fond de idei umaniste, creştine şi raţionaliste care i-au inspirat pe toţi autorii. Majoritatea acestor proiecte au fost utopice şi nu au avut decât un ecou limitat în epocă. Cu toate acestea, aportul lor a fost important, deoarece au contribuit la introducerea şi difuzarea ideii unei Europe unite.

---

[65] Charles Zorgbibe, *op. cit*., 1978, p. 10.
[66] Mario Teló, *op. cit*., p. 56.
[67] Charles Zorgbibe, *op. cit*., 1978, p. 10

c. Ideea europeană în perioada cuprinsă între Revoluţia Franceză şi Primul Război Mondial

Secolul al XIX-lea a stat sub semnul moştenirii Revoluţiei Franceze de la 1789 dar a fost, în acelaşi timp, şi veacul înfloriri ideii europene. Europa politică a Secolului Naţionalităţilor[68] s-a diferenţiat prin patru trăsături importante:

- diviziunea organizată prin Tratatele din 1815;
- echilibrul realizat între statele europene;
- afirmarea şi apogeul puterii Europei în toate domeniile;
- afirmarea naţionalităţilor[69].

Totodată, în această perioadă, au apărut şi primele încercări de organizare a societăţii europene[70] . Ideea de Europă a fost intens dezbătută la începutul secolului al XIX-lea. De la scrisoarea redactorilor de la *Revue européenne* a lui Chateaubriand şi până la manifestul *Europei tinere* al lui Mazzini din 1834, niciodată pe continent nu s-a vorbit atât de mult despre Europa[71].

Modernitatea şi-a făcut simţită prezenţa şi în Europa centrală şi de est, la distanţă notabilă faţă de Occident, acolo unde debutase în secolul al XVII-lea. Din punct de vedere economic, continentul a fost străbătut în secolul al XIX-lea, de la un capăt la altul, de revoluţia industrială. Capitalismul care a însoţit transformarea industrială a societăţii europene a devenit un model economico-social, antrenând în dinamica sa statele bătrânului continent. Pragmatismul economic a devenit paradigma fundamentală a societăţii europene, în acest secol al naţiunilor. Sub raport politic, Europa a continuat să fie dominată de imperiile conservatoare – ţarist, habsburgic şi otoman – care au încercat să prelungească moştenirea politică a secolelor anterioare.

Secolul al XIX-lea care a debutat cu Revoluţia franceză şi s-a încheiat cu Primul război mondial a stat sub semnul *naşterii naţiunilor tinere*, ceea ce i-a conferit acestuia statutul de S*ecol al Naţiunilor*. Harta politică a continentului s-a reconfigurat treptat, în

---

[68] Este secolul în care se constituie o mare parte a naţiunilor moderne europene.

[69] Vasile Vese, Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 29.

[70] Charles Zorgbibe, *op. cit.,* p. 6.

[71] Jean-Michel Gaillard, Anthony Rowley, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârşitul sec. al XX-lea*, Editura Cartier, Chişinău, 2001, p. 9.

decursul acestui veac, multe naţiuni reclamând şi dobândind dreptul la statalitate. Marile puteri nu şi-au pierdut întru totul rolul de factor de decizie, dar au fost nevoite să accepte noile realităţi istorice. Europa a făcut, în secolul al XIX-lea, paşi importanţi pe drumul asumării diversităţii şi toleranţei, proiectele europene au devenit tot mai pragmatice şi mai fezabile.

În Europa secolului al XIX-lea, divizată politic şi economic, au apărut noi modalităţi de rezolvare a problemelor profunde ale societăţii, prin voinţa celor mulţi. Revoluţia Franceză a bulversat societatea europeană astfel că nimic nu a mai fost ca înainte de 1789. Naţiunile oprimate din cadrul imperiilor multinaţionale s-au trezit la viaţă, şi-au revendicat drepturile politice şi şi-au stabilit propriile idealuri. Războaiele napoleoniene, în ciuda caracterului lor imperial, au purtat pe întreg continentul european ideile Revoluţiei Franceze şi mistica acesteia.

Toate proiectele politice europene ale secolului al XIX-lea pot fi definite de pe poziţia raportării actorilor politici la moştenirea Revoluţiei Franceze. Ele au fost liberale sau conservatoare, naţionale sau imperiale, după cum s-au plasat actorii: pro sau contra moştenirii revoluţionare. Până la 1789, niciodată un eveniment nu a avut un rol atât de important în proiectarea viitorului universal cum a făcut-o Revoluţia Franceză[72].

Europa secolului al XIX-lea a fost divizată politică, marcată de echilibrele încrucişate compensatorii[73] şi a cunoscut apogeul puterii în mai toate domeniile[74]. Eşecul sistemului napoleonian a readus în actualitate tema Directoratului European. Prin Tratatul de la Chaumont din 1814, Anglia, Austria, Prusia şi Rusia au hotărât să colaboreze în legătură cu mijloacele potrivite pentru garantarea menţinerii păcii. Congresul de la Viena simbolizează reconstrucţia politică a Europei sub tutela celor *Patru Mari Puteri*. Pactul Sfintei Alianţe din 26 septembrie 1815 a încercat să prelungească şi să confere mai multă greutate acestei tutele comune asupra continentului. În realitate, el a avut puţină consistenţă, iar solidaritatea proclamată a fost mai mult fictivă.

---

[72] Pentru detalii despre Revoluţia Franceză se poate vedea Nicolae Liu, *Revoluţia franceză moment de răscruce în istoria umanităţii,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994.
[73] Conform acestora Franţa era izolată, Prusia se stabilea pe Rin, Olanda devenea independentă, se instituia marele ducat al Luxemburgului, posesiune a Olandei dar membru al Confederaţiei germanice
[74] Pe larg Geroge-Henri Soutou, *L'Europe de 1815 a nos jours*, PUF, Paris, 2007, pp. 49-50, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 118.

Unitatea celor *Patru Mari Puteri* avea să se reconstituie sub impactul celor *O Sută de Zile*, punând la punct un sistem de supraveghere a Franţei. Tratatul de la Paris, din 20 noiembrie 1815 a instituţionalizat aşa numitul *Concert al Marilor Puteri*, care urma a examina măsurile adecvate menţinerii păcii şi respectării "marilor interese comune"[75]. Această formulă conservatoare a reuşit să menţină dominaţia acestor puteri asupra Europei, fără a reuşi totuşi să inhibe liberalismul, naţionalismul şi democraţia. *Sistemul Sfintei Alianţe* şi *Concertul Marilor Puteri* au reuşit, timp de un secol, să evite un război general şi să rezolve *problemă orientală*, generată de destructurarea şi criza continuă prin care trecea Imperiul Otoman.

Sistemul consacrat de Congresul de la Viena (septembrie 1814-iunie 1815) s-a sprijinit pe un ansamblu de structuri juridice şi diplomatice, bazat pe negocieri bilaterale şi multilaterale, precum şi pe un ansamblu de valori ce aveau ca susţinere moştenirea Europei Creştine şi ideile iluministe. Congresul organizat în capitala Imperiului habsburgic a simbolizat reconstrucţia politică a Europei sub tutela celor Patru Mari Puteri[76]

Unitatea europeană a primei jumătăţi a secolului al XIX-lea s-a manifestat sub forma *Concertului Puterilor* şi a fost emanaţia inteligenţei politice a lui Metternich, care a redesenat harta Europei, pornind de la două principii: legitimitate şi echilibru[77]. Principiul legitimităţii a fost exprimat prin afirmarea dreptului monarhiilor de drept divin şi interzicerea mişcărilor revoluţionare. Celălalt principiu a statuat dreptul monarhilor europeni de a-şi conserva propriile teritorii pe care trebuiau să le apere contra intervenţiilor străine.

După 1814, toate planurile de unificare europeană au purtat o amprentă antinapoleoniană, reacţie la încercarea Franţei de instaurare a hegemoniei pe continent. Proiectele europene ale primei jumătăţi a secolului al XIX-lea au vizat, în marea lor majoritatea, crearea *Statelor Unite ale Europei*, care ar fi trebuit să rezulte din trei revoluţii: afirmarea naţiunilor suverane, instaurarea tuturor libertăţilor şi organizarea

[75] Charles Zorgbibe, *op. cit*., 1998, pp. 7-8.
[76] Idem, *op. cit*., 1978, p. 11.
[77] Pierre Gerbet, *op. cit*., p. 19; Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. IV, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, pp. 20-24.

justiţiei sociale[78]. Această idee a constituirii *Statelor Unite ale Europei*, susţinută de filosofii şi oamenii de cultură ai perioadei, s-a lovit de specificităţile şi identităţile naţionale, ridicate pe vestigiile identităţilor locale, anihilate de noua religie a statelor naţionale[79].

Unul dintre proiectele importante ale primelor decenii ale secolului al XIX-lea aparţine francezului Henri de Saint-Simon-Sandricourt (1760-1825), care împreună cu discipolul său Augustin Thierry au publicat un eseu intitulat *Despre reorganizarea societăţii europene*, în cuprinsul căruia s-au pronunţat pentru realizarea unităţii politice a tuturor naţiunilor europene. Acest proiect liberal propunea un plan de instituţionalizare a *Statelor Unite ale Europei*, prefigurând viitoarea formulă de integrare a unui alt francez, Jean Monnet. Inspiraţi de ideile lui Rousseau, Henri de Saint-Simon-Sandricourt şi Augustin Thierry au conceput o nouă hartă a Europei reorganizată prin voinţa popoarelor convinse de avantajele cooperării. Contele de Saint-Simon a combătut vehement principiul echilibrului puterilor, instituit de pacea westfaliană, în condiţiile în care acesta n-a contribuit la afirmarea şi consolidarea păcii pe continent. Potrivit autorilor proiectului, Europa avea nevoie de o structură federativă şi de o constituţie[80].

Statele Unite ale Europei, gândite de nobilul francez, precursor al curentului instituţionalist în gândirea europeană, urmau să dispună de o Constituţie şi de un Parlament bicameral ai cărui membri urmau a fi aleşi pe criteriul proporţionalităţii corporaţiilor profesionale[81], fiecare milion de cetăţeni delegând câte un reprezentant într-o *Cameră Europeană*, compusă din 240 de deputaţi. Competenţele Parlamentului urmau a fi, pe de o parte, jusdicţionale, pe de altă parte, politice.

Această Confederaţie europeană, structurată pe ideea apropierii franco-engleze, trebuia să aibă ca reprezentant al puterii executive un rege ereditar care trebuia asistat de un guvern (Consiliu). Prin această construcţie *instituţionalistă*, Saint-Simon dorea să încredinţeze Europa mai puţin oamenilor politici şi mai mult savanţilor, economiştilor, juriştilor şi tehnicienilor, prefigurând astfel fundamentele valorii viitoarei Comunităţi Europene.

---

[78] Jean-Michel Gaillard, Anthony Rowley, *op. cit*., p. 9.
[79] Adrian Liviu Ivan, op. cit., p. 152.
[80] Pe larg, Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., pp. 122-123; Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 32-33.
[81] Denis de Rougemont, *op. cit*., p. 203.

Proiectul lui Saint-Simon a fost destinat diplomaţilor reuniţi sub auspiciile Congresului de la Viena, însă n-a influenţat deciziile pe care aceştia le-au luat cu această ocazie. Europa republicană propusă de ilustrul filosof şi economist francez nu concorda cu viziunea conservatoare, restauratoare a reprezentanţilor marilor puteri europene. Cu toate aceste proiectul lui Saint-Simon avea să influenţeze, prin ideile sale, două sub-şcoli de gândire. Prima dintre ele, *kantiană* , va susţine ideea constituirii unei confederaţii de state europene, idee ce se va materializa sub forma viitoarei Ligi a Naţiunilor (1919). Cel de-al doilea curent, *federalist* a dat naştere opţiunii supranaţionaliste, potrivit căreia nici o uniune nu se poate realiza fără constituirea unui guvern care să aibă autoritate asupra statelor membre[82].

Liberalul Benjamin Constant (1767-1830), spirit liber, adversar al formulei imperiale, a fost un adept al federalizării şi cooperării europene, în contextual derulării revoluţiei industriale şi dezvoltării capitalismului. Unul dintre cele mai generoase spirite ale epocii romantice şi un susţinător convins al multora din orientările concrete ale planului saint-simonist a fost şi Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832). Pentru acest susţinător al diversităţii culturii universale unitatea Europei se putea realiza doar pe calea progresului economic şi ştiinţific. Viitorul Europei consta, în opinia sa, în cooperare şi educaţie. Elita intelectuală urma să fie o forţă în *Noua Europă* doar în măsura în care va reuşi să cultive toleranţa şi colaborarea dintre popoare şi religii.

Perioada cuprinsă între 1815-1848 a stat sub semnul luptei pentru demolarea arhitecturii stabilite, de marile puteri europene, la Congresul de la Viena, cel care a restabilit vechea ordine pe continent. În acest context, la mijlocul secolului al XIX-lea, în Europa a izbucnit o mişcare revoluţionară care a determinat intensificarea procesului de modernizare, antrenând forţele cele mai dinamice ale societăţii, precum şi interesele naţiunilor captive (italieni, polonezi, români, unguri, slovaci etc.). Acestea aveau nevoie de un impuls pentru a-şi lua în mâini propriul destin. Noua Europă pe care o propuneau revoluţionarii trebuia să ofere cetăţenilor europeni o altă formulă şi un alt ideal de viaţă.

---

[82] Bruno Arcidiacono, „Un précurseur de l'Union européenne? Le comte de Saint-Simon et la réorganisation de l'Europe en 1814", în *Construire l'Europe. Mélanges en hommage à Pierre du Bois, André Liebich et Basil Germond* (sous la dir.), PUF, Paris, 2008, p. 56, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 125.

Dintre spiritele înaintate ale secolului al XIX-lea care au anticipat momentul paşoptist îl amintim pe italianul Giuseppe Mazzini (1807-1872), un profet al unităţii italiene şi un european convins. În *Manifestul mişcării Tânăra Europă* (1831), el a definit principiile fundamentale pe baza cărora urma a se realize solidaritatea naţiunilor europene. Pentru el centrul universului era omul, indiferent de naţionalitate. Idealul suprem al fiecărei naţiuni trebuia să fie realizarea libertăţii şi a frăţiei generale. Pentru a îndeplini această misiune, naţiunile trebuiau să pună bazele unor state naţionale, umanitatea urmând a deveni o mare familie de naţiuni libere. Solidaritatea claselor în interesul naţiunii urma a prevala faţă de interesele personale, iar frăţia dintre popoare trebuia să contribuie la eliminarea războiului[83].

Această viziune idealistă asupra unei umanităţi perfecte a făcut ca proiectul propus de Mazzini să nu se concretizeze. Cu toate acestea, el a rămas în istorie ca un profet al secolului al XIX-lea iar ideile sale au influenţat generaţia intelectualilor din a doua jumătate a acestui veac. Realitatea istorică a dovedit că noua construcţie europeană trebuia să aibă la bază un proiect mult mai realist decât cele imaginate până atunci.

Nicolae Bălcescu a fost şi el influenţat de ideea constituirii unei federaţii de inspiraţie mazziniană. El a imaginat o confederaţie republicană din care urmau să facă parte şase naţiuni: românii, ungurii, polonezii, ruşii, boemii-moravii şi slavii de sud[84]. Cea care urma să servească ca limbă comună pentru naţiunile membre era limba latină care, în opinia sa, era favorabilă pentru români şi polonezi[85]. Cărturarul şi paşoptistul român a conceput şi un proiect danubian intitulat *Statele Unite ale Dunării*, care-şi propunea să-i reunească, în cuprinsul unui stat federal, pe români, unguri şi iugoslavi. Principiul care urma a sta la baza acestuia era cel al determinării democratice a teritoriului fiecărei naţiuni membre[86].

Revoluţiile paşoptiste n-au reuşit să dărâme barierele vechii societăţii europene, fiind minate de lipsa de organizare, de intoleranţă şi de fracţionalism. Mişcările de la

[83]Ladislau Gyemant, *op. cit.,* p.34.
[84] George Ciorănescu, *Românii şi ideea federalistă*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996, p. 31.
[85] *Ibidem*, p.32.
[86] *Ibidem*, p. 33.

1848 au dat însă naştere unor "religii moderne" în numele cărora se vor mobilize elitele şi masele populare în perioada ce va urma: liberalismul, socialismul şi naţiunea[87].

După anul 1849, grupările revoluţionare adoptă o filosofie mult mai pragmatică şi renunţă la idealul european în detrimentul înfăptuirii statelor naţionale. Revoluţionarii români de la 1848, aflaţi şi ei pe baricadele revoluţiei europene, s-au văzut nevoiţi să adopte un discurs pragmatic şi să militeze pentru realizarea statului naţional, chiar şi în formula constituirii unei monarhii constituţionale.

Epoca postrevoluţionară avea să fie caracterizată de o atmosferă reacţionară care avea să inhibe idealul unităţii europene. Bătăliile pentru ideile noi par pierdute în condiţiile unor reacţii extrem de dure ale monarhiilor europene. În pofida acestei atitudini ostile soluţiile n-au întârziat să apară, aventura avea să reînceapă pe întreg continentul european cu aceste trei religii moderne (liberalismul, socialismul şi naţiunea) care n-au putut fi anihilate de represiunea conservatoare. Începând din anii '60 ai secolului al XIX-lea, Europa a fost zdruncinată de reînnoirea aspiraţiilor democratice şi de explozia mişcărilor naţionaliste[88].

Un prim proiect avea să vină de la Pierre Joseph Proudhom (1809-1865), un adevărat precursor al construcţiei europene şi cel care a arătat sensul despărţirii de *Europa Veche*. În lucrarea *Despre principiul federativ* (1863), Proudhon propunea constituirea unei Europe federale, a unei *Confederaţii de confederaţii*. În acest proiect urmau a fi incluse confederaţiile: batavă, greacă, scandinavă, italiană, precum şi marile state europene descentralizate[89]. Proudhon a fost un vizionar care a anticipat că secolul al XX-lea va deschide era federaţiilor. El considera că ideea de federaţie este una care este la fel de veche ca cea de monarhie şi democraţie[90].

Scriitorul Victor Hugo se numără şi el printre cei care au prevestit profetic: „Va veni o vreme când armele vor cădea din mâini şi bombele tunurilor vor fi înlocuite cu cuvântul şi dreptul de vot universal al popoarelor…va veni o zi când tunurile nu se vor mai vedea decât prin muzee, şi lumea se va mira că au fost vreodată

---

[87] Jean-Michel Gaillard, Anthony Rowley, *op. cit*., p. 10.

[88] *Ibidem*, pp. 11-18.

[89] Pierre-Joseph Proudhon, *Despre principiul federativ*, Editura Universităţii „Aleandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012, pp. 58-146.

[90] *Ibidem*, p. 73.

cu putinţă… Şi va veni ziua aceea când vom vedea două grupări uriaşe: Statele Unite ale Europei şi Statele Unite ale Americii dându-şi mâna prietenească peste ocean (...). Va veni o zi în care voi, francezi, ruşi, italieni, englezi, germani, voi, toate naţiunile continentului, fără să vă pierdeţi calităţile şi glorioasa voastră individualitate, veţi fonda împreună o unitate superioară şi veţi constitui fraternitatea europeană”[91].

Johann Caspar Bluntschli, cunoscut jurist elveţian (1808-1881), profesor de drept internaţional la Universitatea din Heidelberg, a publicat o lucrare intitulată sugestiv *Organizaţia unei Uniuni a Statelor Europene* (1878). Proiectul propus de el depăşea discursurile teoretice de până atunci şi susţinea ideea realizării unificării europene prin prisma experienţei confederaţiei elveţiene. Bluntschli propunea o *Uniune a Statelor Suverane* care trebuia să cuprindă toate naţiunile europene, dirijată de un Consiliu Federal format din reprezentanţii celor 18 state membre şi a unui Senat compus din delegaţii aleşi ai popoarelor. Aceste organisme aveau menirea să soluţioneze toate problemele guvernării şi să gestioneze eventualele conflicte. Statele membre îşi conservau atât independenţa cât şi suveranitatea. Proiectul eminentului jurist elveţian a servit ca sursă de inspiraţie pentru alţi autori, ideile sale regăsindu-se în gândirea europeană a secolului următor.

Pe aceaşi linie se înscriu şi ideile şi proiectul diplomatului şi funcţionarului de stat prusac Constantin Franz (1817-1891). În lucrarea *Federalismul* (1879)[92] acesta propunea constituirea unei organizaţii sociale de tip corporatist. Ideile de bază ale proiectului său au fost descentralizarea şi federaţia europeană. Sistemul federativ trebuia conceput sub forma a trei grupuri:

- Germania occidentală şi ţările germanice;
- Germania orientală şi ţările baltice;
- Austria şi regiunile danubiene, inclusive Podolia şi Basarabia[93].

Revoluţia paşoptistă a cuprins şi centrul şi sud-estul Europei, fiind favorizată de tendinţele naţionale divergente şi concurente. Monarhia habsburgică era o piedică în calea naţiunilor din această zonă care-şi cereau dreptul la autodeterminare. În consecinţă, în timpul revoluţiei de la 1848 şi în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost

[91] În Denis de Rougemont, *op. cit*., pp. 250-253.
[92] George Ciorănescu, *op. cit*., p. 89.
[93] Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., pp. 158-159.

lansate numeroase proiecte de federalizare în cuprinsul monarhiei habsburgice. Trebuie amintit idealismul multora dintre acestea care aveau să fie contrazise de realitatea politică. Un astfel de proiect a vizat constituirea unei confederaţii din cuprinsul căreia urmau a face parte Polonia, Ungaria, România, teritoriile slavilor de sud. Această entitate trebuia să beneficieze de sprijinul Turciei, pentru a contracara agresiunea Rusiei şi a Austriei.

Un alt proiect federalist aparţine liderului ceh Frantisek Palacky care a propus, în anul 1849, în cadrul Dietei imperiale de la Kremesier, constituirea unei federaţii austro-slave, compusă din 8 entităţi: provinciile austro-germane, ceho-slovace, polono-ucrainene, ilirice, italiene, sud-slave, maghiare şi române care ar fi urmat a se bucura de un tratament egal.

Marele om politic român Ion C. Brătianu a propus, în timpul revoluţiei de la 1848, o formulă de federaţie româno-maghiară, idee ce avea să fie reluată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Conducătorul revoluţiei maghiare Ludovic Kossuth a promovat, în perioada emigraţiei, în 1851, un proiect care susţinea ideea constituirii unei federaţii dunărene a românilor, ungurilor şi slavilor de sud, în cadrul căreia Ungaria urma să aibă un rol hegemon. Această construcţie avea ca scop contracararea pericolului austriac şi a celui rusesc.

Formula anacronică a dualismului austro-ungar a stârnit nemulţumirea elitelor celorlalte naţionalităţii din cuprinsul imperiului, excluse de la exercitarea puterii. În acest context, au reapărut proiectele de federalizare care îşi propuneau transformarea dualismului în trialism[94], prin asocierea slavilor la conducerea imperiului. Printre proiectele cuprinzătoare şi coerente îl putem regăsi pe cel al lui Aurel C. Popovici, lansat în anul 1906, în lucrarea intitulată *Statele Unite ale Austriei Mari*[95]. Militantul transilvănean a propus federalizarea imperiului Austro-Ungar ca soluţie de supravieţuire a acestei mari puteri în centrul Europei, pentru a o face capabilă să reziste presiunii germane şi ruseşti. Potrivit proiectului, dubla monarhie, care s-a dovedit a fi un eşec politic, urma să fie organizată în 15 state federale: Austria germană, Boemia germană, Moravia germană, Boemia cehă, Galiţia occidentală, Galiţia orientală, Transilvania, Croaţia împreună cu Dalmaţia, Slovacia, Slovenia, Voivodina sârbească, Ungaria, Ţara

[94] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 42.
[95] George Ciorănescu, *op. cit*., p. 69

Secuilor, Tirolul şi Trieste împreună cu Gorizia şi Istria italiană. Statele componente urmau să aibă propria lor constituţie, precum şi guvern, parlament, curte de justiţie, toate subordonate unor instituţii federale cu sediul la Viena. Puterea executivă urma a fi atribuită împăratului şi guvernului federal[96]. Acesta din urmă urma a fi alcătuit din reprezentanţi ai guvernelor celor 15 state, în ponderi diferite. Puterea legislativă era încredinţată împăratului care o exercita împreună cu cele două camere ale Parlamentului, Senatul şi Camera Deputaţilor. Caracterul democrat al acestei construcţii federale rezidă în faptul că parlamentarii urmau a fi aleşi de popor prin vot universal, direct şi secret. Limba oficială urma a fi limba germană. Potrivit proiectului imaginat de Aurel Popovici, împăratul trebuia să joace rolul unui monarh constituţional[97]. Deşi agreat de prinţul moştenitor Franz Ferdinand, această construcţie federală n-a întrunit adeziunea naţionalităţilor din imperiu şi, ca atare, n-a fost pusă în practică.

Tot la cumpăna dintre secole, discursul european avea să fie susţinut şi de George Sorel (1857-1922). Acesta, în lucrarea *Reflexii asupra violenţei,*a reluat mult uzitata temă a decadenţei europene şi a prevestit declanşarea primei conflagraţii mondiale[98].

Oferta germană în materie de federalizare a fost una generoasă, deşi a fost minată de obsesia Germaniei Mari, ce urma a fi înfăptuită prin unificarea monarhiei austro-ungare cu Germania pentru asigurarea hegemoniei asupra zonei. Această idee a fost reluată în timpul primului război mondial, în anul 1915, de către clericul liberal Friedrich Naumann care a propus constituirea unei confederaţii europene în jurul monarhiei germane[99].

Cea de a doua jumătatea a secolului al XIX-lea a adus o anumită continuitate în ceea ce priveşte dezbaterile din mediile intelectuale europene asupra chestiunii unificării europene. Din multitudinea de nume care au abordat această temă se detaşează cel al lui Ernest Renan care a elaborat o interesantă *teorie a naţiunii*, opusă celei herderiene, fundamentată pe ideea comunităţii de origine, rasă şi limbă. În opinia lui Renan naţiunea este un principiu spiritual, fundamentat pe trecutul comun şi pe voinţa de a edifica un viitor. Insistând asupra caracterului de asociaţie voluntară, Renan credea că naţiunea

---

[96] *Ibidem*, p. 76.
[97] *Ibidem*, p. 77.
[98] În Denis de Rougemont, *op. cit*, pp. 306-308.
[99] Paul Calvocoressi, *Europa de la Bismark la Gorbaciov*, Editura Polirom, Iaşi, 2003, pp. 19-20.

poate construi în viitor raporturi paşnice, întrucât orice învrăjbire o vulnerabilizează. Viitorul bătrânului continent sta în capacitatea de reconciliere a popoarelor europene, în depăşirea disputelor istorice şi în conectarea principiului naţionalităţii cu cel al federaţiei. Această soluţie era posibilă sub formula *Statelor Unite ale Europei*, adică prin punerea în acord a idealurilor comune ale civilizaţiei.

Ideile lui Renan au fost însuşite şi susţinute şi de diplomatul, analistul politic şi omul de stat francez Paul d'Etournelles de Constant, laureat al Premiul Nobel pentru Pace, în anul 1909. Autorul a subliniat declinul economic şi politic al continentului şi a susţinut că diviziune existentă la nivelul continentului poate fi depăşită, pe de o parte, prin reconciliere, organizare concertată a păcii, rezolvarea diferendelor coloniale iar, pe de altă parte, prin educarea tinerei generaţii în spirit tolerant, inovator şi solidarist[100]. Paul d'Etournelles nu privea statele naţionale ca pe nişte construcţii desuete, ci considera că soluţia problemei o reprezenta concilierea patriotismului cu internaţionalismul, în conformitate cu principiul *pro patria, pro orbis concordiam*. Susţinător convins al ideii de unitate europeană, d'Etournelles a elaborat în anul 1899, cu prilejul Conferinţei Păcii de la Geneva, în calitatea sa de secretar al *Comitetului pentru Reglementarea Paşnică a Diferendelor Internaţionale*, proiectul unei *Curţi permanente de arbitraj* care avea ca atribuţii rezolvarea diferendele dintre state. În anul 1902, el a propus deputaţilor francezi încheierea unui acord între Franţa şi toate celelalte state europene, ca model de cooperare pentru înfruntarea concurenţei externe. În anul următor, a constituit, la nivelul Parlamentului francez, un grup parlamentar de arbitraj internaţional, pentru ca, în anul 1904, să pună bazele *Comitetului de Conciliere Internaţională*. Activitatea sa avea să fie încununată de succes în anul 1907, atunci când, cu prilejul Conferinţei Păcii de la Haga, s-a votat principiul arbitrajului obligatoriu dintre state, a fost semnată o convenţie privind umanizarea războiului[101]. D'Etournelles, prin activitatea sa poate fi aşezat în rândul marilor spirite europene, fiind unul din fondatorii şi susţinătorii ideii europene în secolul al XX-lea.

---

[100] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p.51.

[101] Paul d'Etournelles de Constant, *Le péril prochain: l'Europe et ses rivaux*, în „Revue de Deux-Mondes", April 1, 1896; Idem, *Concurence et chômage, nos rivaux, nos charges, notre rutine*, în Revue de Deux- Mondes", July 15,1897 , apud Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 52-53.

Anii primului război mondial readuc în discuţie problema federalizării. Un astfel de proiect a fost publicat, în 1915, de către către viitorul preşedinte ceh Masaryk, la Geneva, fiind intitulat sugestiv *Europa nouă*. Acesta a fost un demers al reprezentanţilor naţionalităţilor din Dubla Monarhie Austro-Ungară de realizare a unei noi Europe geopolitice, bazată pe principiul autodeterminării naţionale[102].

Proiectele politice de federalizare a Europei au fost devansate de cele economice. Cooperarea internaţională avea se manifeste pe alte planuri decât cel politic. Astfel, în anul 1878 s-au pus bazele *Uniunii Poştale Universale*, iar în anul 1907 s-a constituit *Oficiul Internaţional pentru Igienă Publică*.

Implementarea legislaţiei muncii, a ratelor de schimb ori a sistemului vamal au reprezentat o consecinţă a modernizării şi a industrializării societăţii europene. Pe cale de consecinţă, omenirea nu mai era o simplă colecţie de entităţi izolate, ci tindea spre o mare familie care să poată rezolva problemele grave cu care se confrunta: sănătatea planetară, foametea sau războaiele. Mişcarea pacifistă europeană s-a întrepătruns cu cea federalistă şi internaţionalistă, însă mutaţiile şi transformările produse au fost însă sub nivelul aşteptărilor. Idealul cercurilor pacifiste şi federaliste de realizare a unui *concert al popoarelor* a fost contrazis de politica de înarmare a marilor puteri. Cele două sisteme de alianţă politico-militară-Antanta şi Puterile Centrale-au blocat, prin politica pe care au promovat-o, pentru o perioadă de câteva decenii, materializarea ideii europene.

Cele două grupuri politico-militare au condus Europa spre declanşarea primului război mondial, cu întreg cortegiul său de suferinţe. Acest conflict care avea să capete o dimensiune planetară avea să pună în evidenţă faptul că Europa nu are nici un viitor dacă persevereză să se adâncească într-o politică tradiţionalistă şi nu încearcă să ajungă la o soluţie pacificatoare şi de cooperare.

---

[102] Lubor Jilek, „Idées d' Europe d'un député austrichien: les raisonnements de Masaryk à l' approche de 1914", în *Construire l'Europe. Mélanges à Pierre du Bois*, André Liebich et Basil Germond (eds.), PUF, Paris, 2008, p. 71, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p.164.

d. Mişcarea europeană în perioada interbelică

Proiectele de unificare europeană elaborate de-a lungul istoriei bătrânului continent au emanat, după cum remarca Andrei Marga, din contexte diferite[103]. Din această perspectivă, în primii ani interbelici, ele aveau să fie formulate în contextul "unei crize profunde a Europei"[104].

Primul război mondial a provocat transformări radicale la nivelul continentului şi al mentalităţilor şi a deschis o nouă etapă în procesul de edificare a unităţii europene. Anii '20 ai secolului trecut au avut o fizionomie aparte care s-a manifestat sub mai multe aspecte: creşterea numărului mişcărilor pacifiste care încercau să facă imposibilă declanşarea unei noi conflagraţii; intensificarea eforturilor de găsire a unei soluţii pentru antagonismul franco-german; conştientizarea declinului economic al Europei faţă de Statele Unite ale Americii. Toate acestea au contribuit la accentuarea conştiinţei europene[105].

Tratatele de pace de la Paris (1919-1920) au consfinţit o nouă realitate geopolitică la nivelul continentului pe fondul schimbării raporturilor de forţă la nivel mondial, consecinţă a pierderii iniţiativei Europei în planul relaţiilor internaţionale. Sfîrşitul primului război mondial a marcat triumful principiului naţionalităţilor, rezultat al colapsului marilor imperii (austro-ungar, otoman şi ţarist) şi a declanşării revoluţiei bolşevice, în 1917.

Sistemul impus de Tratatele de Pace din 1919-1920 a încercat să stabilească, la nivelul continentului european, un nou echilibru politic bazat pe principiul naţionalităţilor. Din nefericire, noua construcţie europeană impusă de sistemul Versailles a reprezentat un eşec diplomatic care s-a tradus în insuccesul Societăţii Naţiunilor şi în succesul naţiunilor totalitare.

Europa trebuia să se regăsească în interiorul unui proiect de unificare penru a putea face faţă pericolului bolşevizării. De aceea, ideea unificării europene a continuat să reprezinte o preocupare pentru spiritele înaintate ale bătrânului continent care au căutat

---

[103] Pe larg, Andrei Marga, *Filosofia unificării europene*, Editura Apostrof, Cluj- Napoca, 1995, p. 49.
[104] *Ibidem*.
[105] René Girault, „Cronologia unei conştiinţe europene în secolul XX", în *Identitate şi conştinţă europeană în secolul XX*, René Girault (coord.), Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004, pp. 183-184

noi căi şi resurse pentru a salva şi a duce mai departe civilizaţia europeană. Din această pleiadă de gânditori îi amintim pe: Oswald Spengler (1880-1936), Paul Valery (1871-1945), Thomas Mann (1875-1955), Miguel de Unamuno (1864-1936), José Ortega y Gasset (1883-1955)[106].

Ideea constituirii unei federaţii europene a fost reluată, în 1922, de contele austriac Richard Coudenhove-Kalergi, în apelul intitulat sugestiv *Paneuropa*. Acest spirit cosmopolit scria în acest manifest că: "Problema Europei se reduce la două cuvinte: unificare sau prăbuşire"[107]. Unitatea europeană era concepută de Kalergi pe baza principiului arbitrajului internaţional, al suprimării frontierelor şi al afirmării liberului-schimb. Statele care acceptau să intre în această confederaţie urmau să abandoneze o parte a suveranităţii lor naţionale în favoarea principiilor supranaţionale.

Motivele care impuneau unitatea continentului european erau, în opinia acestui european convins, următoarele:

- reacţia la dominaţia economică europeană;
- contracararea pericolului bolşevic;
- păstrarea rolului Europei la nivel global[108].

Potrivit proiectului, uniunea urma să îmbrace forma unei organizaţii regionale a Societăţii Naţiunilor care urma a dispune: de un Consiliu de Conducere format din reprezentanţi ai statelor membre, o *Adunare a Reprezentanţilor Parlamentari* şi o *Curte de Justiţie*. Scopul acestei entităţi supranaţionale era de a arbitra şi detensiona conflictele dintre blocurile regionale: PanEuropa, America de Nord, America de Sud, Commonwealth, Uniunea Sovietică, Extremul Orient[109]. Personalităţi politice şi culturale importante au fost câştigate pentru proiectul paneuropean. Astfel, pe lângă liderii de partid şi miniştrii, din diferite ţări, importanţi oameni de cultură precum, Paul Valéry, Paul Caludel, Thomas şi Heinrich Mann, Rainer Maria Rilke, Stefan Zweig, Albert

---

[106] Pentru detalii, Bernard Brunetau, *Histoire de idées européenne aux premier XXe siecle,* Armand Colin, Paris, 2006; Hartmut Kaelbe, *Vers une société européenne 1880-1980. Une histoire sociale de l'Europe*, Paris, Berlin, 2001; Jean-Luc Chabot, *Aux origines intellectuelles de l'Union européenne: L'idée d'Europe unie de 1919 à 1939*, PUG, Paris, 2005.
[107] În Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 9.
[108] Ileana Constantina Stanciu, *Originea ideii de construcţie pan-europeană după conferinţa de pace de la Paris 1919/1920*, Editura Sitech, Craiova, 2010, p. 22.
[109] Pierre Gerbet, *La construction de l'Europe*, Imprimerie Nationale, Paris, 1983, p. 34.

Einstein, Sigmund Freud, Ortega y Gasset, Miguel de Unamuno au îmbrăţişat ideea europeană..

Acelaşi diplomat proeuropenist, Richard Coudenhove-Kalergi, a pus bazele, în 1924, mişcării *Uniunea Paneuropeană*, o entitate transeuropeană care şi-a creat organizaţii în fiecare ţară şi care s-a declarat independentă de influenţa oricărui partid politic. În 1926, această mişcare a organizat la Viena, în prezenţa a 2000 de participanţi din 24 de state, un prim Congres. Cu această ocazie, cei prezenţi au aprobat *Manifestul Paneuropean* şi au trasat liniile viitoarei confederaţii europene care îşi propunea: garantarea egalităţii, a securităţii şi suveranităţii confederale; constituirea unei alianţe militare; crearea progresivă a uniunii vamale; punerea în valoare, în comun, a coloniilor statelor europene; introducerea unei monede comune; respectarea civilizaţiilor naţionale şi protejarea minorităţilor naţionale; colaborarea Europei cu alte grupuri de state în cadrul Societăţii Naţiunilor[110]. Multe din aceste obiective se vor regăsi în cuprinsul tratatelor pe baza cărora s-a constituit actuala Uniune Europeană.

Mişcarea a urmărit a-şi difuza ideile în rândurile parlamentarilor şi intelectualilor europeni dar, mai ales, a dorit să-i determine pe responsabilii guvernamentali, din diferite ţări, să le susţină. În septembrie 1929, Aristide Briand, ministru de externe ale Franţei[111] şi preşedinte al Consiliului Central al *Uniunii Paneuropene*, a ţinut, în numele Franţei, un magistral discurs în faţa Adunării Societăţii Naţiunilor, la Geneva, solicitând popoarelor europene stabilirea unei legături de tip federal. Era prima propunere oficială făcută de un guvern european de stabilire a unităţii la nivel continental, prin constituirea unei *Federaţii Europene şi a Statelor Unite ale Europei*[112].

Acelaşi Aristide Briand, figură importantă a mişcării proeuropeniste interbelice, a imaginat şi a susţinut unul dintre cele mai realiste proiecte de unitate europeană. El a prezentat, la 5 septembrie 1929, proiectul în faţa Adunării Societăţii Naţiunilor, susţinând ideea constituirii unei asociaţii economice fără transfer de suveranitate[113]. Ideea sa a

---

[110] Dusan Sidjanski, *Viitorul federalist al Europei. Comunitatea europeană de la origini la Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, Iaşi, 2010, p. 23.
[111] În momentul în care punea în dezbatere proiectul uniunii europene Aristide Briand îndeplinea şi funcţia de prim-ministru al Franţei.
[112] François Roth, *Inventarea Europei: de la Europa lui Jean Monnet la Uniunea Europeană*, Editura Institutul European, Iaşi, 2007, p. 26.
[113] Pierre Gerbet, *1957, la naissance du Marché Commun*, Éditions Complexe, Bruxelles, 2007, p. 30.

stârnit interes şi, de aceea, a fost desemnat să prezinte un *Memorandum* asupra proiectului de organizare a unui regim de uniune federală la nivel european.

S-a declarat de acord cu proiectul lui Briand omologul său german, Gustav Stressemann, care a solicitat ca unificarea să nu limiteze suveranitatea naţională şi să nu fie îndreptată împotriva unor puteri extraeuropene. Aristide Briand a solicitat un răgaz pentru a prezenta viitoarei Adunări Generale a Ligii Naţiunilor proiectul său în detaliu.

Memorandul a fost prezentat statelor membre ale Ligii Naţiunilor, la 1 mai 1930, fiind respins de Marea Britanie. În cuprinsul acestuia, regăsim ideile lui Briand cu privire la crearea unei *Uniuni Federale Europene* ca o componentă regională a *Societăţii Naţiunilor*. Autorul proiectului dorea instituirea unei federaţii bazată pe ideea de "uniune" şi nu de "unitate", dar cu respectarea independenţei şi a suveranităţii naţionale a fiecăruia dintre statele membre. Dimensiunea economică a proiectului viza apropierea economiilor statelor europene a căror responsabilitatea rămânea, însă, în sarcina guvernelor[114].

Asociaţia europeană imaginată de diplomatul francez transpunea în planul relaţiilor internaţionale principiul consultativ impus de Liga Naţiunilor, fără însă a dispune de putere de decizie sau de acţiune, fiind opusă ideii de uniune vamală europeană[115]. Sistemul instituţional al viitoarei Uniuni urma a cuprinde:

- *Conferinţă europeană*, în care trebuiau să se regăsească reprezentanţii tuturor statelor europene, membre ale Societăţii Naţiunilor;
- *Comitet politic permanent*, cu rol de organ executiv;
- *Secretariat*[116].

Proiectul lui Aristide Briand, extrem de îndrăzneţ prin obiectivele sale, n-a reuşit să întrunească sprijinul statelor europene şi, de aceea, s-a transformat într-un eşec diplomatic. Autorul a subordonat ideea de uniune economică celei de unitate politică, considerată esenţială pentru pacea şi securitatea popoarelor europene. Diplomatul francez

---

[114] Iordan Gheorghe Bărbulescu, *Uniunea europeană. Aprofundare şi extindere*, vol. I, Editura Trei, Bucureşti, 2001, p. 44.
[115] Jean Baptiste Duroselle, *Histoire diplomatique de 1919 a nos jours*, Dalloz, Paris, 1974, pp. 138-140.
[116] *Ibidem,* p. 139.

a dorit, prin propunerea pe care a făcut-o, o extindere a regimului de securitate creat prin semnarea acordului de la Locarno[117].

Memorandumul lui Briand a readus în dezbatere idei ale secolelor trecute, rămânând viu în memoria contemporanilor şi a urmaşilor prin impactul şi dezbaterea de idei pe care a provocat-o în rândul elitelor europene. Iniţiativa lui Briand a fost o adevărată "carte albă"[118] a mişcării europene.

Proiectul avea să fie încredinţat, la propunerea Franţei şi Iugoslaviei, unei Comisii de studii pentru constituirea Uniunii Europene care trebuia să întocmească un raport complet. Comisia a funcţionat în cursul anului 1931, sub preşedinţia lui Aristide Briand. Decesul prematur al diplomatului francez a condus la destrămarea comisiei şi a marcat sfârşitul acestui proiect.

Statele europene şi opinia publică au primit diferenţiat această ofertă. Îmbrăţişat de presa de stânga franceză, proiectul a fost minimalizat de către cea de dreapta. Aceeaşi situaţie avea să se regăsească şi în Germania unde secretarul de stat von Bülow a exprimat rezervele guvernului său faţă de viabilitatea proiectului, considerând că acesta impunea "noi cătuşe" ţării sale. Acelaşi cancelar Brüning a acuzat Franţa că urmăreşte menţinea hegemoniei continentale şi izolarea Germaniei. Pe cale de consecinţă, guvernul său s-a delimitat, prin vocea sa, de moştenirea proeuropeană a fostului cancelar Stresemann. Refuzul german de a accepta constituirea unităţii europene a pus capăt politicii de reconciliere în Europa, continental fiind încă dominată de ideile naţionaliste şi totalitariste.

Anii '30 ai secolului trecut au fost marcaţi de lansarea unor noi idei federaliste, provenind atât din mediile politice şi economice, cât şi din cele culturale. Atmosfera politică europeană, din această perioadă, nu a fost favorabilă implementării acestor idei. Instalarea la putere a fascismului (Italia) şi a nazismului (Germania), dar şi progresele bolşevismului au blocat receptarea ofertei federaliste. Deşi putem nota şi alte proiecte, nici unul dintre ele nu s-a ridicat la înălţimea celor lansate şi susţinute de Coudenhove şi Briand.

---

[117] *Ibidem,* p. 138.
[118] *Ibidem*, p. 139.

Un continuator a lui Aristide Briand s-a vrut a fi André Tardieu care a militat pentru construirea unei alianţe a Franţei cu statele din zona Europei danubiene şi, mai ales, cu ţările membre ale Micii Înţelegeri. În 1932, Tardieu propunea o uniune dunăreană, cu o pronunţată componentă agrară, care urma să cuprindă România, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria şi Austria[119]. Planul acesta, deşi criticat în spaţiul occidental avea să fie bine receptat în mediile româneşti. Oameni politici precum Ion Mihalache sau Iuliu Maniu şi-au manifestat interesul faţă de acest proiect de constituire a unei federaţii regionale danubiene[120].

Unitatea economică şi politică a Europei Centrale a centrul preocupărilor unor personalităţi din Ungaria. Dintre aceştia, Elemér Hantos (1881-1942), profesor de economie la Universitatea din Budapesta şi expert economic al Societăţii Naţiunilor, a fost figura cea mai cunoscută[121]. Autor al mai multor lucrări de economie, Hantos a propus o uniune economică şi vamală a statelor dunărene: Ungaria, Iugoslavia, România şi Cehoslovacia [122].

Un rol important în cadrul proiectelor privind unitatea europeană l-a jucat *Şcoala federalistă engleză*, reprezentată de o grupare de intelectuali din care au făcut parte Philipp Kerr, Lionel Robbins, William Beveridge, Ivor Jennings. Primul membru al acestui club select, Philipp Kerr, a fost un susţinător consecvent al federalismului încă de la începutul secolului al XX-lea. În deceniile trei şi patru ale veacului trecut Kerr s-a remarcat ca un critic al Ligii Naţiunilor, pentru ca, în anul 1935 să publice o carte pe această temă, intitulată *Pacifism is not enough (nor Patriotism either)*[123].

Tot din mediul universitar, de la prestigioasa London School of Economics, a provenit Lionel Robbins care, în lucrările sale, a militat pentru crearea pe baze federale a Statelor Unite ale Europei, din care să facă parte şi Germania democrată[124]. Un alt autor englez, Lionel Curtins, în lucrarea *Civitas Dei*, a susţinut ideea constituirii unei federaţii mondiale, care trebuia să valorifice experienţa Statelor Unite ale Americii şi a Marii

---

[119] George Ciorănescu, *op. cit*., p. 120.
[120] *Ibidem,* pp. 116-117.
[121] Ladislau Welmann, „Elemér Hantos şi ideea de federalizare europeană", în *Actualitatea mesajului fondatorilot Uniunii Europene*, Nicolae Păun (coord.), Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2006, pp. 363-364.
[122] *Ibidem*, pp. 366-371.
[123] Pe larg Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 123-124.
[124] *Ibidem*, p. 124.

Britanii în această materie. Sursa de inspiraţie majoră a acestor federalişti era gândirea kantiană, în care autorii au identificat argumentul esenţial cu privire la geneza anarhiei internaţionale şi anume, suveranitatea absolută a statelor naţionale.

Federaliştii englezi au combătut teoria conform căreia statele naţionale se identificau cu naţiunile. Spre exemplificare, apărarea naţională a acestor state era considerată a fi o risipă inutilă de fonduri şi energii, acestea trăind cu iluzia că ar putea rezista în faţa presiunii marilor puteri. În opinia federaliştilor englezi, singura cale spre pacificare şi cooperare era federalizarea. Ei considerau că la baza declanşării războaielor moderne nu se afla sistemul capitalist ci însăşi existenţa statelor suverane. Comunismul nu era o soluţie, din cauză că acest sistem promova protecţionismul şi autarhia economică. Nu conflictele de interese în sine conduc la declanşarea războaielor ci lipsa mecanismelor capabile să asigure soluţionarea lor. Statele naţionale erau cele care generau anarhie din cauză că scopul lor principal este asigurarea independenţei şi a securităţii, astfel încât factorul politic prevala asupra celui economic. Această situaţie atrage protecţionismul care generează autarhia. Nici soluţia colaborării internaţionale într-o confederaţie nu era, în opinia federaliştilor englezi, o soluţie eficientă, Liga Naţiunilor constituind un exemplu în acest sens. În lipsa unor mecanisme eficiente de realizare a unor politici comune, declaraţiile de bune intenţii ale statelor nu erau suficiente. În absenţa federalizării, state precum Germania, Italia sau Japonia, care nu dispun nici de resurse, nici de întinderi comparabile cu SUA, URSS, Franţa sau Imperiul Britanic erau tentate să declanşeze un nou război mondial[125].

Asociaţia *Federal Union*, înfiinţă în anul 1939, din iniţiativa lui Charles Kimber, Patrick Ransome şi Derek Rawnsley[126] a fost extrem de activă în promovarea federalismului. Pentru coordonarea acţiunilor acesteia a fost înfiinţat, în martie 1940, chiar un *Institut de Cercetare*, condus de William Beveridge care s-a ocupat de elaborarea unor proiecte constituţionale care să poată sta la baza constituirii unei Europe federale. În acest sens, au fost întreprinse cercetări privind identificarea cauzelor care au condus la eşecul Ligii Naţiunilor şi a sistemului de tratate de la Versailles. Între anii

[125] Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 125-131.
[126] *Ibidem*, p. 132. Adrian Liviu Ivan îl consideră pe lordul William Henry Beveridge, economist, sociolog şi om politic englez fondator al *Federal Union*, în anul 1938 (Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 191.)

1939-1940, efectele acestor proiecte federaliste care vizau cooperarea anglo-franceză s-au răsfrânt şi asupra politicii guvernamentale britanice. În momentul prăbuşirii Franţei, la 16 iunie 1940, premierul Winston Churchill a lansat o ofertă radicală privind crearea unei federaţii anglo-franceze[127]. Propunerea venea prea târziu pentru Franţa care avea să se prăbuşească sub presiunea maşinii de război a Reichului nazist. Soluţia oferită de premierul britanic trebuie privită însă ca o premisă a viitoarei unităţi europene, gestul său fiind unul plin de semnificaţii şi interes pentru perioada postbelică.

Criza economică (1929-1933) a adâncit diviziunea statelor europene, ţările cu regimuri totalitare impunându-se în disputa cu regimurile liberale şi democratice[128]. Europa deceniului patru al secolului al XX-lea a stat sub semnul îngrijorărilor provocate de ameninţarea nazistă şi bolşevică. Capitalismul clasic se afla în imposibilitatea de a oferi soluţii societăţii europene, care nu se mai regăsea în oferta propusă de doctrina liberală. Ameninţările regimurilor totalitare, criza liberalismului l-au condus pe John Maynard Keynes la regândirea întregului concept de capitalism modern. Economistul britanic a teoretizat conceptul de *stat social*, investit să intervină prin pârghiile de care dispunea în cadrul mecanismelor economice şi sociale. În opinia sa, doar aşa se putea asigura valorificarea resurselor umane. Keynes demonstra că statul, prin cheltuielile publice, generează, în acelaşi timp, locuri de muncă şi cerere de produse. Potrivit doctrinei keynesiste, intervenţia statului în economie garantează şi susţine moneda naţională, stabileşte rata dobânzii asigurând, totodată, relansarea economică a statelor. Acordând subvenţii, statul poate susţine exporturile şi reduce importurile, atunci când este necesar. Keynesismul a fost nu numai o soluţie economică la o situaţie de criză de sistem, dar şi o nouă filosofie economică. Deşi a încurajat protecţionismul, această doctrină a reprezentat o soluţie fundamentală de corectare a deficienţelor liberalismului clasic, iar prin soluţia statului social a fost relansată şi viziunea asupra capitalismului. Noua filosofie economică promovată de Keynes se înscrie în categoria proiectelor intelectuale de regândire a Europei, prin identificarea unor soluţii menite să protejeze

---

[127] Mario Albertini, *Il Federalismo. Antologia e definizione*, Bologna, 1979, p. 157-245,apud Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 133.
[128] Pentru detalii, Emilian Bold, Ioan Ciupercă, *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relaţiilor internaţionale*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2001.

patrimoniul cultural şi cel democratic al bătrânului continent, în confruntarea cu regimurile totalitare, de stânga şi de dreapta.

Perioada interbelică s-a identificat ca fiind una marcată de o profundă criză a sistemului liberal-democratic care avea să fie accentuată de efectele dezastruoase ale crizei economice. Aceste consecinţe aveau să fie resimţite de toate mediile sociale, inclusiv de intelectuali şi, mai ales, de tineri. Inspiraţi de filosofia lui Henri Bergson, a lui Jacques Maritain, Gabriel Marcel sau Karl Jaspers ei au descoperit corporatismul ca soluţie intermediară între socialism şi capitalism.

Marea criză economică din anii 1929-1933 a avut consecinţe nebănuite şi a subliniat slăbiciunile sistemului economic şi politic liberal. Raporturile dintre statele europene încep să fie dominate de ideea revanşei. Incapacitatea Societăţii Naţiunilor de a face faţă acestor provocări a favorizat ascensiunea regimurilor totalitare, de stânga sau de dreapta.

În acest context, nemulţumirile sociale au devvenit tot mai evidente şi au fost preluate de anumite nuclee organizatorice precum cel din jurul revistei *Ordre Nouveau*, condus de Robert Aron şi Armand Dandieu, ori cel din jurul revistei *Esprit*, condus de Emmanuel Mounier. Ei au s-au pronunţat atât împotriva capitalismului tradiţional, cât şi a fascismului ori comunismului, propunând un sistem federalist descentralizat. Pentru susţinătorii acestor curente, sursa răului era centralizarea statală care, prin natura sa, distrugea individualitatea, comunităţile şi ierarhiile tradiţionale, în vreme ce liberalismul absolutiza religia concurenţei şi stimula egoismul, divizând astfel societatea. În locul sistemului capitalist liberal, ei au propus descentralizarea, ca soluţie a salvării solidarităţilor tradiţionale, renunţarea la suveranitatea unică a statului centralizat, printr-o politică de subsidiaritate, în care palierele societăţii decid în numele necesităţilor proprii, precum şi organizarea statului într-un sistem federativ.

Oferta intelectuală a acestor grupuri, deşi s-a dovedit ineficientă în plan pragmatic, a generat vii dezbateri în epocă, a invitat la reflecţie şi a provocat regândirea ideii europene. Contribuţia acestor grupuri la dezbaterea ideii europene merită consemnată, ele contribuind la păstrarea vie a acestui ideal.

e. Ideea europeană în anii celui de-al război mondial (1939-1945)

Declanşarea celui de al II-lea război mondial a marcat destinul bătrânului continent, ideea europeană renăscând, sub impulsul luptei duse de mişcările de rezistenţă. Acestea din urmă propuneau o Europă federală bazată pe aderarea liberă a popoarelor democratice. La începutul celei de a doua conflagraţii, în 1939, Léon Blum[129] susţinea necesitatea constituirii unei Europe federale[130]. În oficiosul Partidului Socialist Francez, *Le Populaire*, el scria: "Soluţiile la care ne gândim noi, socialiştii, sunt cele care ar traduce integrarea Germaniei într-o organizaţie a Europei, care să furnizeze prin ea însăşi garanţii solide împotriva reapariţiei atentatelor forţei, care să ofere prin ea însăşi elementele unei securităţi reale şi ale unei păci durabile. Astfel, revenim mereu la aceleaşi formule, la aceleaşi concluzii, independenţa naţiunilor în cadrul unei Europe federale şi dezarmate. Acestea sunt ţelurile războiului nostru; ceea ce înseamnă să ele sunt, pentru noi, condiţiile de pace"[131].

Ororile războiului nu au doborât spiritul european care nu a abdicat de la idealurile sale nici atunci când toate speranţele păreau pierdute. Ideea europeană a supravieţuit în mediile intelectuale, politicienii preluând mai târziu iniţiativa, atunci când a început să se întrevadă spectrul organizării păcii. Textele scrise au fost cele care au contribuit, în aceşti ani, la renaşterea ideii europene. Pe această linie, se înscrie şi *Manifestul Ventotene* pus în circulaţie clandestin, în iunie 1941, de Altiero Spinelli, comunist convertit la federalism, şi Ernesto Rossi. Cei doi au pus bazele unei mişcări clandestine, intitulată *Mişcarea Federalistă Europeană* (MFE) şi a unei reviste intitulată *L'Unita Europea*. Manifestul lansat de cei doi italieni propunea ca unică soluţie pentru evitarea anarhiei internaţionale şi salvarea libertăţii în Europa "crearea unei federaţii

---

[129] Léon Blum, om politic francez, preşedinte al Partidului Socialist, prim-ministru al Franţei (1936-1938, 1946-1947).
[130] Hubert Halin, *L'Europe unie objectif majeur de la Résistance*, Editions de l'Union des résistants pour une Europe Unie (URPE), Paris-Bruxelles, 1967, p. 19, apud Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 24.
[131] *Ibidem*.

europene căreia i-au fost transferate puterile suverane care privesc interesele comune ale tuturor europenilor (…)". În cuprinsul manifestului autorii au inserat ideea potrivit căreia "locuitorii diferitelor state trebuie să aibă cetăţenie europeană şi, prin urmare, să aibă dreptul de a alege şi de a controla guvernanţii federali şi de a fi supuşi legilor federale"[132].

Criticile cuprinse în manifestul lansat de Altiero Spinelli şi Ernesto Rossi au fost reluate de primul dintre ei, el pledând pentru constituirea Statelor Unite ale Europei care, în opinia sa, trebuiau puse sub autoritatea unui guvern federal responsabil înaintea popoarelor şi nu a guvernelor naţionale.

Ideile federaliste care i-au animat pe Altiero Spinelli şi Ernesto Rossi i-au condus la întemeierea, în 1943, a *Partidului Acţiunii pentru Mişcarea Federală europeană*. Acestei formaţiuni i se vor asocia nume importante ale culturii şi rezistenţei italiene precum: Benedetto Croce, Carlos Sforza şi Alcide de Gasperi. Această grupare s-a pronunţat pentru constituirea *Federaţiei Statelor Unite Europene*, în cadrul Societăţii Naţiunilor reînnoite. Pornind de la aceste forme de organizare, Altiero Spinelli a pregătit un document care susţinea necesitatea constituirii unei Europe federale a rezistenţelor europene contra hitlerismului şi fascismului.

Războiul, cu consecinţele sale dezastruoase, a estompat vechea rivalitate franco-engleză şi a contribuit la înmulţirea ideile privind constituirea unei uniuni între cele două state. Astfel, la începutul războiului, istoricul englez Arnold Toynbee s-a gândit la o politică solidară a celor două ţări pentru a putea face faţă agresivităţii Germaniei[133]. Raportul întocmit de acesta propunea crearea unor instituţii comune în domenii precum: apărarea, controlul resurselor, comerţul exterior. De asemenea, se sugera necesitatea instituirii unei cetăţenii comune, a unui parlament comun şi a unei politici unitare în ceea ce priveşte coloniile. Documentul redactat de istoricul englez a fost bine primit la Paris, însă britanicii nu s-au arătat interesaţi de propunerea conaţionalului lor[134].

În anul imediat următor, Winston Churchill, primul-ministru al Marii Britanii şi Charles de Gaulle, subsecretar al Ministerului francez de Război, au semnat în numele celor două ţări, o declaraţie privind constituirea unei *Uniuni franco-britanice*. Acest document trebuia urmat de un proiect constituţional care trebuia să asigure *Uniunii*

---

[132] *Ibidem*, pp. 37-39.
[133] Pierre Gerbet, *La construction de l'Europe*, p. 40.
[134] *Ibidem*, pp. 41-42.

organe comune în domenii precum: apărarea naţională, politica externă, finanţele şi politică economică[135]. Construcţia imaginată de cei doi oameni politici urma a se baza pe instituirea unei cetăţenii comune, iar pe întreaga perioadă a desfăşurării războiului trebuia să funcţioneze un singur cabinet care urma să asigure conducerea şi coordonarea forţelor militare ale celor două ţări. Acesta trebuia să dispună de toate resursele financiare ale celor două state. În acelaşi timp, organele legislative ale celor două state urmau a se regăsi într-o unitate formală.

Venirea mareşalului Pétain la conducerea Franţei a blocat materializarea acestui proiect, împiedicând orice apropiere dintre cele două state. În acelaşi timp, acest demers a fost, în fapt, o manevră a primului-ministru britanic, Winston Churchill, de a-l împiedica pe generalul Reynaud să semneze armistiţiul cu Germania şi de a încuraja continuarea Rezistenţei împotriva Reich-ului nazist[136].

În Italia fascistă, Eugenio Colorni (1909-1944), socialist-liberal şi fondator al *Mişcării Federaliste Europene*, dar şi Andrea Caffi au propus realizarea unei federaţii europene prin delegarea atributelor suveranităţii naţionale unui parlament şi unui guvern european, investite să aplice sancţiuni statelor care încălcau principiile drepturilor omului.

Pentru Silvio Trentin, profesor la Universitatea din Padova, instituţia dreptului era singura în măsură a asigura convieţuirea cetăţenilor în cadrul societăţii, rolul statului rezumându-se la asigurarea funcţionării acestui principiu. Potrivit concepţiei sale, *Europa unită* nu putea fi o creaţie a statelor naţionale întrucât aceasta ar echivala cu autodistrugerea bazei propriei sale puteri. Statului naţional trebuiau să-i fie luate instrumentele economice (politică vamală, comenzi publice, cheltuieli militare) şi transferate unei entităţi federaliste, care ar trebui să înlocuiască divizarea Europei şi să instituie principiul unităţii în autonomie[137].

Luptătorii catolici din cadrul Rezistenţei italiene au susţinut ideea refacerii valorilor unităţii spirituale şi morale a Europei. Pe această linie, de revalorizare a tradiţiilor morale, creştine a continentului, s-a pronunţat şi Mario Pistocchi. Acesta a

---

[135] *Declaration de l'Union par W. Churchill et le général de Gaulle*, Londra, 1940, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 192.
[136] André Miroir, *Winston Churchill et la construction européenne (1930-1950)*, în *Pensée et construction européenne*, CERIS, Bruxelles, 1990, pp. 163-167; Pierre Gerbet, *La construction de l'Europe*, pp. 41-42.
[137] Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 167-168.

publicat, în 1931, o lucrare în care demonstra efectele negative, aduse prin politica statelor naţionale, asupra relaţiilor internaţionale. În cadrul acestora, piaţa devine fragmentată şi generează plasamentul dezavantajos al capitalurilor, dobânzi mari, creşterea costului vieţii şi sarcini fiscale exagerate. În aceste condiţii, economia europeană devine nerentabilă şi trebuie să caute debuşee coloniale care, de regulă, generează conflicte. În opinia sa, soluţia acestei probleme ar consta în constituirea unităţii europene, care ar trebui să conducă la eliminarea treptată a regimurilor dictatoriale.

Mult mai radical decât predecesorii săi a fost Lauro de Bosis care, încă din 1931, a susţinut ideea că guvernele naţionale nu pot înfăptui *Europa unită*, pentru că acest gest ar fi unul sinucigaş. Ca atare, soluţia unificării nu poate fi una spontană, ci ea trebuie premeditată şi realizată pe etape, începând cu domeniul economic şi încheind cu cel politic.

Regimul mareşalului Pétain a generat o puternică mişcare de rezistenţă în interiorul Franţei ocupate. În cadrul acesteia, s-au conturat trei orientări, în funcţie de opţiunile politice. În timp ce gruparea comunistă a respins orice soluţie federalistă, subordonându-se total indicaţiilor Moscovei, mişcarea din jurul generalului Charles de Gaulle s-a plasat pe o poziţie tradiţionalistă, pronunţându-se pentru păstrarea statelor naţionale, cu dominaţia Franţei asupra unei viitoare Germanii dezmembrate. În cadrul Rezistenţei franceze a existat şi un puternic curent favorabil ideii de reorganizare a Europei pe baza principiului federativ, cu deosebiri de nuanţe. Astfel, grupul *Combat* a propus, în anul 1942, crearea unui for al guvernelor europene din exil, proiect respins de generalul de Gaulle. Liderul acestei organizaţii, Henry Frenay a organizat, în martie 1944, un Congres al Rezistenţei, la Alger, prilej cu care a susţinut ideea unei federaţii a statelor europene ca etapă premergătoare realizării unităţii mondiale într-o confederaţie a federaţiilor continentale[138].

Socialiştii conduşi de Léon Blum, fost prim-ministru al Franţei, şi-au prezentat şi ei opţiunea federalistă în cuprinsul unui manifest lansat în anul 1942, în cuprinsul căruia au propus soluţia integrării economice. Manifestul a fost adoptat ca program comun de toate grupurilor socialiste din cadrul Rezistenţei franceze. În anul următor, proiectul

[138] *Ibidem*, p 185.

socialist a fost extins, propunându-se constituirea unei federaţii mondiale, intitulată *Statele Unite Mondiale*, formată din federaţii continentale.

În august 1944, mai multe grupări din cadrul Rezistenţei franceze au adoptat un program comun, în care a fost inserată ideea constituirii unei federaţii democratice europene. Noua construcţie suprastatală trebuia să dispună atât de o forţă armată dar şi de un organism comun pentru dirijarea chestiunilor economice şi organizarea relaţiilor dintre state[40].

Mişcarea antifascistă franceză din exil a îmbrăţişat şi ea oferta federalistă. Dacă grupurile gaulliste au fost reticente şi ostile ideii europene, cel din jurul revistei *France Libre,* de la Londra ori cel creştin-democrat patronat de Maurice Schuman, s-au pronunţat pentru soluţii federaliste. Ziarista Geneviève Tabouis, care a editat la New-York revista *La Voix de la France* dar şi organizaţia *France forever* au susţinut proiectul federalizării Europei.

În Germania naţional-socialistă au existat, de asemenea, mişcări, curente şi personalităţi care au susţinut şi promovat ideea europeană. Astfel, grupul dirijat de contele Helmuth James von Moltke, cunoscut sub numele de C*ercul de la Kreisau*, din care făceau parte aristocraţi, diplomaţi, funcţionari publici, clerici, sindicalişti de orientare social-creştină şi socialist-creştină au militat pentru federalizarea Europei. Reprezentanţii acestui curent propuneau "crearea statului suveran european" care trebuia să se întindă de la Oceanul Atlantic la graniţele răsăritene ale Poloniei[139]. Noua Europă trebuie fundamentată pe valorile creştine, liberale şi pe ideea renaşterii identităţii comunităţilor locale. În componenţa federaţiei europene nu erau incluse URSS şi Marea Britanie care, în opinia autorilor acestui proiect, aveau alte interese, dar urma a se încerca stabilirea unor legături cu aceste state.

În anul 1942, din interiorul aceluiaşi cerc, avea să parvină un nou memoriu, completat de o *Declaraţie de principii* (1943), de această dată redactate de un alt reprezentant al aristocraţiei germane, Adam von Trott. Noul proiect de federalizare a Europei avea ca principiu de bază dreptul la autodeterminare al popoarelor. Competenţele federale şi structura intereselor au fost clar definite în cuprinsul programului care

[139] *Ibidem*, p.191.

conserva constituţiile interne ale statelor membre. Erau chemate să coopereze la acest proiect toate guvernele europene.

Scriitorul german Ernst Jünger a elaborat la Paris, în anul 1943, un document intitulat *Memoriul păcii*, având sprijinul şi aprobarea generalilor Rommel, Speidel şi Stülpnagel. Autorul memoriului propunea unificarea europeană, având la bază o constituţie comună, dar şi pregătirea păcii postbelice în cadrul *Statelor Unite ale Europei*[140].

Carl Friedrich Goerdeler, unul din actorii principali ai conjuraţiei împotriva lui Hitler, din 20 iulie 1944, a propus în cursul anului 1943, unificarea Europei, în etape. El considera că uniunea economică reprezenta primul pas către realizarea uniunii politice[141]. Planul său trebuia completat, ulterior, cu un minister European al Economiei, o armată europeană şi un minister al Afacerilor Externe. Eşecul atentatului împotriva lui Hitler, a atras represalii fără precedent împotriva puciştilor şi a Rezistenţei germane care au împiedicat organizarea Germaniei postbelice de către germani.

Proiecte de unificare europeană au venit şi din rândurile membrilor exilului antifascist german care însă, spre deosebire de rezistenţa din interior, a fost extrem de fragmentat. Dacă comuniştii au susţinut ideea *refacerii poziţiei statelor naţionale cu suveranitate nelimitată*, exilul social-democrat german din Elveţia, Suedia şi SUA a militat pentru ideea *federaţiei europene*, în strânsă corelaţie cu instituirea unui nou sistem de securitate internaţională menit să blocheze expansiunea sovietică. Grupurile democratice şi catolice germane din exil au susţinut şi ele ideea constituirii unei federaţiei europene constituite pe baza solidarităţii creştine, în timp ce grupurile conservatoare de dreapta au rămas ataşate idealului constituirii *Mitteleuropei*, sub hegemonie germană. De asemenea, grupurile catolice şi monarhiste din jurul lui Otto de Habsburg au rămas încremenite în proiectul Austriei Mari, ca o precondiţie a viitoarei integrări europene. Proiectul susţinea restabilirea independenţei Austriei, unificarea acesteia cu Germania de sud, ca nucleu a unei federaţii sud-est-europene a statelor dunărene, egale în drepturi, cu regimuri politice democratice, constituite după modelul britanic[142].

---

[140] *Ibidem*, p. 194.
[141] Hubert Halin, *op. cit*., p. 49.
[142] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 197.

În zona centrală şi răsăriteană a Europei a existat o tradiţie federalistă încă din perioada paşoptistă. Între cele două războaie mondiale, pentru statele din regiune principala îngrijorare a fost reprezentată de ascensiunea bolşevismului. Cei mai interesaţi de ideea unei federaţii au fost polonezii care, prin vocea preşedintelui Josef Pilsudski, au militat pentru o uniune cu Lituania, Ucraina şi Bielorusia, orientată spre stăvilirea comunismului în zonă.

Statele din Europa centrală şi din Peninsula Balcanică au încercat, în anii '30 ai secolului trecut, să-şi creeze un plus de securitate şi au pus bazele a două organizaţii de colaborare economică şi politică şi anume *Mica Înţelegere* (România, Iugoslavia, Cehoslovacia) şi *Înţelegerea Balcanică* (România, Grecia, Iugoslavia)[143]. Cele două alianţe s-au vrut a fi o piedică în calea agresivităţii unor state europene nemulţumite de prevederile Tratatelor de la Paris (1919-1920). Aceste modele de apărare a securităţii statelor semnatare puteau servi ca exemplu pentru reorganizarea postbelică a Europei. De ideile federaliste au fost ataşate personalităţi politice importante din aceste regiuni ale Europei, dintre care s-au remarcat preşedintele cehoslovac Thomas Masaryk sau premier Cehoslovaciei Edvard Beneš.

În primăvara anului 1939, miniştrii de externe din Polonia şi România au luat în discuţie proiectul unei federaţii est-europene, menită a se opune expansionismului sovietic şi german. Polonia s-a dovedit neputincioasă în faţa tăvălugului militar german, dar nici Rezistenţa internă n-a avut mai mult success, disensiunile din interiorul acesteia manifestându-se pe întreaga perioadă a războiului. În timp ce comuniştii au susţinut alianţa cu URSS, care era de fapt o subordonare benevolă, social-democraţii au militat pentru federalizarea Europei, iar Partidul Ţărănesc a susţinut ideea constituirii unei federaţii la nivel central-est-european[43].

Austriecii, românii şi maghiarii au lansat şi ei proiecte de colaborare europeană. În toamna anului 1941, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri al României, Mihai Antonescu, împreună cu ministrul plenipotenţiar italian la Bucureşti, Renato Bova-Scopa, au lansat ideea unei "axe latine" din care urmau să facă parte Italia, Franţa, Spania, Portugalia şi România. Scopul acestei alianţe era de a stăvili, în principal, pericolul slav,

---

[143] Pe larg Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913-1947*, Editura Politică, Bucureşti, 1980, pp. 314-341

bolşevic iar, în subsidiar, de a se opune hegemoniei germane în Europa[144]. Propunerea oficialului român nu s-a materializat, din mai multe motive şi, în primul rând, pentru că Italia dorea să-şi păstreze bunele relaţii cu Ungaria[145].

Acelaşi Mihai Antonescu i-a propus conducătorul statului italian, Benito Mussolini, crearea unei "Antante mediteraneene". Discuţiile purtate cu acesta şi cu secretarul de stat Bastianini s-au soldat cu un eşec lamentabil[146].

Alte proiecte au venit din partea reprezentanţilor exilului central şi est-european, reuniţi în *Clubul Danubian* de la Londra, condus de contele Mihály Károlyi care a propus un proiect de constituţie pentru o federaţie a statelor dunărene, care urma să se numească *Uniunea Internaţională Agrariană*. Polonezii din exil au pus bazele clubului *Intermarium* care preconiza constituirea unei federaţii ce urma să reunească toate naţiunilor cuprinse între Marea Baltică şi Marea Neagră. Au existat şi alte proiecte ale reprezentanţilor exilului dar ele au adus puţine noutăţi şi au fost mai mult exerciţii intelectuale, fiind lipsite de fundamentare teoretică solidă şi fără orizont.

Ideea viitorului federalist al Europei a fost o temă de interes pentru reprezentanţii Rezistenţei antinaziste şi anticomuniste de pe bătrânul continent. În anul 1942, unul dintre liderii Rezistenţei franceze, Henri Fernay a lansat oferta constituirii unei instituţii de coordonare a Rezistenţei europene, în timp ce contele von Moltke a propus colaborarea mişcărilor de rezistenţă din Germania, Olanda, Norvegia, Polonia.

Membri marcanţi ai Rezistenţei italiene, Altiero Spinelli şi Ernesto Rossi, au invitat la Geneva, în primăvara anului 1944, reprezentanţi ai Rezistenţei din Italia, Germania, Franţa, Olanda, Norvegia, Danemarca, Iugoslavia şi Cehoslovacia, pentru elaborarea unor documente programatice comune. În urma discuţiile purtate de reprezentanţii mişcărilor de rezistenţă din statele europene amintite s-a ajuns la o soluţie politică privind organizarea federală a Europei postbelice, în care urmau a fi admise doar acele ţări care se angajau să respecte valorile democraţiei şi diversităţii. În acest scop a fost înfiinţat un *Comitet provizoriu* pentru *Federaţia Europeană*, condus de Ernesto Rossi, cu misiune de a solicita ajutorul tuturor mişcărilor de rezistenţă şi de a organiza o

---

[144] Andreas Hilgruber, *Hitler, regele Carol şi mareşalul Antonescu. Relaţiile româno-germane 1938-1944*, Editura Humanitas, Bucureşti, p. 206.
[145] *Ibidem*.
[146] *Ibidem.*

conferinţă federalistă europeană după încheierea războiului. Aliaţii au ignorat oferta Rezistenţei europene şi au impus o viziune simplistă asupra blocurilor ideologice şi militare. În consecinţă, *Congresul Federalist European*, convocat la Paris, în luna martie a anului 1945, s-a bucurat de o participare modestă şi de un ecou pe măsură, oferta Rezistenţei europene fiind practic ignorată[147].

Cel de al II-lea război mondial a stimulat interesul pentru organizarea viitoare a Europei. Proiectele de unitate europeană, din această perioadă, au fost mai mult o reacţie împotriva agresiunii germane decât un proiect politic[148]. Demersului lui Hitler de unificare a Europei prin violenţă, i s-a răspuns cu idealul unei Europe federale, constituită prin participarea liberă a popoarelor.

În ţări precum Elveţia şi Suedia, neutre prin tradiţie, au existat grupări care au susţinut ideea federalismului. Poziţia oficială a Suediei, în planul relaţiilor internaţionale, s-a materializat în ideea cooperării şi a adoptării unei politici a "paşilor mărunţi" în procesul integrării internaţionale. Aceeaşi politică, de respectare a neutralităţii în raporturile cu toate statele, o regăsim prezentată ca poziţie oficială a Elveţiei. În cadrul societăţii civile dezbaterile au vizat şi această problemă a integrării europene. Deosebit de activă a fost *Mişcarea Elveţiană pentru Uniunea Europeană*, condusă de economistul şi editorul Hans Bauer, care a militat pentru o organizare supranaţională a Europei, paralel cu descentralizarea internă a statelor după modelul elveţian[149].

În anii războiului, Statele Unite ale Americii au acordat o atenţie specială proiectelor federaliste europene. În acest sens, în cadrul Departamentului de Stat a fost înfiinţat un comitet special, cu caracter consultativ, care a elaborat chiar şi un proiect de organizare regională a Europei. Potrivit acestuia Marea Britanie, Franţa, Germania, Italia, Polonia, statele baltice, precum şi patru federaţii-scandinavă, iberică, danubiană şi balcanică urmau să se regăsească în interiorul acestei structuri supranaţionale. Conducerea acestei entităţi urma a fi asigurată de un comitet executiv ce urma să fie

[147] Ladislau Gyemant, *op. cit*., p. 206.
[148] Roxana Munteanu, *Drept european*: *evoluţie, instituţii, ordine juridică*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1996, p. 19.
[149] Pe larg, Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 210-212.

constituit din reprezentanţii acestor state şi federaţii, deciziile politice urmând a se lua cu majoritate de două treimi[150].

Proiectele federaliste iniţiate de anglo-americani, dar şi cele ale emigraţiei europene, au fost sistematic respinse de URSS[151], din cauza faptului că oficialităţile sovietice, în special Stalin, se temeau de crearea unui nou cordon sanitar, ca în anii ’20, în jurul statului sovietic. Începând din anul 1943, Statele Unite ale Americii au propus înfiinţarea unei Organizaţii a Naţiunilor Unite (ONU) ce urma să aibă consilii regionale consultative, deciziile importante urmând a fi luate de cei patru mari – SUA, Anglia, URSS şi China – fiecare dintre ei primind responsabilităţi de securitate în zona lor de influenţă. Această soluţie a fost rapid abandonată în favoarea organizării unei Adunări Generale a ONU[152].

Cu prilejul Conferinţei Miniştrilor de Externe ai SUA, Marii Britanii şi URSS de la Moscova, din 18 octombrie-1 noiembrie 1943, delegaţia britanică a venit cu un proiect de federalizare a Europei, soluţie respinsă de sovietici care au reuşit să-i atragă de partea lor şi pe americani. La Conferinţa de la Teheran, din noiembrie acelaşi an, unde s-au întâlnit liderii celor trei mari puteri, propunerea britanicilor de organizare a unei federaţii danubiene, ca o contrapondere la pretenţiile sovieticilor faţă de Polonia, a fost respinsă atât de Stalin cât şi de Roosvelt. URSS şi SUA au impus constituirea unei Organizaţii a Naţiunilor Unite bazată pe hegemonia celor patru mari puteri, inclusiv pe dreptul lor de veto. S-a refuzat Europei şansa de a se constitui într-o entitate unitară, cu structuri proprii în cadrul sistemului global.

Ideea federalistă, susţinută de atâtea minţi luminate, de organizaţii sau partide politice, a fost abandonată într-o atmosferă lipsită de speranţă. Europa secătuită de cei şase ani de război a cedat teren în faţa presiunilor sovietice şi, astfel, Europa de Centrală şi de Est a intrat în sfera de influenţă sovietică. Sfârşitul războiului a pus Europa în faţa unei dileme, erau ţările de pe bătrânul continent capabile sau nu să de-a viaţă unuia din proiectele de unificare propuse de-a lungul timpului.

---

[150] *Ibidem*, p. 214.
[151] Herbert Feis, *Churchill, Roosevelt, Stalin,* Princeton University Press, Princeton, 1970, pp. 131-216.
[152] Ladislau Gyemant, *op. cit*., pp. 215-216.

Capitolul II

Fundamentul Europei postbelice. Încercări de construire a Comunităţii Europene

II.1. Începutul cooperării postbelice

Drumul instalării unei păci durabile, în epoca postbelică, a fost unul sinuos şi de lungă durată. O primă condiţie pentru revitalizarea şi refacerea Europei, grav afectată de consecinţele celui de al II-lea război mondial, consta în eliminarea vechilor rivalităţi dintre statele europene. Acest deziderat era greu de pus în practică, în condiţiile în care "modelul cooperării" nu se afla pe ordinea de zi a agendei ţărilor de pe bătrânul continent. Totuşi, acestea au conştientizat faptul că era necesar să se poarte discuţii şi să se adopte o serie de decizii în direcţia integrării europene. De aceea, perioada 1945-1949 a fost una de pregătire a proiectului european.

Cooperarea europeană avea să se realizeze în etape şi pe trei planuri distincte:

- *economic,* prin intermediul planului Marshall şi prin crearea Organizaţiei Europene pentru Cooperare Economică (OECE);
- *politic şi parlamentar*, prin constituirea Consiliului Europei;
- *diplomatic şi militar*, prin Tratatul de la Bruxelles şi Tratatul Atlanticului de Nord (NATO)[153].

Situaţia economică a statelor europene după cel de al II-lea război mondial a fost una extrem de dificilă, în condiţiile în care acestea trebuiau să facă faţă unui enorm deficit comercial şi unei balanţe de plăţi negative. Europa postbelică era un continent în ruine, unde producţia industrială a scăzut cu 50% începând din 1939, iar producţia agricolă s-a redus cu o treime în vestul Europei şi cu mai bine de 50% în Europa centrală şi de Est[154]. Datoria publică a ţărilor beligerante a crescut în mod alarmant – de la 7,3 la 22,5 miliarde de lire sterline în Regatul Unit, de la 446 la 1756 de miliarde de franci în Franţa, de la 33 la 345 de miliarde de mărci în Germania. Indicele preţurilor de consum a

[153] Jean Luc Sauron, *Curs de instituţii europene*, Editura Polirom, Iaşi, 2010, p. 24.
[154] Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. V, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 219.

atins creşteri alarmante, de 132% în Anglia, 165% în Franţa şi de 250% în Italia[155]. De asemenea, în 1946, produsul intern brut al Europei continentale (fără URSS) era cu 19% mai mic decât în 1939[156].

Redresarea economică a statelor europene era mai mult decât necesară atât pentru acestea, cât şi pentru noua ordine mondială. În condiţiile în care jumătate din ţările bătrânului continent au intrat sub ocupaţie sovietică, solidaritatea dintre europeni şi americani a devenit mai mult decât necesară pentru asigurarea stabilităţii politice a statelor care n-au intrat în sfera de influenţă sovietică. În aceste condiţii integrarea economică a devenit interesantă pentru elitele politice europene[157]

Sub sprectul ameninţării sovietice şi cu sprijinul Statelor Unite ale Americii a început prima etapă a construcţiei europene. Henri Spaak[158] scria că: „mai mulţi oameni de stat din Occident au fost numiţi, în cursul ultimilor douăzeci de ani, părinţi fondatori ai Europei sau a Alianţei atlantice. Nici unul nu merită acest titlu. El aparţine lui Stalin. Fără Stalin, fără politica sa agresivă, fără ameninţarea pe care a făcut-o să planeze asupra lumii libere, Alianţa atlantică nu ar fi văzut niciodată lumina zilei, iar mişcarea pentru o Europă unită, care să înglobeze Germania, nu ar fi cunoscut succesul răsunător. În ambele cazuri, un reflex defensiv a stat la baza acestor realizări”[159].

Situaţia existentă la nivelul continentului era confuză, aliaţi şi duşmani se priveau cu suspiciune şi căutau rezolvări individuale a propriului viitor, fără a da semne că vor să experimenteze modelul cooperării. Doar Belgia, Olanda şi Luxemburg s-au asociat într-o uniune vamală, în septembrie 1944, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1948. Politica Marii Britanii a fost una rezervată, bazată pe consolidarea relaţiilor cu Statele Unite şi ţările Commonwealth-ului. Italia plătea tribut politicii promovate de Mussolini fiind privită cu neîncredere de foştii aliaţi, doar americanii susţinând eforturile acesteia de a

---

[155] *Ibidem*.
[156] Bogdan Murgescu, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice*, Editura Polirom, 2010, p. 315.
[157] Stephen George, Ian Bache, *Politics in the European Union*, Oxford Universiy Press, Oxford, 2001, p. 46.
[158] Henri Spaak (1899-1972), prim-ministru şi ministru de externe al Belgiei, preşedinte al Adunării Consultative a Consiliului Europei (1949-1951), preşedinte al primei Adunări a Comunităţii Economice a Cărbunelui şi Oţelului (1949-1951), secretar general al NATO (1957-1961), considerat unul din Părinţii Europei.
[159] În *Combats inachevés*, *De l’indépendance à l’ Alliance*, tome 1, Éd. Fayard, Paris, 1969, p. 249, apud Emanuel Corneliu Mogîrzan, *Introducere în dreptul comunitar*, Editura Fides, Iaşi, 2003, pp. 20-21.

reintra în familia ţărilor democrate. Franţa a căutat prin toate mijloacele să împiedice "renaşterea Germaniei", propunându-şi chiar încheierea unei alianţe cu Moscova. Declanşarea Războiului Rece a făcut însă imposibilă materializarea unui astfel de acord. În condiţiile separării continentului, Franţa s-a văzut nevoită să accepte refacerea Germaniei ca o condiţie necesară relansării economice a continentului, în contextul în care americanii făceau presiuni asupra oficialităţilor franceze[160].

Refacerea economică a Europei era imposibilă fără ajutorul Statelor Unite care, în calitate de mare protector[161], încerca să netezească asperităţile dintre statele europene şi căuta să le facă să înţeleagă că era necesară şi benefică o politică de cooperare pentru reconstrucţia economiilor europene. Din păcate, Europa de Est a intrat într-un accentuat proces de „satelizare" şi de decuplare de la ideea cooperării pentru refacerea economiei europene. În acest context, Europa de Vest a fost nevoită, pentru a se reface şi pentru a-şi asigura supravieţuirea, să accepte ajutorul şi condiţiile impuse de americani. A contribuit la acceptarea acestei situaţii şi dorinţa de integrare manifestată de unii dintre liderii statelor occidentale[162].

Statele Unite ale Americii, prin vocea secretarului său de stat, George Marshall, la 5 iunie 1947, a propus statelor europene prelungirea şi sporirea ajutorului economic. Condiţia impusă pentru materializarea acestei oferte consta în participarea statelor bătrânului continent la o instituţie însărcinată cu gestiunea colectivă a ajutorului american[163] şi colaborarea acestora la un amplu program de refacere a economiei europene[164].

Propunerea americanilor a fost adresată tuturor statelor europene, inclusiv sovieticilor şi statelor aflate în sfera lor de influenţă. URSS a participat la prima Conferinţă de la Paris, din 27 iunie 1947, prilej cu care Viaceslav Molotov, ministrul sovietic de externe a refuzat propunerea de participare la elaborarea unui plan economic comun european, încercând să concentreze discuţiile pe finalizarea listei de necesităţi a ţărilor interesate şi pe condiţiile impuse de americani pentru acordarea acestui ajutor. Sovieticii doreau un ajutor direct din partea Statelor Unite, fără condiţii şi fără control din

---

[160] *Ibidem*, p. 21.
[161] Charles Zorgbibe, op. cit., p. 20.
[162] Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit*., p. 225.
[163] Este vorba de aşa numitul „Plan Marshall" a cărui valoare a fost de 13,6 miliarde de dolari (USD).
[164] Charles Zorgbibe, *op. cit*, p. 21.

partea unui organism colectiv, care ar fi putut să pună în discuţie influenţa URSS asupra Europei de Est şi ar fi putut accentua capacitatea de rezistenţă a Europei de Vest[165].

La 2 iulie 1947, Uniunea Sovietică a refuzat oficial să participe la conferinţa organizată în scopul acceptării Planului Marshall, atitudine care a condus la scindarea Europei[166]. În aceste condiţii, planul propus de americani a devenit o operaţiune „occidentală"[167]. Refuzul sovieticilor s-a extins şi la „noile democraţii" din Europa Centrală şi de Est care au fost „convinse" să nu accepte planul american. Răspunsul sovieticilor la iniţiativa Statelor Unite avea să se materializeze în crearea Cominformului, în octombrie 1947, şi în punerea la punct a unei cooperări economice între statele din blocul comunist, în ianuarie 1949, prin constituirea Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER)[168]. Discursul ideologului Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Andrei Aleksandrovici Jdanov, din septembrie 1947, a confirmat faptul că „Războiul Rece" începuse[169].

Odată cu refuzul sovieticilor de a participa la Planul Marshall, unificarea bătrânului continent nu mai era posibilă, ea urmându-se a se derula paralel, în cadrul celor două „blocuri" politice[170].

Conferinţa care trebuia să dea un răspuns propunerii americane i-a avut ca iniţiatori pe francezi şi englezi. Aceştia au invitat toate statele din Europa de Vest, cu excepţia Spaniei franchiste, în condiţiile în care sovieticii şi ţările care au intrat în sfera lor de influenţă au refuzat să participe. Lucrările acesteia s-au derulat între 12 iulie şi 22 septembrie 1947, prilej cu care oficialii ţărilor participante au făcut un inventar al resurselor şi necesităţilor, stabilind un program comun de redresare, în conformitate cu exigenţele impuse de Statele Unite. Americanii solicitau partenerilor europeni să-şi

---

[165] André Fontaine, *Istoria războiului rece. De la Revoluţia din Octombrie la războiul din Coreea 1917-1950*, vol. II, Editura Militară, Bucureşti, 1992, p. 100.
[166] Stephen George, Ian Bache, *Politics in the European Union*, Oxford University Press, 2001, p. 50.
[167] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 25.
[168] Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER) s-a constituit la 5 ianuarie 1949 şi a avut ca membri fondatori: URSS, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria. Lor avea să li se alăture Albania (februarie 1949), RDG (septembrie 1950) şi Mongolia (iunie 1962). China, Iugoslavia şi apoi, în 1957, Coreea de Nord au fost admise ca observatori. Obiectivul CAER-ului consta în facilitarea schimburilor de experienţă, armonizarea planurilor şi organizarea unui sistem de ajutor reciproc privind produsele alimentare, materiile prime şi echipamentele. Această instituţie supranaţională a supravieţuit până în 1991 când, în noul context internaţional, cauzat de prăbuşirea regimurilor comuniste, s-a autodesfiinţat.
[169] Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 216.
[170] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 25.

asume un program de redresare economică, pentru ca, din 1952 să nu mai aibă nevoie de sprijin economic şi financiar. De asemenea, europenii erau invitaţi să facă progrese pe calea cooperării şi a unităţii, reamintindu-li-se, de Congresul american, avantajele constituirii unei pieţe mari, fără frontiere vamale[171].

Din păcate, ţările europene participante la această conferinţă aveau puncte de vedere divergente cu privire la modalitatea de răspuns la propunerea făcută de americani. Dacă britanicii nu doreau decât o entitate cu caracter temporar care să funcţioneze doar pe durata Planului Marshall, Franţa şi Italia susţineau ideea unei integrări economice durabile a ţărilor europene. Cele două state doreau şi sperau la realizarea unei uniuni vamale. Propunerea franco-italiană n-a fost bine primită de britanici care considerau că există o incompatibilitate între menţinerea privilegiilor imperiale faţă de Commonwealth şi instituirea unei uniuni vamale europene. Belgia, Olanda şi Luxemburg, deşi s-au declarat favorabile uniunii vamale, au hotărât să nu adere la aceasta în absenţa Regatului Unit. Statele scandinave doreau să-şi conserve izolarea şi ca atare s-au distanţat de acest proiect. Toate aceste puncte divergente aveau să se regăsească în cuprinsul unui raport final, semnat la 22 septembrie 1947, document care estima deficitul european la 22 de miliarde de dolari pentru o perioadă de patru ani şi solicita un ajutor american de 19 miliarde de dolari[172].

Ţările participante au convenit în privinţa înfiinţării unei organizaţii cu caracter permanent. Pe 16 aprilie 1948, a fost semnată Convenţia privind instituirea *Organizaţiei Europene pentru Cooperare Economică* (OECE) semnată de 16 state (Austria, Belgia, Danemarca, Franţa, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Regatul Unit, Suedia, Elveţia, Turcia) şi comandanţii militari ai zonelor occidentale de ocupaţie din Germania[173](Republica Federală a Germaniei a devenit membră a organizaţiei în octombrie 1949).

Ţările semnatare îşi propuneau să participe la constituirea unor instituţii necesare cooperării economice pentru a realiza o armonizare completă „a capacităţilor şi

---

[171] *Ibidem*, p. 26.
[172] *Ibidem*; Jean-Baptiste-Duroselle, André Kaspi, *Histoire des relations internatinales de 1945 à nos jours*, 14e édition, Armand Colin, Paris, 2004, pp. 59-60.
[173] *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 144; Jean Luc Sauron *op. cit*., p. 27; Adrian Liviu Ivan, *op. cit*, p. 219, Charles Zorgbibe, *op. cit*. p. 21.

posibilităţilor lor particulare". Dacă unele state (în special Franţa) erau hotărâte să accepte o organizaţie cu un anumit grad de autonomie faţă guvernele ţărilor semnatare, cu un comitet executiv puternic şi un secretar general cu atribuţii largi în materie de politică economică, altele (Marea Britanie şi statele mai mici) nu doreau decât o organizaţie care să fie controlată de un Consiliu de Miniştri care să reprezinte toate statele membre şi care să ia decizii în unanimitate. Punctul de vedere al Regatului Unit şi al ţărilor care-l susţineau a prevalat şi, prin urmare OECE a dobândit structura unei simple organizaţii de cooperare interguvernamentală.

OECE a fost rezultatul unei iniţiative a Statelor Unite ale Americii posibilă datorită schimbării de atitudine a administraţiei şi a Congresului american, în special după moartea preşedintelui Roosevelt. Prin această măsură, administraţia americană a căutat să evite fragmentarea economiilor europene şi a făcut eforturi pentru creare unei pieţe unificate, asemănătoare cu cea din Statele Unite[174]. În acest context, trebuie înţeleasă preocuparea americanilor pentru integrarea Germaniei Federale în sistemul occidental, în condiţiile în care aceasta era văzută ca un tampon în faţa expansiunii sovietice.

Pentru a coordona şi gestiona ajutorul american pe continentul european, administraţia americană a înfiinţat, în 1949, o agenţie specializată, *Administraţia de Cooperare Economică*. Scopul acesteia era de a deschide drumul construcţiei europene.

Organul central al OECE era Consiliul de Miniştri, care se întrunea de mai multe ori pe an la nivelul Miniştilor de Externe şi ai Economiei şi, mai ales, la nivelul ambasadorilor care aveau statut de reprezentanţi permanenţi. Deciziile pe care le lua Consiliul angajau statele membre şi trebuiau luate în unanimitate. Statul care nu era de acord cu deciziile Consiliului, nu putea să se opună, ci doar să se abţină şi să aplice decizia sau recomandarea adoptată de ceilalţi. În cadrul organizaţiei funcţiona un Comitet Executiv restrâns, care avea ca rol pregătirea activităţii Consiliului. De asemenea, existau numeroase comitete tehnice, alcătuite din funcţionari naţionali şi experţi, care asistau Consiliul. Pentru gestionarea problemelor curente ale organizaţiei a fost constituit un Secretariat cu funcţionari detaşaţi din administraţiile naţionale, care trebuia să primească

[174] René Schwoch, *Les relations entre les Etats-Unis et la Communauté Européenne*, p. 10, apud Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 220.

instrucţiuni doar din partea organizaţiei şi care, treptat, avea să fie compus doar din funcţionari internaţionali[175].

Organizaţia a asigurat solidaritatea de care ţările Europei Occidentale aveau nevoie odată cu declanşarea Războiului Rece, a susţinut efortul de redresare a acestora şi le-a determinat să renunţe la condiţia de asistat a Statelor Unite ale Americii. OECE s-a ocupat, în afară de repartizarea ajutorului american, de coordonarea politicilor economice naţionale, de punerea la punct a unui sistem multilateral de plăţi, de liberalizarea schimbului, în special prin stabilirea unor „coduri de liberalizare" şi prin suprimarea restricţiilor cantitative[176].

Pe lângă reuşitele organizaţiei trebuie menţionate şi eşecurile acesteia. În primul rând, procesul de reconstrucţie a Europei nu s-a realizat la nivel continental, ci s-a înfăptuit iniţial la nivel naţional, fără să existe o coordonare a obiectivelor şi investiţiilor. Piaţa comună n-a fost creată, deşi restricţiile cantitative şi monetare privind schimburile au fost eliminate. În acelaşi timp, OECE n-a reuşit să pună bazele unei uniuni vamale din cauza opoziţiei mai multor state, în frunte cu Regatul Unit.

Până la finele anului 1951, OECE a gestionat un ajutor american în valoare de 12 miliarde de dolari. Grupul ţărilor membre ale organizaţiei avea să ajungă la 18, după aderarea Germaniei (1955) şi a Spaniei (1959). În cadrul organizaţiei, Statele Unite ale Americii şi Canada au avut doar statut de observatori.

Organizaţia care a asigurat redresarea economică a Europei a fost reformată, în 1960, când a fost semnată o Convenţie, la care a aderat şi Statele Unite, şi care a pus bazele unei noi entităţi intitulată *Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică* (OCDE) care avea să se impună, treptat, ca principala organizaţie pentru analiză şi prognoză economică[177]. Prin integrarea Statelor Unite în noua structură se consacra crearea unei comunităţi largi, a statelor industrializate, în interiorul căreia trebuia să existe o anumită solidaritate sau, cel puţin, respectul unui anumit echilibru în procesul de dezvoltare[178].

---

[175] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 27.
[176] Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 21; Jean Luc Sauron, *op. cit*., pp. 27-28.
[177] W. Cairms, *Introducere în legislaţia Uniunii Europene*, Editura Universal Dalsi, Bucureşti, 2001, p. 15; Emanuel Corneliu Mogîrzan*, op. cit*., p. 27.
[178] Charles Zorgbibe, *op. cit*., pp. 22-23.

Cooperarea în vederea redresării europene n-a vizat doar economia continentului, ci şi aportul militar al acestuia. În acest sens, au fost încheiate alianţe militare care au avut ca scop asigurarea securităţii colective a părţilor. Acestea au fost inspirate de teama unei renaşteri a pericolului german. Un prim semn în acest sens avea să fie dat de Franţa şi Marea Britanie care, la 4 martie 1947, la Dunkerque, au semnat un tratat de alianţă şi asistenţă mutuală care prevedea sprijin militar în caz de agresiune sau ameninţare cu agresiunea din partea Germaniei.

Tensiunile de pe plan internaţional au determinat cele două state semnatare ale Tratatului de la Dunkerque să invite Belgia, Olanda şi Luxemburg să participe la un sistem de garanţie mutuală care fusese instituit prin acest tratat. La 17 martie 1948, la Bruxelles a fost semnat, de cele cinci state, un tratat care a dat naştere unei prime forme de organizare europeană, *Uniunea Occidentală*. Tratatul era, în fapt, un angajament al statelor membre, de asistenţă automată contra oricărei agresiuni, Germania fiind direct vizată. *Tratatul privind constituirea Uniunii Occidentale* a avut meritul de a fi creat, pe lângă cooperarea diplomatică şi militară, premisele stabilirii unor relaţii pe plan economic, social şi cultural. Importanţa acestuia rezidă în faptul că a fost prima încercare de cooperare, la nivelul continentului european, în toate domeniile.

Cooperarea dintre statele semnatare ale *Tratatului de la Bruxelles* s-a realizat prin intermediul unui comitet permanent care a funcţionat la Londra şi unde se întâlneau, odată pe lună, ambasadorii celor cinci ţări. Organul suprem[179] era *Consiliul* care reunea miniştrii de externe, care trebuiau să se întâlnească prin rotaţie în capitale statelor membre ale *Uniunii Occidentale*. Hotărârile *Consiliului* trebuiau luate, în problemele importante, pe baza principiului unanimităţii sau, în chestiunile tehnice, în conformitate cu regulile majorităţii simple. Anual, *Consiliul* prezenta Adunării Consultative un raport care viza, în principal, domeniul controlului armamentelor[180].

Cooperarea dintre cele cinci state semnatare a vizat şi domeniul militar. În acest sens, s-a constituit un Comitet al Miniştrilor Apărării care era asistat de numeroase comitete specializate şi care se ocupau de planificarea strategică a armamentului. Pentru o cooperare eficientă, pe plan militar, a fost constituită o forţă comună, care era alcătuită

[179] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 30.
[180] Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 224.

dintr-un anumit număr de divizii care, în cazul unui conflict armat, urmau să fie puse sub coordonarea unui comandament comun, cel al comitetului comandanţilor şefi, condus de mareşalul Montgomery[181].

Semnat pe o perioadă de 50 de ani, tratatul scotea în evidenţă valorile care trebuiau apărate de către ţările semnatare: drepturile omului, libertăţile şi principiile democratice. În acelaşi timp, cele cinci state membre ale *Uniunii Occidentale* îşi reafirmau dorinţa de cooperare pentru a reconstrui economia europeană. Prin semnarea acestui tratat s-au făcut primii paşi în direcţia constituirii unei organizaţii militare europene interguvernamentale. Din păcate, la momentul constituirii nu s-a putut vorbi de o autonomie europeană, în condiţiile în care Europa Occidentală se afla sub umbrela protectoare a Statelor Unite ale Americii.

Prin Tratatul de la Bruxelles, americanii au pregătit momentul angajării lor militare în Europa. În condiţiile maximizării pericolului sovietic[182] statele semnatare ale tratatului au solicitat Statelor Unite sprijin militar pentru a putea rezista pericolului comunist. Politica externă americană avea să se schimbe radical după aceste evenimente, fiind încurajată şi de hotărârea Senatului care a votat *Rezoluţia Vandenberg*, la 11 iunie 1948, prin care se autoriza guvernul Statelor Unite să încheie, pe timp de pace, alianţe în afara continentului american.

Materializarea sprijinului american avea să îmbrace forma unui tratat, Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington, la 4 aprilie 1949, de către cele cinci state ale Tratatului de la Bruxelles, cărora li s-au alăturat Canada, Statele Unite, Norvegia, Danemarca, Islanda, Portugalia şi Italia. Grecia şi Turcia au aderat la această alianţă în 1952. Tratatul a consacrat, din punct de vedere juridic, legătura de apărare între Statele Unite ale Americii şi Europa occidentală[183].

Potrivit prevederilor Tratatului, statele semnatare îşi garantau asistenţă reciprocă pe timp de pace şi asistenţă neautomată în cazul unui conflict armat. Prin acest pact de autoapărare şi de cooperare în domeniul apărării, rolul *Uniunii Occidentale* a fost

---

[181] Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 23.
[182] Pericolul sovietic a devenit mult mai vizibil după lovitura de stat comunistă din Cehoslovacia, din 25 februarie 1948 și, mai ales, după instituirea Blocadei Berlinului.
[183] Philippe Moreau Defarges, *Instituţiile europene*, Editura Amacord, Timişoara, 2002, p. 15.

minimalizat, organele sale militare fiind absorbite de comitetele atlantice permanente. În consecinţă, ideea creării unei armate europene commune avea să fie amânată.

Din punct de vedere instituţional, *Organizaţia Atlanticului de Nord*, cu organismele sale civile şi militare, a fost constituită la 20 septembrie 1951, după ce, în cadrul Convenţiei de la Ottawa, statele membre au convenit asupra acordării personalităţii juridice alianţei, necesară independenţei sale operaţionale. Alianţa era văzută ca o simbioză între o organizaţie militară şi civilă, cea dintâi fiind integrată ultimeia. Dispozitivul civil este pus sub controlul autorităţii politice supreme, Consiliul Atlanticului de Nord[184].

Odată cu semnarea Tratatului Atlanticului de Nord apărarea Europei Occidentale avea să se desfăşoare în cadrul atlantic, statele semnatare beneficiind de ajutor american, militar şi economic

II.2. Mişcările proeuropene şi rolul lor în semnarea primelor tratate

Europa, după cel de-al II-lea război mondial, s-a confruntat cu nevoia de refacere economică şi cu problema securităţii colective. Era nevoie de o nouă manieră de abordare a relaţiilor dintre state pentru a preveni tendinţele războinice ale unora dintre ele[185]. Pentru împlinirea acestui deziderat, în perioada postbelică, au militat o serie de mişcări care, pe lângă faptul că au susţinut ideea unităţii europene, au sprijinit şi eforturile făcute pentru intensificarea relaţiilor dintre societăţile civile europene, pe plan economic, comercial, social, formal şi informal, la nivel instituţional sau nu[186]. Unele dintre acestea au fost expresia marilor curente politice europene care le-au dat viaţă.

[184] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 32.
[185] Paul Magnette, *Europa politică. Cetăţenie, constituţie, democraţie*, Editura Institutul European, Iaşi, 2003, p. 7.
[186] Mario Teló, *op. cit*., p. 95.

În această galerie a mişcărilor proeuropene, regăsim *Mişcarea socialistă pentru Statele Unite ale Europei*[187](MSEUE); *Noile Echipe Internaţionale* (NEI), de inspiraţie democrat-creştină, susţinute de Robert Bichet[188], *Mişcarea pentru Europa Unită*, fondată de Winston Churchill. Pe lângă acestea, au activat şi alte mişcări susţinute de oameni din mediile de afaceri, cum ar fi *Liga Europeană de Cooperare Economică*, creată de belgianul Paul Vaneeland. Alte grupări care au susţinut ideea integrării, în primii ani postbelici, au fost „maximalişti" *Europei Unite*, *Uniunea Europeană a Federaliştilor* (UEF) şi *Uniunea Paneuropeană*[189]. Contele Richard de Coudenhove-Kalergi a revenit şi el în atenţia opiniei publice prin crearea *Uniunii Parlamentare Europene*.

Această diversitate impunea unificarea eforturilor cu scopul de a da consistenţă ideii de unitate europeană care se demonetizase pe parcursul timpului. Iniţiativele acestor mişcări proeuropene au avut menirea de a pregăti traseul procesului de integrare şi de a netezi asperităţilor dintre statele europene. Astfel, un prim pas în acest sens avea să fie făcut, la Montreaux, între 27-31 august 1947, unde a avut loc un Congres al *Uniunii Europeane a Federaliştilor*[190]. Cu acest prilej, au fost prezentate participanţilor principiile care urmau să stea la baza viitoarei federaţii[191], şi anume: renunţarea la tentaţia hegemonică şi la orice spirit de sistem; rezolvarea problemei minorităţilor; păstrarea identităţilor naţionale în cadrul federaţiei; acceptarea complexităţii în dauna simplismului, care era văzut ca un concept caracteristic spiritului totalitar; constituirea federaţiei urma a se realiza pas cu pas, nu pornind de la un centru sau prin mijloace guvernamentale[192].

---

[187] Mişcarea socialistă pentru Statele Unite ale Europei s-a constituit pe baze ideologice şi a fost prezidată de André Philip.

[188] Robert Bichet (1903-2000), om politic francez, deputat, vicepreşedinte al Adunării parlamentare a Consiliului Europei (1949-1959), susţinător al proiectului european.

[189] Charles Zorgbibe, *op. cit*, p. 24; Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 25 .

[190] Această mişcare proeuropeană a beneficiat de sprijinul unor figuri importamte ale vieţii politice europene postbelice. Personalităţi precum Herni Frenay, Marc Alexandre, Altiero Spinelli, Eugen Kogon şi Henry Brugmans au făcut parte din această organizaţie care a ajuns să numere până la 100000 de membri.

[191] Din multitudinea de iniţiative ale mişcărilor şi gânditorilor proeuropeni, dar şi din rândul diverselor organizaţii guvernamentale care au influenţat evoluţia Uniunii după cel de-al doilea război mondial putem distinge două mari curente: un prim curent parcurge şi animă proiectele şi realizările Uniunii Europene din două perspective: o viziune federalistă şi una funcţionalistă; un al doilea curent de organizaţii guvernamentale, care apare în anii ' 50, se împarte în organizaţii atlantice sau euro-americane şi organizaţii europene (pe larg Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 75).

[192] Marcela Monica Stoica, *Uniunea Europeană. O abordarea instituţională*, Ediţia a 2-a revăzută şi adăugită, Editura Pro Universitaria, Bucureşti, 2010, p. 22.

Congresul de la Montreaux a fost un real succes şi a reprezentat prima reuniune a federaliştilor din perioada postbelică. În acest cadru, participanţii au adoptat proiectul *Statelor Unite ale Europei*, în timp ce Winston Churchill a prezentat o mai veche idee a sa[193] despre *Uniunea Statelor Europene* şi a susţinut necesitatea organizării unui congres pentru realizarea unei Europe unite: „Aştept şi doresc crearea Statelor Unite ale Europei unde va fi posibilă orice călătorie fără obstacole"[194].

Un pas înainte în procesul reunificării avea să fie făcut în decembrie 1947, când cele mai influente mişcări europene reunite, sub preşedinţia ministrului britanic Duncan Sandys, au pus bazele unui *Comitet Internaţional de Coordonare pentru Europa Unită*. Acesta a hotărât convocarea, între 7-10 mai 1948, la Haga, a unui mare Congres al Europei care a adunat 800 de personalităţi ale Europei Occidentale din 19 ţări (200 de parlamentari, 12 foşti prim-miniştri)[195], oameni de afaceri, ziarişti, sindicalişti, intelectuali. Pe lângă delegaţii principalelor ţări ale Europei Occidentale: Regatul Unit, Franţa, Italia, Elveţia, Belgia, Olanda, Luxembrug, Spania, Danemarca, Suedia şi Norvegia, au luat parte la eveniment, în calitate de observatori, reprezentanţi din Statele Unite ale Americii şi Canada[196]. Lucrările acestui Congres „al entuziasmului, al naşterii unui vis" aveau să fie prezidate de fostul premier britanic Winston Churchill, ales preşedinte de onoare.

În cadrul lucrărilor Congresului a ieşit la iveală existenţa a două curente, independente, care ofereau perspective diferite asupra procesului construcţiei europene: *tendinţa federalistă*[197], care susţinea fuziune statelor şi constituirea unei puteri politice independentă de guvernele naţionale, şi *tendinţa unionistă*[198], adeptă a unei simple cooperări între statele europene. Încercările de găsire a unei formule instituţionale care să

---

[193] Înfrânt de laburiştii lui Atlee, în alegerile din iulie 1945, Winston Churchill îşi descoperă vocaţia profetică. După celebrul discurs rostit la Westminster College din Fulton, Missouri, la 5 martie 1946, când denunţă URSS ca fiind noul duşman al lumii civilizate şi introduce în vocabularul politic sintagma de „Cortină de Fier", fostul premier britanic readuce în centrul atenţiei proiectul unificării europene, în cadrul unei conferinţe susţinute la Universitatea din Zürich, la 19 septembrie 1946.

[194] Nicolae Păun, Adrian Ciprian Păun, *Istoria construcţiei europene*, ediţia a II-a, Editura Fundaţiei pntru Studii Europene, Cluj- Napoca, 2000, p. 27.

[195] Jean-Louis Quermonne, *L'Union européenne dans le temps long*, Presses de Sciences. Po, Paris, 2008, p. 31; Cornelia Neagu, *Istoria Europei şi a Uniunii Europene. Prelegeri*, Iaşi, 2002, p. 60; A se vedea şi *Manualul Consiliului Europei*, 2006.

[196] Marcela Monica Stoica, *op. cit*., p. 23.

[197] Federaliştii au fost sprijiniţi de Franţa, Belgia şi Italia.

[198] Unioniştii i-au avut ca susţinători pe conservatorii adepţi ai cooperării interguvernamentale clasice (britanici, irlandezi şi scandinavi).

susţină procesul de integrare europeană avea să se reflecte în numărul mare de rezoluţii adoptate de către participanţii la congres. Dezbaterile s-au purtat în cadrul a trei comisii prezidate de Paul Ramadier (Franţa), Van Zeeland (Belgia) şi profesorul de Madariaga (exilat din Spania). În cadrul acestora au fost abordate chestiuni diferite: economice, politice şi culturale. Fiecare dintre acestea comisii a formulat o serie de propuneri care făceau referire transferarea unora din drepturile de suveranitate a statelor; realizarea unei colaborări în domeniul exploatării şi valorificării unor surse de materii prime; integrarea Germaniei; constituirea unei adunări parlamentare aleasă prin sufragiu universal; constituirea unei „Mişcări europene" care să coordoneze activitatea de realizare a integrării[199].

În şedinţa de încheiere a lucrărilor a fost citit un *Mesaj către Europa*, de către scriitorul elveţian Denis de Rougemont: „Cu toţii împreună vom putea edifica mâine cea mai mare formaţiune politică şi cel mai mare ansamblu economic al timpurilor noastre. Istoria omenirii nu a văzut niciodată o adunare mai puternică de oameni liberi. Niciodată războiul, teama şi mizeria nu au fost ţinute în frâu de un adversar mai formidabil"[200].

Moţiunea economică adoptată de Congres constata eşecul sistemului economic European şi afirma că naţiunile europene nu se pot salva decât dacă creează o uniune economică, punând bazele unei pieţe comune unice pentru muncă, producţie şi comerţ[201].

Congresul de la Haga a fost un succes şi a reprezentat un impuls dat procesului de construire a uniunii europene. Ţările Europei Occidentale au văzut în integrare un pas spre refacerea poziţiilor lor economice grav afectate de consecinţele războiului. Un alt pas pe drumul construcţiei europene a fost făcut, la 28 octombrie 1948, când Comitetul internaţional care a organizat Congresul de la Haga a pus bazele *Mişcării Europene*, organizaţie cu caracter permanent a cărui rol era de a contribui la procesul de unificare a Europei. Preşedinţi de onoare au fost aleşi Léon Blum, Winston Churchill, Paul Henri Spaak, Alcide De Gasperi, oameni politici cunoscuţi pentru atitudinea lor proeuropeană.

Impulsul dat guvernelor statelor vest-europene de Congresul de la Haga le-a determinat pe acestea să lucreze pentru a atinge obiectivele stabilite cu acest prilej. Astfel, au fost înfiinţate două organizaţii interguvernametale: *Uniunea Occidentală* şi

---

[199] Ileana Constantina Stanciu, *op. cit*., pp. 40-41; Cornelia Neagu, *op. cit*., p. 60.
[200] http//: www.europeanmovement.org; Marcela Monica Stoica, *op. cit*., p. 25.
[201] Pierre Gerbet, *1957, La Naissancee du Marché Commun*, p. 41.

Organizaţia Europeană de Cooperare Economică. Prima a îmbrăcat forma unei alianţe militare grupând cele cinci state semnatare ale Tratatului de la Luxemburg, din 17 martie 1948: Belgia, Franţa, Luxemburg, Olanda şi Marea Britanie. Cea de a doua organizaţie a fost constituită cu un scop practic, punerea în aplicare a Planului Marshall de ajutor economic şi a reunit cele 16 state semnatare ale Convenţiei de la Paris, din 16 aprilie 1948. A fost creat astfel un mecanism fondat pe recunoaşterea interdependenţei economice dintre state şi pe faptul că "prosperitatea fiecăruia dintre ele depinde de prosperitatea tuturor".

O parte din rezoluţiile adoptate la congres aveau să-şi găsească materializarea în perioada imediat următoare desfăşurării acestuia. Astfel, propunerea de constituire a unei *Adunări parlamentare europene* aleasă de parlamentele naţionale avea să fie însuşită de guvernul francez care, în august 1948, avea să o transmită tuturor statelor membre ale *Uniunii Occidentale*. Belgia a subscris imediat acestui proiect, în timp ce Marea Britanie a refuzat să adere la crearea unui organ de tip federalist cu puteri extinse.

În aceste condiţii, naşterea Consiliului Europei a stat sub semnul compromisului, o coabitare între curentul federalist şi cel unionist. Noul organism a fost conceput să îmbrace forma unei adunări internaţionale cu caracter parlamentar, cu rol pur consultativ şi dublat de un Comitet de Miniştri reprezentând guvernele. Convenţia privind statutul Consiliului Europei a fost semnată la 5 mai 1949, la Londra, de zece state: Danemarca, Irlanda, Italia, Norvegia şi Suedia cărora li s-au adăugat cele cinci state semnatate ale Tratatului de la Bruxelles[202]. Ulterior, lor li s-au alăturat: Grecia şi Turcia (1949), Islanda (1950), Republica Federală Germană (1951), Austria (1956), Cipru (1961), Elveţia

[202] La 17 martie 1948, în capitala Belgiei, Franţa, Marea Britanie, Olanda, Luxemburg şi Belgia au semnat *Tratatul de la Luxemburg* prin care-şi propuneau să colaboreze în plan economic, social, cultural şi militar. Statele semnatare ale tratatului doreau, pe de o parte, să înfiinţeze un sistem colectiv de apărare i, pe de altă parte, urmăreau şi obiective economice, sociale şi culturale. În 1955, la Paris, au fost adoptate protocoalele de modificare şi completare a Tratatului de la Bruxelles, prin care s-au pus bazele Uniunii Europei Occidentale (UEO), o organizaţie cu caracter politico-militar de asistenţă reciprocă şi apărare colectivă a statelor membre. Numărul statelor membre a crescut ajungând la zece ţări membre şi 18 membri asociaţi. Reformarea vechiului sistem de cooperare europeană a făcut ca această organizaţie să cadă în desuetudine. Prin intrarea în vigoare a prevederilor Tratatului de la Lisabona, se asigură angajamentul privind apărarea colectivă astfel că, a dispărut şi ultimul motiv formal care justifica existenaţa UEO. În consecinţă, la 31 martie 2010, cele zece state membre, Belgia, Franţa, Germania, Grecia, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Spania, Marea Britanie au emis o declaraţie prin care anunţau încetarea funcţionării Uniunii Europei Occidentale (Jean Luc Sauron, *op. cit.* , p. 33; Marcela Monica Stoica, op. cit., p. 26-27; http://www.weu.int/index.htlm).

(1963), Malta (1965) şi Portugalia (1976) Astfel, o iniţiativă cu caracter privat avea să contribuie la constituirea unei organizaţii internaţionale de drept public[203].

Deşi Consiliului Europei i-a fost recunoscut un domeniu de intervenţie larg, mijloacele sale de acţiune au fost, de la început, limitate. De aceea, s-au făcut numeroase încercări de modificare a statutului, tocmai pentru a asigura puteri reale acestei instituţii. Cu toate acestea, instrumentele de care dispunea Consiliul Europei au rămas insuficiente. Realizarea principală a acestei instituţii a constat în adoptarea *Convenţiei europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale*, semnată la 4 noiembrie 1950, pe care Franţa nu a ratificat-o decât în 1981.

Consiliul Europei a fost o instituţie care trebuia să conducă statele europene spre o viitoare organizare federală la nivel continental. Din păcate, interesele divergente ale partenerilor occidentali au privat Europa de începerea organizării sale politice[204]

La nivelul anului 1950, organizaţiile europene existente se limitau doar la aspectul cooperării interguvernamentale, în ciuda eforturilor făcute de unele state, în special de Franţa. Era nevoie de o noi modele de relaţii interstatale care să corespundă noilor realităţi, economice şi politice.

---

[203] Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 24.

[204] Pe larg Nicolae Păun, *Istoria construcţiei europene. Epoca postbelică*, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1999, pp. 25-29.

Capitolul III
Tratatele constitutive ale Uniunii Europene

III. 1. Consideraţii generale

Fundamentul juridic al actualei Uniuni Europene rezidă, pe de o parte, în tratatele care s-au semnat, de statele fondatoare, ulterior de ţările care au aderat pe parcurs la acest proiect şi, pe de altă parte, în documentele adoptate de diversele instituţii europene. Legislaţia Uniunii Europene este alcătuită, de fapt, din două tipuri de documente: legislaţie primară şi legislaţia secundară.

Legislaţia primară este reprezentată de actele juridice constitutive ale Comunităţilor Europene, având un caracter fundamental. În această categorie intră:

- Tratatul care a pus bazele Comunităţii Economice a Cărbunelui şi Oţelului, semnat la Paris la 18 aprilie 1951 şi intrat în vigoare la 25 iulie 1952;
- Tratatul privind constituirea Comunităţii Economice Europene semnat la Roma, la 25 martie 1957 şi intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958;
- Tratatul privind instituirea Comunităţii Europene a Energiei Atomice semnat la Roma, la 25 martie 1957 şi intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958;
- Tratatul care a instituit un Consiliu unic şi o Comisie unică pentru Comunităţile Europene, semnat la 8 aprilie 1965 şi intrat în vigoare la 1 iulie 1967;
- Tratatele bugetare ale Comunităţilor Europene, tratatul de la Luxemburg din 1970 şi Tratatul de la Bruxelles din 1975, care au adus modificări tratatelor constitutive, îndeosebi în privinţa procedurii bugetare, a competenţei Parlamentului şi a controlului bugetar;
- Actul Unic European negociat în cadrul conferinţei interguvernamentale desfăşurată între 9 septembrie 1985-17 februarie 1986 şi intrat în vigoare la 1 iulie 1987;

- Tratatul de la Maastricht, adoptat la 10 decembrie 1991, semnat la 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993;
- Tratatul de la Amsterdam, a fost semnat la 2 octombrie 1997 şi a intrat în vigoare la 1 mai 1999;
- Tratatul de la Nisa, semnat de miniştrii de externe al statelor membre ale Uniunii Europene, la 26 februarie 2001 şi a intrat în vigoare la 1 februarie 2003;
- Tratatul de la Lisabona[205], semnat la 13 decembrie 2007, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009;
- tratatele şi acordurile de aderarea care au adus unele modificări actelor constitutive[206].

Legislaţia secundară cuprinde: regulamentele[207], directivele[208], deciziile[209], avizele şi recomandările[210] adoptate de instituţiile europene.

Actuala arhitectură europeană este rodul unui compromis, iar forma sa actuală nu este definitivă, ea putând suferi modificări pe parcursul timpului.

Istoria actualei Uniuni Europene debutează după cel de-al II-lea război mondial, când în Europa Occidentală s-a declanşat un amplu proces de reconstrucţie a ţărilor de pe vechiul continent, bazat pe integrare comunitară, pe baza unei noi viziuni, de tip

---

[205] A se vedea *www.ec.europe.eu/romania/do*.

[206] Pentru mai multe detalii se poate vedea Dumitru Mazilu, *Integrare europeană. Drept comunitar şi instituţii europene*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2008, pp. 70-73; Elise Nicoleta Vâlcu, *Drept comunitar instituţional*, Editura Sitech, Craiova, 2009, p. 27 şi urm.; Augustin Fuerea, *Drept comunitar european. Parte generală,* Editura All Beck, Bucureşti, 2003, p. 49 şi urm.

[207] *Regulamentele* pot fi adoptate de Consiliul European, de Parlamentul European, de Comisia Europeană şi Banca Centrală Europeană, fiecare în domeniul său de competenţă. Regulamentele au o aplicabilitate generală şi sunt obligatorii. Regulamentele intră în vigoare doar după publicarea lor în Jurnalul Oficial al Comunităţilor Europene.

[208] *Directivele* sunt emise de instituţiile comunitare în baza Tratatelor constitutive. Dacă regulamentele se adresează tuturor subiectelor de drept din spaţiul comunitar, directivele se adresează doar unora dintre aceste subiecte. Directivele joacă, în schimb, un rol important în procesul de armonizare a legislaţiei statelor membre ale Uniunii Europene.

[209] *Deciziile* sunt emise de instituţiile europene şi intră în vigoare doar după ce destinatarii lor sunt notificaţi. Parlamentul european şi Consiliul European sunt abilitate să adopte decizii comune care intră în vigoare la data fixată ori în a douăzecea zi de la publicare, cu excepţia cazurilor în care se cere îndepllinită condiţia notificării.

[210] *Recomandările şi avizele* nu au forţă juridică, cu unele excepţii, stipulate expres în normele comunitare. Ele nu impun obligaţii statelor membre, reprezentând punctul de vedere al instituţiilor comunitare în unele probleme de interes general sau specific în cadrul Uniunii. În schimb, opinia instituţiilor comunitare, transmisă statelor prin avize şi recomandări, poate influenţa buna desfăşurare a raporturilor comunitare.

suprastatal[211]. Acest proces s-a realizat prin înfiinţarea unor organizaţii de tip nou, comunităţile europene, ce aveau să aducă o limitare a suveranităţii naţionale a statelor membre. Ordinea comunitară urmărea însă doar transferul anumitor competenţe suverane ale statelor membre către instituţiile comunitare, nu şi a suveranităţii înseşi a statelor[212].

Scopul iniţial al comunităţilor europene a fost acela de stabili o mai strânsă legătură între statele membre, depăşindu-se caracterul vechilor organizaţii de cooperare.

În continuare, vom încerca să prezentăm parcursul juridic al actualei Uniuni Europene, de la Tratatul privind constituirea Comunităţii Economice a Cărbunelui şi Oţelului şi până la Tratatul de la Lisabona, cu obiectivele şi clauzele lor principale.

III. 2. Tratatul privind constituirea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului

Un pas important, în cadrul procesului de integrare economică europeană, a fost făcut odată cu constituirea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului (CECO). Cel de-al doilea război mondial a adus ţările europene într-o "stare de dependenţă" de Statele Unite ale Americii şi, din această perspectivă, reconcilierea franco-germană a apărut ca o necesitate. Dacă siderurgia germană s-a refăcut rapid, industria franceză a avansat extrem de greu. De aceea, Franţa a realizat că era nevoie de o structură comună, la nivel continental, în domeniul cărbunelui şi a oţelului, sectoare cheie în procesul de refacere şi reconstrucţie a Europei.

Ideea creării acestei comunităţi i-a aparţinut lui Jean Monnet şi echipei sale[213]care avea să furnizeze ideea, proiectul şi mijloacele de a-l duce la bun sfârşit. Planul Monnet propunea calea integrării sectoriale la nivel european.

---

[211] Pentru detalii, Stelian Scăunaş, *Uniunea europeană: construcţie, reformă, instituţii*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2008, p. 66 şi urm.

[212] Pentru mai multe detalii despre principiul clasic al suveranităţii a se vedea, Stelian Scăunaş, *Drept internaţional public*, Editura ALL Beck, Bucureşti, 2002.

[213] Echipa lui Jean Monnet era formată din adjunctul său, Etienne Hirsch, economistul Pierre Uri şi profesorul de drept Paul Reuter.

Obiectivul principal al acestuia avea să fie prezentat publicului larg de ministrul francez de externe, Robert Schuman, în timpul unei conferinţe ţinute la Quay d'Orsay[214], în data de 9 mai 1950.

Asumându-şi responsabilitatea politică a proiectului redactat de echipa lui Monnet, Schuman a propus autorităţilor Republicii Federale Germane (RFG), în numele cabinetului francez, un plan de punere în comun a producţiei de cărbune şi oţel din cele două ţări şi încredinţarea acesteia unei autorităţi comune puternice şi independente, ale cărei decizii trebuiau urmate de statele membre[215]. Prin intermediul acestei Comunităţi a Cărbunelui şi Oţelului se urmărea rezolvarea problemei controlului asupra bazinului Ruhr, chestiune care irita autorităţile germane. Prin această iniţiativă diplomatică, Franţa s-a eliberat de sub tutela anglo-saxonă, în problema germană.

Anunţul făcut de Schuman a avut efectul unei bombe şi a provocat reacţii diplomatice, care au mers de la aprobare până la cea mai acerbă ostilitate. Contestatarii cei mai virulenţi au fost profesioniştii din industrie. Aceştia, nemulţumiţi că n-au fost consultaţi, au protestat faţă de durata excesivă a tratatului şi mai ales faţă de puterile ce urmau a fi conferite *Înaltei Autorităţi*[216].

Propunerea franceză a reprezentat o adevărată revoluţie diplomatică, fiind bazată pe abandonarea spiritului de revanşă, pe reconcilierea popoarelor şi căutarea păcii[217]. Ea a fost bine primită de cancelariile unor state europene . Astfel, RFG a acceptat imediat propunerea franceză, din dorinţa de a reintra în familia europeană. Belgia, Olanda, Luxemburg şi Italia s-au raliat şi ele rapid planului Schuman. În schimb, Regatul Unit a declinat oferta de participare la constituirea acestui organism.

Punctul de plecare a acestei construcţii a fost "supranaţionalitatea", instituindu-se, pe fondul unei solidarităţi concrete "primele baze ale unei federaţii europene indispensabile apărării păcii"[218].

---

[214] Sediul Ministerului francez de Externe.
[215] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 34.
[216] François Roth, *op. cit*., p. 43.
[217] Jean-Louis Quermonne, *op. cit*., p. 13.
[218] Pascal Fontaine, *Construcţia europeană de la 1945 până în zilele noastre*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 10.

Negocierile pentru încheierea acestui tratat au fost purtate de Jean Monnet şi au fost finalizate la 18 aprilie 1951, la Paris, după nouă luni de negocieri dure. Belgia, Franţa, Germania, Italia, Luxemburg şi Olanda au semnat acest acord care avea să deschidă calea spre construirea unei *Europe a celor Şase*.

După semnare, tratatul trebuia ratificat de parlamentele statelor semnatare. În acelaşi timp, instituţiile pe care acesta le-a prevăzut trebuiau înfiinţate şi era necesar ca ele să înceapă să funcţioneze. Aprobarea a fost obţinută cu uşurinţă în Belgia, Luxemburg şi Olanda, în schimb în RFG, Franţa şi Italia guvernele au avut de înfruntat opoziţia socialiştilor şi a comuniştilor care au căutat să blocheze procesul de ratificare, fără succes însă.

În primăvara lui 1952, proiectul a fost realizat. Jean Monnet, părintele spiritual al construcţiei europene, a făcut o călătorie în SUA, prilej cu care a prezentat oficialităţilor de peste Ocean deciziile luate. La 3 aprilie 1952, în cadrul unei conferinţe de presă ţinută la National Press Club din Washington, el a prezentat, în culori optimiste, viitorul acestei entităţi supranaţionale: "Acum un an, Tratatul planului Schuman a fost semnat de Franţa, Germania, Belgia, Luxemburg, Olanda şi Italia. Perioada ratificărilor s-a încheiat. În mai puţin de o lună, Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului va fi o realitate (…). Aplicarea planului Schuman va determina eliminarea, în ceeea ce priveşte cărbunele şi oţelul, a taxelor vamale, a limitărilor la mărfuri între ţările participante, precum şi a tuturor practicilor discriminatorii şi restrictive. Pentru prima oară în Europa, o veritabilă legislaţie anticartel şi antitrust va interzice cartelurile şi va opri concentrarea excesivă a puterii economice în domeniul cărbunelui şi oţelului. Aceste măsuri vor reinstaura concurenţa şi vor permite stabilirea unor relaţii noi între producători şi consumatori (…). Astfel se va crea o veritabilă piaţă comună cu 155 de milioane de consumatori, comparabilă cu cea din Statele Unite (…). Instituirea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului va pune bazele unei comunităţi cu structură federală, guvernată de instituţii commune, aplicând reguli commune, asigurând aceleaşi drepturi şi impunând tuturor aceleaşi obligaţii

(…).”[219]. Monnet le-a ascuns americanilor problemele cu care s-a confruntat, n-a pomenit nimic despre rezistenţa statelor şi a intereselor naţionale.

Orice tratat, pe lângă semnare şi ratificare, are nevoie să fie pus şi în aplicare. Tratatul a intrat în vigoare la 23 iulie 1952, dar Comunitatea şi-a început activitatea la 10 august 1952, odată cu instalarea Înaltei Autorităţi la Luxemburg. El a fost încheiat pe o perioadă de 50 de ani şi a încetat să mai producă efecte la data de 23 iulie 2002[220]. Potrivit Deciziei Reprezentanţilor guvernelor statelor membre, reuniţi în cadrul Consiliului, la 27 februarie 2002, “toate elementele patrimoniului activ şi pasiv al CECO, aşa cum există la 23 iulie 2002, sunt administrate de Comisia Europeană în numele statelor membre, începând cu 24 iulie 2002. Sub rezerva oricărei creşteri sau diminuării care poate să intervină ca urmare a operaţiunilor de lichidare, valoarea netă a acestor elemente, aşa cum apare în bilanţul CECO, la 23 iulie 2002, este considerată ca patrimoniu destinat cercetării în sectoarele legate de industria cărbunelui şi oţelului şi denumit *CECO în lichidare*. După închiderea lichidării, patrimoniul este denumit *Bunuri ale fondului de cercetare a cărbunelui şi oţelului*”[221].

Obiectivele înscrise în cuprinsul tratatului privind constituirea Comunităţii Economice a Cărbinelui şi Oţelului au fost:

1. crearea unei pieţe comune pentru produsele industriei de cărbune şi oţel prin:

- interzicerea taxelor de intrare sau de ieşire a produselor ori a taxelor cu efect echivalent şi restricţiile cantitative în ceea ce priveşte circulaţia mărfurilor;
- interzicerea măsurilor şi practicilor de discriminare între producători, cumpărători şi consumatori;
- interzicerea subvenţiilor sau ajutoarelor acordate de state, ori a unor sarcini speciale impuse de state;

[219] În François Roth, *op. cit*., p. 48.
[220] Augustin Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*, ediţia a IV-a revizuită şi adăugită după Tratatul de la Lisabona, Bucureşti, Universul Juridic, 2010, p. 15.
[221] Art. 1 din Decizia nr. 234/2002/CECA.

- interzicerea practicilor restrictive tinzând la repartizarea sau la exploatarea pieţelor;

2. înfiinţarea unor organe comune şi stabilirea mijloacelor de acţiune în vederea realizării pieţei commune, ridicării nivelului de trai şi creşterii cotei de ocupare a forţei de muncă (Înalta Autoritate, Comitetul Consultativ, Consiliul Ministerial Special, Curtea de Justiţie, Adunarea Comună);
3. realizarea unor intervenţii comunitare în domenii care să vizeze: investiţiile; repartizarea resurselor în caz de "criză majoră"; stabilirea unor preţuri minime şi maxime; controlul asupra concentrărilor sau fuziunilor de întreprinderi[222].

Structura instituţională a noii organizaţii cuprindea: Înalta Autoritate, Consiliul Special de Miniştri, Adunarea Comună şi Curtea de Justiţie.

Înalta Autoritate, instituţie independentă de guverne, era constituită din nouă persoane alese de fiecare stat membru pentru competenţe personale[223]. Dispunând de competenţe largi, deciziile Înaltei Autorităţi aveau un caracter obligatoriu, aplicându-se atât statelor, cât şi agenţilor economici din domeniul cărbunelui şi oţelului. Pe lângă Înalta Autoritate a fost constitit un Comitet Consultativ, ai cărui membri (comercianţi, industriaşi, consumatori, reprezentanţi sindicali) erau desemnaţi de către Consiliul de Miniştri. Primul preşedinte al Înaltei Autorităţi a fost Jean Monnet care avea să fie numit, pe 15 iulie 1952, în această funcţie, de către Consiliul de Miniştri al celor şase ţări.

*Consiliul Special de Miniştri***,** organ interguvernamental, era reprezentantul statelor membre, cu misiunea de a coordona acţiunea Comunităţii din sectorul ei de competenţă cu cea a statelor care continuă să dirijeze ansamblul economiei. Consiliul dădea aprobările pentru deciziile mai importante ale Înaltei Autorităţi.

Adunarea Comună era alcătuită din parlamentari propuşi de legislativele statelor membre. Exercita controlul asupra Înaltei Autorităţi şi avea puterea de a demite

---

[222] Gyula Fábián, *Drept constituţional comunitar*, ediţia a III-a revăzută şi adăugită cu referire la Tratatul de la Lisabona, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2010, pp. 99-100; Emanuel Corneliu Mogârzan, *op. cit*., p. 33; Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 35 .

[223] Mai exact opt persoane erau numite de state, iar a noua, era cooptată de primii membri, tocmai pentru a întări caracterul supranaţional al instituţiei.

membrii acesteia, prin aprobarea unei moţiuni de cenzură. Primul ei preşedinte a fost Paul Henri Spaak. Sediul acestei instituţii a fost stabilit la Strasbourg.

*Curtea de Justiţie***,** a fost abilitată să supravegheze respectarea prevederilor tratatului şi să soluţioneze litigiile dintre ţările membre sau persoane particulare şi Înalta Autoritate. În fruntea acestei instituţii a fost numit Massimo Pilotti.

III. 3. Tratatele de la Roma. Constituirea Comunităţii Economice Europene şi a Comunităţii Europene a Energiei Atomice

a. Relansarea proiectului integrării europene

Tensiunile politice între Est şi Vest au alterat situaţia internaţională, în perioada imediat următoare celui de-al II-lea război mondial, momentele de încordare succedându-se rapid cu cele de destindere. Pe lângă cauzele europene, contextul internaţional s-a deteriorat şi mai mult după ce Coreea de Nord a invadat Coreea de Sud, Războiul Rece devenind unul cald[224].

SUA a fost mandatată, de Consiliul Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU), să intervină în sprijinul sud-coreenilor. Americanii, pentru a susţine efortul militar din peninsula coreeană au fost constrânşi să-şi reducă dispozitivul militar din Europa. S-a creat un dezechilibru militar, pe bătrânul continent, de care URSS ar fi fost tentată să profite. Pentru a restabili echilibrul, americanii au cerut partenerilor occidentali înarmarea RFG. Secretarul de stat Dean Acheson anunţa, în septembrie 1950, că: "Vreau germani în uniformă până în toamna anului 1951"[225].

Reînarmarea RFG s-a lovit de protestul sovieticilor, de ostilitatea Franţei şi, nu în ultimul rând, de rezervele manifestate de o mare parte a germanilor. S-a intrat într-un impas care risca să conducă la eşuarea negocierilor pentru constituirea CECO. Britanicii, în schimb, au acceptat rapid ideea americană de

[224] André Fontaine, *op. cit*. vol. III, p. 13 şi urm.
[225] În François Roth, *op. cit*., p. 50.

reînarmare a Germaniei de Vest, chiar dacă acest lucru îi deranja pe francezi. Franţa, principalul opozant al ideii americane s-a văzut lipsită de sprijinul partenerilor occidentali, cu excepţia Belgiei.

Pentru a evita riscul izolării, Jean Monnet şi echipa sa au pus la punct un proiect de constituire a unei Comunităţi Europene de Apărare. Ca să nu apară o armată germană independentă, Monnet a propus integrarea trupelor germane într-o armată a "federaţiei europene", integrată la nivelul corpurilor de armată. Trupele urmau să fie plasate sub autoritatea unui ministru European al Apărării, numit de guvernele naţionale, asistat de un Consiliu de Miniştri şi responsabil în faţa unei Adunări Europene. Finanţarea urma a fi asigurată de un buget comun.

Ideea lui Monnet şi a echipei sale avea să fie asumată politic de către prim-ministrul francez, René Pleven. Acesta a prezentat, la 24 octombrie 1950, acest plan în faţa Adunării naţionale, care i-a acordat un vot de principiu favorabil. Cu toate acestea, planul Pleven a provocat discuţii aprinse atât în Franţa, cât şi în RFG şi SUA. Negocierile dintre guverne au condus la aprobarea Tratatului Comunităţii Europene de Apărare de către Consiliul Atlantic de la Lisabona (februarie 1952). Acesta a fost urmat de semnarea, la Paris, a trei documente, dintre care cel mai important era declaraţia tripartită SUA-Marea Britanie-Franţa care punea capăt regimului de ocupaţie din RFG, aceasta redobândindu-şi suveranitatea[226].

Cele şase state membre ale CECO au semnat, în mai 1952, Tratatul care punea bazele Comunităţii Europene de Apărare (CEA). Prevederile acestuia limitau şi încadrau reînarmarea Germaniei de Vest într-o armată formată din 40 de divizii, din care 12 urmau să fie germane. Cele şase state semnatare transferau politica lor de apărare acestei comunităţi, ele păstrând doar forţe militare neînsemnate, din punct de vedere numeric. Schema instituţională a noii entităţi corespundea cu cea a CECO, cu un organ independent (Comisariatul), cu un organ interguvernamental (Consiliul de Miniştrii), o Adunare Comună şi o Curte de Justiţie[227].

---

[226] *Ibidem*, p. 52.
[227] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 36.

Cu toate că tratatul a fost semnat de toate statele membre CECO, au existat numeroase voci care au criticat această construcţie militară şi, mai ales, reînarmarea Germaniei, ţară care a contribuit la declaşarea celor două conflicte mondiale. De aceea, miniştri de externe ai celor şase state semnatare a acordului au decis, la 10 septembrie 1952, să integreze apărarea comună într-o Comunitate Politică, cu competenţe vaste. Noua construcţie urma să preia o parte din atribuţiile CECO şi CEA pentru a se crea o singură entitate pe parcursul a doi ani. Comunitatea Politică trebuia să coordoneze politicile externe ale statelor membre, să creeze o piaţă economică comună fiind, în fapt, o structură federală menită să asigure funcţionarea CEA[228].

Eşecul noii forme de cooperare europeană i se poate atribui Franţei care, deşi a propus, prin juriştii şi diplomaţii săi, acest tratat statelor vest-europene, nu l-a ratificat. Presiunile făcute de comunişti şi gaullişti, cărora li s-au alăturat personalităţi de prim rang ale vieţii publice[229], au condus la respingerea ratificării tratatului, de Adunarea Naţională, la 30 august 1954[230]. Aceasta a însemnat abandonarea tratatului, acesta neputând intra în vigoare decât dacă era ratificat de toate statele semnatare.

Respingerea tratatului a dus la căderea guvernului francez condus de Pierre Mendès France şi l-a determinat pe Jean Monnet să renunţe la funcţia de preşedinte al *Înaltei Autorităţi* a CECO. De asemenea, s-au produs şi alte evenimente cu consecinţe deosebit de importante pentru destinul Europei. Astfel, a fost decisă, la 23 octombrie 1954, reînarmarea Germaniei odată cu semnarea Acordurilor de la Paris, prin care avea să fie puse bazele *Uniunii Europei Occidentale* (UEO).

Această nouă organizaţie supranaţională a fost rezultatul revizuirii Tratatului de la Bruxelles, semnat la 17 martie 1948 de Regatul Unit, Franţa, Belgia, Olanda şi Luxemburg. Extins pentru a include Germania şi Franţa, tratatul

---

[228] Stelian Scăunaş, *op. cit*., 2008, p. 75.

[229] Dintre opozanţii ratificării tratatului îi amintim pe: preşedintele Franţei, Vicent Oriol, fostul ministru, Jules Moch, preşedintele Adunării Naţionale, Édourad Herriot, mareşalul Juin, generalul Wezgand, contele de Paris. Pentru detalii François Roth, *op. cit*., p. 54 şi urm.

[230] Au mai contribuit la acest „rezultat" şi alţi factori: modificarea compoziţiei legislativului francez, relaxarea situaţiei internaţionale şi, nu în ultimul rând, propaganda sovietivă extrem de „zgomotoasă" şi eficientă.

a pus capăt regimului de ocupaţie a Germaniei de Vest, care şi-a redobândit suveranitatea şi dreptul de a se reînarma. UEO avea în structura sa un Consiliu de Miniştri ai Afacerilor Externe care avea ca şi atribuţie analizarea situaţiilor care ar fi putut reprezenta o ameninţare la adresa păcii sau a stabilităţii economice a statelor membre. La nivelul Consiliului, deciziile se luau în unanimitate, cu excepţia chestiunilor referitoare la controlul armamentului, când votul majoritar permitea evitarea unei blocări de către statul în cauză. O Agenţie specializată urma a se ocupa de controlul problemei spinoase a armamentului. De asemenea, noua organizaţie avea şi o Adunare Parlamentară constituită din delegaţii la Adunarea Consiliului Europei din partea statelor membre ale UEO şi avea, ca principală atribuţie, analizarea raportului anual al Consilului de Miniştri.

UEO a fost o organizaţie care a fost lipsită de principalele sale atribuţii. A stat, din punct de vedere militar, în umbra NATO, cooperând strâns cu aceasta. Competenţele ei militare au fost absorbite de apărarea atlantică, în timp ce competenţele economice, sociale şi culturale au fost transferate către OECE sau Consiliul Europei. Activitatea UEO a parcurs o etapă letargică până la Tratatul de la Maastricht[231].

Eşecul Comunităţii Europene de Apărare şi construirea unei UEO lipsite de conţinut au creat impresia că politica de construcţie europeană a intrat într-o fază de declin. Eforturile autorităţilor supranaţionale au eşuat, cu excepţia CECO. În Franţa, puseele naţionaliste nu erau favorabile relansării construcţiei europene. În Regatul Unit, majoritatea populaţiei nu agrea ideea de supranaţionalism. Italia, Germania şi statele Beneluxului aveau de partea lor o masă consistentă de partizani ai unei Europe în care fiecare partener să accepte renunţarea la o parte a suveranităţii sale.

Proiectul comunitar avea să fie relansat, la finele anului 1954, de mici grupuri de proeuropeni, în frunte cu Jean Monnet şi reprezentanţii politici ai Belgiei, Olandei şi Luxemburgului. Aceştia au susţinut ideea un proiect fundamentat pe problemele integrării economice[232].

---

[231] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 38.
[232] Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit*., p. 267.

Pe parcursul anului 1955 două tipuri de iniţiative aveau să fie analizate în vederea relansării ideii de comunitate europeană. Franţa, vinovată de eşecul constituirii CEA, şi-a pierdut credibilitatea şi, prin urmare, rolul de "motor al integrării europene" avea să asumat de statele Beneluxului[233] . Paul-Henri Spaak, ministru de externe al Belgiei, a propus partenerilor europeni "relansarea ideii europene", prin extinderea atribuţiilor CECO la domenii precum transportul şi energia, în special în sectorul energiei atomice. Colegul său olandez, Johan Willem Bezen, dorea ca revigorarea proiectului european să se facă în cadrul unei Pieţe Comune generale.

Pentru a-şi vedea materializat proiectul, miniştrii de externe din Belgia, Luxemburg şi Olanda au redactat un memorandum comun, propunând acţiuni sectoriale pentru domeniile transportului şi energiei şi o Piaţă Comună generală. Memorandumul a fost trimis şi celorlalţi parteneri europeni pentru a fi pus pe ordinea de zi a Conferinţei miniştrilor de externe ai statelor membre CECO. Germania şi Italia au redactat, la rândul lor, propriile memorandumuri. Ideiile principale care răzbăteau din cuprinsul celor trei documente vizau constituirea unei Pieţe comune generale şi adoptarea unor politici sectoriale în domeniile transporturilor şi energiei atomice.

În cadrul Conferinţei de la Messina, dintre 1 şi 3 iunie 1955, au fost examinate proiectele propuse şi s-a ajuns la un acord de relansare europeană în domeniul economic prin intermediul unor instituţii comune. Participanţii n-au reuşit însă să se pună de acord şi asupra modalităţii de realizare a acestui proiect. De aceea, a fost înfiinţat un *Comitet interguvernamental de experţi*, prezidat de Paul-Henri Spaak şi constituit din specialişi şi delegaţi ai celor şase state, care avea ca principale atribuţii stabilirea coordonatelor celor două noi comunităţi, *Comunitatea Economică Europeană* (CEE) şi *Comunitatea Europeană a Energiei Atomice* (EURATOM)[234].

---

[233] Acest nou val al integrării europene avea să fie asumat de miniştrii de externe din Belgia (Paul-Henri Spaak), Olanda (Johan Willem Beyen) şi Luxemburg (Joseph Bech).

[234] Pentru detalii Lucian Tarnu, *Construcţia Europeană - de la Tratatul de la Paris la Tratatul de la Lisabona*, Editura Techno Media, Sibiu, 2010, pp. 23-24.

Negocierile au fost purtate pe baza raportului Spaak şi apoi pe proiectul de tratat şi au fost extrem de complexe şi anevoioase. Franţa accepta cu greu ideea liberei concurenţe în interiorul Pieţei Comune şi după o perioadă de tranziţie cât mai lungă. Pe de altă parte, francezii doreau şi includerea agriculturii în piaţa comună ce urma să se constituie, ceea ce contravenea intereselor Germaniei Federale. Aceasta din urmă dorea protejarea concurenţei prin adoptarea unor dispoziţii clare şi ferme îndreptate împotriva cartelurilor şi monopolurilor, precum şi a oricăror altor distorsiuni. Italia, a fost preocupată de libera circulaţie a lucrătorilor şi de găsirea unor posibilităţi de dezvoltare a zonelor mai sărace. Autorităţile italiene au obţinut acordul privind crearea unei bănci europene de investiţii, care trebuia să finanţeze dezvoltarea economică a acestor regiuni. Regatul Unit a fost invitat să participe la aceste negocieri dar, considerând că obiectivele proiectului erau în dezacord cu interesele engleze, a refuzat propunerea[235]. Marea Britanie a fost interesată de o formulă de schimb cu finalitate pur economică şi mai puţin de o Piaţă Comună structurată de politici economice, unificată de un tarif extern comun şi presupunând un proces politic.

Negocierile au vizat şi un alt aspect extrem de sensibil, echilibrul puterilor în cadrul noilor comunităţi. Francezii au insistat ca factorul de decizie să fie Consiliul de Miniştri şi nu Comisia. Ei doreau ca puterea legislativă să nu fie deţinută de Adunarea Parlamentară. Pentru eficientizarea activităţii cele şase state au căzut de acord asupra necesităţii votului majoritar, dar Belgia, Luxemburg şi Olanda, pentru a nu fi puse în raport de inferioritate de statele mari, au cerut şi au obţinut votul cu majoritatea calificată, precum şi monopolul puterii de iniţiativă pentru Comisie[236].

[235] A se vedea Emanuel Corneliu Mogîrzan*, op. cit*., p. 39.
[236] *Ibidem.*

b. Tratatele privind constituirea Comunităţii Economice Europene şi a Comunităţii Europene a Energiei Atomice

Negocierile dintre cele şase state s-au finalizat cu semnarea, la 25 martie 1957, a Tratatului de la Roma privind instituirea *Comunităţii Economice Europene* (TCEE) şi a Tratatului privind constituirea *Comunităţii Europene a Energiei Atomice* (TCEEA sau EURATOM)[237]. Cele două acorduri au fost ratificate de statele semnatare, în iulie 1957, de Franţa, Germania şi Italia, iar în octombrie şi decembrie acelaşi an de Belgia, Olanda şi Luxemburg. Ele au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958, dată de la care cele trei comunităţi europene, cu personalitate juridică distinctă, cu structură şi mijloace proprii de acţiune, au funcţionat în paralel.

Tratatul privind constituirea Comunităţii Economice Europene (TCEE) este de departe cel mai important dintre tratatele constitutive deoarece a urmărit integrarea tuturor ramurilor economiilor statelor membre. Încă din preambul, Tratatul a stabilit ca şi scop, menţinerea şi întărirea păcii şi libertăţii, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi viaţă a lucrătorilor, dezvoltarea armonioasă a regiunilor. În art. 2 al Tratatului[238] au fost precizate obiectivele generale ale noii comunităţi europene:

- instituirea unei pieţe comune şi apropierea politicilor economice ale statelor membre;
- eliminarea taxelor vamale şi a restricţiilor cantitative în comerţul dintre statele membre;

---

[237] Tratatele de la Roma au fost semnate de: Christian Pineau –ministru Afacerilor Externe şi Maurice Faure - secretar de stat în acelaşi minister (pentru Franţa); Konrad Adenauer - cancelar şi Walter Hallstein – secretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe (pentru RFG); Antonio Segni – preşedintele Consiliului de Miniştri şi Gaetano Martino – ministrul Afacerilor Externe (pentru Italia); Paul Henry Spaak – ministrul Afacerilor Externe şi baronul Snoy et d'Oppuers-secretar general al Ministerului Afacerilor Economice (pentru Belgia); Joseph Luns – ministrul Afacerilor Externe şi J. Linhorst Homan (pentru Olanda); Joseph Beck – preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Externe şi Lambert Schaus – ambasador (pentru Luxemburg). A se vedea Pierre Gerbet, 1957, *la naissance du Marché Commun*, pp. 7-8.

[238] În forma sa iniţială, aşa cum a fost semnat la 25 martie 1957, de către cele şase state membre ale CEE. A se vedea *Documenete de bază ale Comunităţii şi Uniunii Europene*, ediţia a II-a, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 19 şi urm.

- garantarea celor patru libertăţi ale pieţei unice: libertatea de circulaţie a persoanelor; libertatea de circulaţie a mărfurilor; libertatea de circulaţie a serviciilor; libertatea de circulaţie a capitalurilor;
- o politică comercială comună faţă de ţările terţe;
- politici comune în domeniul agriculturii şi transporturilor;
- armonizarea legislaţiilor naţionale;
- crearea Fondului Social European şi a Băncii de Investiţii;
- implementarea unor măsuri pentru protecţia consumatorilor;
- adoptarea unei politici comune în domeniul energiei, protecţiei civile şi turismului [239] .

Tratatul enunţa doar chestiuni de orientare generală exprimând, în acelaşi timp, două tipuri diferite de politici: una *liberală,* care dorea eliminarea subvenţiilor acordate de state diferitelor sectoare şi care dorea să impună libera concurenţă (Germania Federală, Olanda şi Italia) şi alta *protecţionistă* (Franţa) care dorea să protejeze anumite sectoare, în special agricultura.

Deşi, prin prevederile sale, TCEE punea accentul pe componenta economică, scopul politic nu a fost nici el neglijat, reprezentanţii statelor membre depunând eforturi pentru instituirea cooperării politice. Chiar din preambulul tratatului transpare scopul politic al Comunităţii Economice care era destinată " să pună bazele unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei"[240].

În ceea ce priveşte Tratatul privind constituirea Comunităţii Europene a Energiei Atomice, acesta stabilea, în cuprinsul art. 1, obiectivul general al acestei comunităţi care viza crearea condiţiilor necesare pentru:

- formarea şi dezvoltarea rapidă a industriilor nucleare;
- creşterea nivelului de trai în statele membre;
- dezvoltarea schimburilor cu alte ţări.

Pentru atingerea acestora, Comunitatea se angaja:

- să dezvolte cercetarea şi cunoaşterea ştiinţifică;

---

[239] A se vedea şi Augustin Fuerea, *op. cit*., pp. 77-78, Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 39 .
[240] Emanuel Corneliu Mogîrzan*, op. cit*., p. 41; Charles Zorgbibe, *op. cit*., p. 49 şi urm.

- să adopte norme comune de securitate pentru protecţia sanitară a populaţiei şi a lucrătorilor;
- să stimuleze investiţiile;
- să asigure aprovizionarea regulată cu energie;
- să garanteze utilizarea paşnică a materialelor nucleare;
- să creeze o piaţă comună, pe baza liberei circulaţii a materialelor şi echipamentelor, precum şi a capitalului[241] .

Tratatul privind constituirea Comunităţii Europene a Energiei Atomice a urmărit, de fapt, constituirea unei industrii nucleare europene. Potrivit prevederilor acordului, Comunitatea dispunea de dreptul de opţiune asupra mineralelor, a materiilor prime şi a materialelor fuzionabile speciale produse pe teritoriul statelor membre, având dreptul de a exercita un control de securitatea asupra destinaţiei finale a produselor, astfel încât acestea să nu fie folosite în scopuri militare. Fiecare întreprindere care manipula materialele nucleare avea obligaţia de a prezenta informaţii despre activitatea derulată, cu excepţia informaţiilor care vizau nevoil de apărare ale statelor semnatare[242]

c. Instituţiile comunitare create de Tratatele de la Roma

Sub aspect instituţional, Tratatele de la Roma au creat ceea ce noi numim astăzi "triunghiul instituţional", Comisia Europeană, Consiliul de Miniştri şi Adunarea Parlamentară. Acestora li s-au adăugat Curtea de Justiţie şi Curtea de Conturi şi avem imaginea unui sistem instituţional paralel care a funcţionat până în 1967, când a intrat în vigoare Tratatul de Fuziune. Fiecare instituţie a acţionat în limitele atribuţiilor care îi erau conferite prin tratat.

Consiliul şi Comisia erau asistate de un Comitet Economic şi Social şi de un Comitet al Regiunilor care, însă, aveau doar funcţii consultative.

---

[241] Emanuel Corneliu Mogîrzan*, op. cit*., p. 41.
[242] Ovidiu Ţinca, *Drept comunitar general* , Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1999, p. 11.

Pentru a reglementa desfăşurarea relaţiilor financiare dintre statele membre tratatul a prevăzut constituirea unei Bănci Centrale Europene şi a unei Bănci Europene de Investiţii.

Consiliul de Miniştri al CEE şi EURATOM avea puteri legislative şi de decizie, atribuţiile lor putând fi rezumate la trei domenii: promovarea coordonării economice a politicilor statelor membre; exercitarea unor atribuţii legislative; îndeplinirea unor funcţii guvernamentale superioare[243].

Consiliul era alcătuit din reprezentanţi ai celor şase state membre, care erau, în general, miniştrii specializaţi sau secretari de stat, cu competenţe în discutarea problemelor în cauză, precum miniştrii afacerilor externe, ai economiei, ai finanţelor, ai muncii, agriculturii, transporturilor sau ştiinţei.

Tratatul a prevăzut constituirea unui Comitet al Reprezentanţilor Permanenţi ai guvernelor statelor membre (COREPER), format din delegaţi naţionali cu rang de ambasadori. Rolul acestui organism era de a pregăti deciziile care urmau a fi luate în cadrul Consiliului.

Tratatul CEE nu a prevăzut regula unanimităţii decât în domenii politice precum securitatea socială, muncitorii imigranţi, fiscalitatea sau utilizarea puterilor subsidiare conferite de prevederile tratatului. Principiul majorităţii a creat imaginea unei anumite egalităţi şi a unui echilibru între statele membre, cu toate că această regulă nu a avut, în practică, decât o importanţă minoră. Unanimitatea, ca regulă în procesul decizional, s-a impus prin aşa numitul *Compromis de la Luxemburg* (29 ianuarie 1966).

La începutul perioadei tranzitorii, Consiliul de Miniştrii a luat decizii cu unanimitate, fiecare stat dispunând de dreptul de veto, fapt ce a îngreunat luarea unor decizii pentru Comunitate. Potrivit prevederilor Tratatului, după trecerea a opt sau zece ani maxim, Consiliul de Miniştri putea lua decizii cu majoritate simplă sau calificată. De asemenea, s-a stabilit şi o pondere de vot pentru fiecare stat în parte. Astfel, Franţa, Germania şi Italia au obţinut patru voturi, Belgia şi Olanda două voturi, iar Luxemburg un vot. Majoritatea calificată (două treimi) a fost fixată la 12, apoi la 17 voturi.

[243] Pentru detalii, Adrian Liviu Ivan, *op. cit*., p. 324 – 327.

În primii ani unanimitatea a fost regula generală pentru a asigura definirea şi adoptarea politicilor comune. Ulterior, votul majoritar a continuat a fi o regulă doar în cadrul Consiliului. Cu toate acestea, unanimitatea era necesară în cazul admiterii unui nou membru, al asocierii unei terţe ţări, al creării unor resurse proprii.

Preşedinţia Consiliului de Miniştri a fost asigurată, prin rotaţie, de fiecare stat membru pentru o durată de şase luni. La nivelul instituţiei funcţiona un *Secretariat general*, condus de un funcţionar numit de Consiliu. Rolul acestui organism logistic era de a asigura permanenţă şi stabilitate Preşedinţiei Consiliului.

Sediul celor două Consilii de Miniştri a fost stabilit la Bruxelles.

Comisia era un organ executiv tehnic, fiind un paznic al tratatelor având rolul de a acorda asistenţă şi de a arbitra diferendele dintre state, căutând, în acelaşi timp, realizarea unui compromis între acestea. Rolul său nu era limitat şi, ca atare, această instituţie a fost însărcinată să verifice eventualele încălcări ale tratatelor de statele membre şi să pună stavilă unor astfel de acţiuni[244].

Principalul rol al Comisiei era cel de a avea drept de iniţiativă. Ca atare, ea putea să facă propuneri Consiliului de Miniştri, pe care le putea modifica atât timp cât Consiliul nu luase nici o hotărâre. În cazul în care dorea să amendeze propunerile Comisiei, Consiliul trebuia să hotărască cu unanimitate de voturi.

Comisia avea şi un rol executiv, reprezentând Comunitatea în relaţiile cu terţii fiind, în acelaşi timp, responsabilă în faţa Adunării Parlamentare. În fiecare an, înainte de începerea sesiunii parlamentare, Comisia publica un raport general despre activitatea Comunităţii[245].

În ceea ce priveşte componenţa Comisiei aceasta era alcătuită, iniţial, din nouă membri, câte doi din Franţa, Germania şi Italia şi câte unul din Belgia, Luxemburg şi Olanda. Aceştia erau aleşi pe baza competenţelor lor generale iar numărul lor putea fi modificat de Consiliu[246].

---

[244] *Ibidem*, pp. 327-328.
[245] *Documente de Bază ale Comunităţii şi Uniunii Europene*, Iaşi, Polirom, 1999, p. 113.
[246] *Ibidem*.

Membrii Comisiei CEE erau aleşi pe o perioadă de patru ani, cu posibilitate de reînnoire a mandatului. Comisia EURATOM, mai specializată, includea doar cinci membri, câte un reprezentant al fiecărui stat, cu excepţia Luxemburgului. Preşedintele Comisiei era desemnat de comun acord de către guvernele statelor membre după consultarea forului legislative, Parlamentul European. În ceea ce îi priveşte pe membrii Comisie aceştia erau desemnaţi de guvernele naţionale după consultarea Preşedintelui acesteia. Cele două comisii şi-aui desfăşurat activitatea la Bruxelles. Primul preşedinte al Comisiei CEE a fost Walter Hallstein, în timp ce preşedinte al Comisiei EURATOM era Louis Armand.

Adunarea Parlamentară Europeană avea să devină o instituţie comună pentru cele trei tratate constitutive. Astfel, în 1957, prin *Convenţia relativă privind organele comunitare comune*, cele trei comunităţi au dobândit două noi instituţii comune: *Curtea de Justiţie* şi *Adunarea Parlamentară Europeană*. Prin semnarea acestei convenţii Adunarea Comună a CECO a fost lărgită, numărul reprezentanţilor statelor membre creascând de la 78 la 142 de membri[247] şi transformată în Adunare. Cu prilejul primei sesiuni, Adunarea s-a intitulat *Adunarea Parlamentară Europeană*, iar în 1962 a adoptat titulatura de *Parlament European*.

Iniţial Adunarea Parlamentară Europeană a avut mai mult un rol consultativ, având totuşi unele atribuţii de deliberare şi control. Această instituţie care reprezenta popoarele din statele membre a jucat un rol extrem de important în procesul de integrare europeană, influenţa sa crescând odată cu introducerea procedurii de alegere a membrilor săi prin sufragiu universal (1979).

Adunarea Parlamentară avea sediul operativ la Strasbourg şi cel administrativ la Luxemburg.

Curtea de Justiţie (CJE*)* a fost creată cu scopul "de a asigura respectarea dreptului de interpretare" a tratatelor constitutive ale comunităţii europene, fiind "o insulă de stabilitate, un element de continuitate care a suferit mai puţine schimbări spectaculoase"[248] decât celelalte instituţii comunitare.

---

[247] Franţa, Germania şi Italia avea fiecare câte 36 de membri în cadrul Adunării Parlamentare Europene, în timp ce Belgia şi Olanda aveau câte 14 iar Luxemburg doar 6 membri.
[248] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 237.

Istoria CJE este strâns legată de cea a CECO iar şedinţa de deschidere a avut loc la 10 decembrie 1952, în Luxemburg, sub preşedinţia lui Massimo Pilotti. Curtea era alcătuită din şapte judecători. Nu era prevăzută instituţia avocatului general.

Semnarea Tratatelor de la Roma şi a *Convenţiei privind organele comune ale Comunităţilor Europene* a adus o serie de schimbări în funcţionarea acestei instituţii care a fost desemnată să deservească, din punct de vedere jurisdicţional, toate cele trei comunităţi[249]. Noua Curte de Justiţie Europeană a început să funcţioneze de la 7 octombrie 1958, având în componenţă şapte judecători dintre care unul era desemnat de Consiliile de Miniştrii iar ceilalţi şase de guvernele statelor membre. Judecătorii trebuiau aleşi "dintre persoanele a căror independenţă nu poate fi pusă la îndoială, care posedă competenţele necesare numirii în cele mai înalte funcţii juridice din ţara de origine sau care sunt jurişti de o competenţă recunoscută"[250]. În alcătuirea Curţii au intrat şi doi avocaţi generali. Aderarea unor noi state la Comunităţile Europene a atras şi creşterea numărului de judecători şi avocaţi generali. Principala atribuţie a noii Curţii a continuat să fie cea de asigurare a respectării dreptului în aplicarea şi interpretarea tratatelor. În acest sens, putem afirma că CJE a sancţionat toate încălcările comise de către statele membre.

d. Semnificaţia şi efectele tratatelor de la Roma

Tratatele privind constituirea CEE şi EURATOM au consolidat unitatea Europei vestice continentale. Regatul Unit, consecvent principiilor sale, a refuzat, pentru a doua oară, să se asocieze acestui proiect, renunţând la construirea unei punţi de legătură peste Canalul Mânecii.

Vederile liberale ale oamenilor politici din Belgia, Olanda şi Luxemburg au fost cele care au dat viaţă unei construcţii căreia mulţi nu-i dădeau multe şanse de reuşită. Semnificative sunt, în acest sens, memoriile unuia dintre artizanii

[249] Comunitatea Economică a Cărbunelui şi Oţelului (CECO), Comunitatea Economică Europeană (CEE), şi Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA sau EURATOM).
[250] Tratatul EURATOM, art. 139; Tratatul CEE, art. 167.

acestui proces, Paul-Henri Spaak: "Alături de colegii mei din Benelux, Bech şi Beyen, formam un triumvirat în deplin acord cu temperamentul fiecăruia, cu moderaţia surâzătoare a lui Bech, voinţa şi intransigenţa lui Beyen, pasiunea mea. Toate acestea ne dădeau, în final, forţa care ne-a permis să ne îndeplini rolul"[251].

Tratatele de la Roma au reprezentat punctul de plecare al adoptării unor politici comune, prin care CEE se diferenţia de zonele de liber schimb sau de orice formă de uniune vamală[252]. CEE urma a se sprijini, pe de o parte, pe o piaţă comună şi, pe de altă parte, pe adoptarea progresivă a politicilor comunitare[253]. Tratatul nu a definit noţiunea de piaţă comună, precizarea a fost însă făcută de Curtea de Justiţie care o considera a fi un spaţiu economic unificat, fără obstacole interne, în cadrul căruia urmau a fi realizate în mod progresiv, uniunea vamală şi uniunea economică[254].

Tratatele de la Roma împreună cu cel de la Paris, care a pus bazele CECO, au reuşit să stabilească o cooperare dinamică între cele şase state fondatoare, fiind concentrate asupra unor sectoare fundamentale ale economiei, ele au reprezentat o inovaţie în raport cu tratatele europene tradiţionale, prezentând multe elemente de tip constituţional[255].

Semnarea acestor tratate de o deosebită importanţă pentru construcţia europeană a fost favorizată de conjunctura internaţională dar şi de înţelegerea şi buna cooperare dintre Franţa şi Germania. Cuplul franco-german avea să devină avangarda noii arhitecturi europene.

Prin semnarea acestor tratate, statele membre au transferat Comunităţii puterea de a negocia şi asuma tratate cu organizaţii internaţionale şi terţe ţări în probleme care ţineau de competenţa prevăzută de acestea. Tratatele de la Roma au trecut aproape neobservate, deoarece, arhitecţii acestei construcţii au încercat să dea acestora un caracter cât mai puţin supranaţional pentru a evita eventualele susceptibilităţi din partea statelor fondatoare. De asemenea, noile tratate aveau să

---

[251] În François Roth, *op. cit*., p. 71.
[252] Cristian Vlădescu, Cristian Buşoi, *Politici de sănătate în Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, p. 23.
[253] Lucian Tarnu, *op. cit*., p. 27.
[254] *Ibidem*.
[255] Mario Teló, *op.cit*., p. 96.

confere vocaţie europeană Bruxelles-ului care începe să se identifice, în conştiinţa europeană, cu Europa, cu noua arhitectură europeană.

CAPITOLUL IV

Evoluţia Comunităţilor Europene până la Actul Unic European

IV.1. Consideraţii generale

Intrarea în vigoare a prevederilor Tratatelor de la Roma a adus rezultate cu mult peste aşteptările liderilor europeni. Aceasta, în condiţiile în care Tratatul privind constituirea CEE şi-a propus obiective ambiţioase comparativ cu Tratatul privind constituirea CECO, urmărind eliminarea tuturor restricţiilor în ceea ce priveşte circulaţia persoanelor, a mărfurilor, a serviciilor şi a capitalurilor.

Schimburile comerciale dintre cele statele membre ale CEE au atins valori importante şi au dus la continuarea politicii de integrare prin realizarea uniunii vamale şi a unei politici agricole comune.

Succesele înregistrate de cei Şase au atras atenţia şi altor state europene care au încercat să se integreze noilor structuri europene. Una dintre ţările interesate şi care a solicitat să devină membră a comunităţilor a fost Marea Britanie, ţară care s-a apropiat de cei Şase[256] prin semnarea acordurilor de la Paris, din 23 noiembrie 1953, şi prin încheierea unui acord de asociere cu CECO, semnat la 21 decembrie 1954.

Interesul Marii Britanii faţă de proiectul european a fost evident şi s-a exprimat prin participarea subsecretarului de stat pentru comerţ la primele discuţii purtate cu ocazia Conferinţei de la Messina. Acesta avea să fie rechemat, de guvernul de la Londra, în noiembrie 1955, atunci când proiectul EURATOM şi cel al Uniunii Vamale începuseră să capete formă şi când Regatul Unit a conştientizat faptul că participarea sa la acest proiect devenise imposibilă.

Din afara CEE şi EURATOM Marea Britanie avea să devină susţinătoarea cooperării economice între toate ţările din Europa Occidentală şi promotoarea libertăţii vamale între statele Organizaţiei Europene a Cooperării Economice (OECE). Ceilalţi membri OECE, "speriaţi" de gândul adoptării unei politici de discriminare a celor Şase faţă de ei, au decis să se aşeze la masa tratativelor.

[256] Belgia, Franţa, Germania, Italia, Luxemburg şi Olanda.

Negocierile au condus către un proiect privind crearea unei zone de liber schimb, numită *Asociaţia Economică Europeană* în cadrul căreia trebuia să fie aplicată o politică de liberalizare a schimburilor, a celor industriale în speţă. Produsele agricole n-au fost incluse în această liberalizare a schimburilor. De asemenea, această politică a vizat doar teritoriile europene ale statelor membre.

Statele membre ale CEE, în cazul în care acceptau să facă parte din acest proiect, riscau să rateze procesul de uniune economică, Piaţa Comună urmând să se dizolve într-o zona de liber schimb[257]. Franţa, prin intermediul prim-ministrului Maurice Faure, a prezentat un contraproiect care contravenea intereselor britanice şi care a cauzat discuţii aprinse în cadrul OECE, unde cei Şase au fost acuzaţi "că se ţin deoparte, acordându-şi un tratament preferenţial, că fac *discriminări*"[258].

Negocierile au devenit "explozive" după revenirea la putere a generalului de Gaulle. Acesta a decis, spre surprinderea tuturor, să aplice prevederile tratatelor CEE şi EURATOM. El considera Piaţa Comună ca un lucru bun pentru economia franceză. În opinia sa, zona de liber schimb ar fi compromis garanţiile acordate de Tratatul de la Roma şi ar fi slăbit coeziunea ulterioară a celor Şase.

Marea Britanie a cerut ca măsurile de liberalizare a contingentelor, care fuseseră adoptate de cei Şase, să fie extinse la toate statele membre ale OECE. Franţa a refuzat propunerea Regatului Unit, fiind interesată să păstreze o diferenţă de tratament între cei Şase şi cei Unsprezece. În faţa refuzului francez, Marea Britanie a ameninţat că, în cazul în care propunerea sa nu va fi adoptată va părăsi OECE şi NATO şi îşi va retrage trupele din Germania. Statele membre ale CEE au rezistat şantajului şi, în ianuarie 1959, au respins propunerile şi ameninţările britanicilor, iar uniunea a continuat să existe.

IV.2. Asociaţia Europeană a Liberului Schimb

După refuzul celor Şase de a accepta crearea unei zone de liber schimb la nivelul tuturor statelor membre ale OECE şi pentru a contracara creşterea puterii comunităţii europene, Marea Britanie a luat iniţiativa creării *Asociaţiei Europene*

[257] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 45.
[258] *Ibidem*.

a Liberului Schimb (AELS). Negocierile s-au purtat pe baza unui proiect anglo-suedez şi s-au finalizat cu semnarea Convenţiei de la Stockholm din 4 ianuarie 1960, intrată în vigoare la 3 mai 1960.

Asociaţia Europeană a Liberului Schimb a reunit şapte state: Marea Britanie, Suedia, Norvegia, Danemarca, Elveţia, Austria, Portugalia. La 27 martie 1961, acestora li s-a alăturat Finlanda. Noua construcţie a fost dominată, politic şi economic, de Regatul Unit care reprezenta mai bine de jumătatea populaţiei acestei noi grupări europene[259]. Prin semnarea acestei Convenţii statele membre s-au angajat să elimine progresiv taxele vamale, doar pentru produsele industriale.

Din punct de vedere instituţional, noua construcţie nu a fost bine structurată. Nu existau comisii independente care să susţină un punct de vedere comun în faţa guvernelor, ci doar un secretariat, cu sediul la Geneva. Deciziile erau luate de Consiliul de Miniştri în unanimitate. Funcţionau, în schimb, comitete specializate care monitorizau diversele probleme.

Diferenţa dintre zona de liber schimb (EFTA) şi Uniunea Vamală (CEE) consta în modul diferit de abordare a relaţiilor cu terţii. Dacă, în cazul zonei de liber schimb, fiecare membru avea libertatea de a stabili tarife vamale proprii cu fiecare din partenerii săi comerciali, în cadrul Uniunii Vamale relaţiile cu terţele ţări erau reglementate unitar printr-un Tarif Vamal Comun (TVC) care se aplica indiferent de membru şi de terţi.

IV.3. De la Organizaţie Europeană a Cooperării Economice la Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Atlantică

Cooperarea economică europeană a adus rezultate spectaculoase. De aceea, la finele anilor ’50 ai secolului trecut, reprezentanţii politici ai statelor membre NATO au cerut transformarea OECE în Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Atlantică (OCDE)[260]. S-a urmărit extinderea cooperări peste Atlantic. Statele

[259] *Ibidem*, p. 46; Mario Teló, *op. cit*., p. 101.
[260] A se vedea http//: www.oecd.org/ .

Unite ale Americii au fost interesate să devină membre ale unei organizaţii europene, pentru a-şi păstra influenţa în vestul Europei.

La Paris, în ianuarie 1960, a fost organizată o conferinţă ce a reunit statele membre ale OECE, Statele Unite şi Canada. Cu acest prilej s-au purtat discuţii pentru lărgirea organizaţiei şi pentru primirea altor state, inclusiv din alte spaţii geografice. Convenţia prin care s-a constituit OCDE avea să fie semnată la 14 decembrie 1960 şi a intrat în vigoare la 30 septembrie 1961. Noua organizaţie includea cele 18 state europene membre ale OECE, precum şi Statele Unite şi Canada. Perimetrul geografic al acestei organizaţii s-a lărgit odată cu aderarea altor state[261].

Obiectivul declarat al OCDE a fost cel al promovării expansiunii economice a statelor membre şi adoptarea unei politici de încurajare şi sprijinire a ajutorului pentru statele Lumii a Treia. Metodele folosite au fost: confruntarea, analiza anuală a politicilor economice naţionale, recomandările. OCDE deşi şi-a propus să ajute ţările în curs de dezvoltare nu dispunea de mijloace proprii şi nici de fonduri care să fie alocate special acestui scop[262]. Organul de decizie al organizaţiei era Consiliul de Miniştri, care avea putere de decizie şi adopta hotărâri în unanimitate. Constituirea OCDE a marcat sfârşitul procesului de reconstrucţie a Europei Occidentale şi deschis o nouă etapă din cadrul procesului de dezvoltare a acestei zone[263].

a. Construcţia europeană în viziunea generalului Charles de Gaulle

Procesul de construcţie europenă a fost puternic influenţat de fondatorul celei de a V-a Republici franceze, generalul Charles de Gaulle. Acesta, profitând de consolidarea economică şi politică a ţării sale, dar şi de climatul politic

[261] Astăzi OCDE numără 34 de state: Australia (1971), Austria, Belgia, Canada, Cehia (1995), Chile (2010), Coreea de Sud (1996), Danemarca, Elveţia, Estonia (2010), Finlanda (1969), Franţa, Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Israel (2010), Italia, Japonia (1964), Luxemburg, Mexic (1994), Noua Zeelandă (1973), Norvegia, Olanda, Polonia (1996), Portugalia, Regatul Unit, Slovacia (2000), Slovenia (2010), Spania, Statele Unite ale Americii, Suedia, Turcia, Ungaria (1996).
[262] Jean-Luc Sauron, *op. cit.*, p. 47.
[263] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 30.

internaţional favorabil[264], a căutat să impună partenerilor occidentali "propria sa concepţie despre alianţa şi construcţia europeană"[265].

La începutul anilor '60 ai secolului trecut, Franţa a depăşit problemele legate de decolonizarea Maghrebului şi a Africii Negre şi a putut să-şi canalizeze eforturile asupra ceea ce de Gaulle numea "prioritatea priorităţilor", recâştigarea locului Franţei în lume.

Concepţia europeană a preşedintelui celei de a V-a Republici poate fi rezumată pornind de la ideea statelor naţionale. Pentru de Gaulle, Europa trebuia construită pe baza cooperării statelor şi a naţiunilor şi nu prin constituirea unor instanţe supranaţionale. El dorea ca Franţa să-şi apere statutul de mare putere, iar vocea ţării sale să se facă auzită la nivel global. Europa trebuia să fie "europeană" şi, în acelaşi timp, era necesar ca ea să aparţină europenilor. De asemenea, de Gaulle considera că Franţa trebuia să-şi găsească locul între cele două mari superputeri ale momentului, SUA şi URSS[266].

Politica externă a lui de Gaulle se poate rezuma la trei idei:

- continuarea apropierii şi reconcilierii cu Germania;
- prelungirea parteneriatului cu Statele Unite în cadrul Alianţei Atlantice şi susţinerea acesteia în momentele dificile, cu condiţia ca Europa Occidentală să nu fie aservită americanilor;
- păstrarea rolului URSS-ului, în aşteptarea dezintegrării acesteia; de Gaulle a promovat o politică de deschidere spre est, contribuind la îmbunătăţirea relaţiilor cu statele din blocul comunist[267]. El este cel care a folosit formula "Europa de la Atlantic până la Urali".

Generalul de Gaulle a sprijinit integrarea economică a Europei Occidentale şi nu s-a declarat împotriva unificării politice, însă a militat pentru ca aceasta să se realizeze pe baze strict interguvernamentale. Ideii părinţilor fondatori ai CEE, de realizare a unei construcţii supranaţionale, legată de Statele Unite în cadrul NATO, în care să se integreze şi Marea Britanie, de Gaulle le-a

[264] Începând cu anul 1963 a avut loc un proces de destindere între Est şi Vest.
[265] Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit*., p. 272.
[266] François Roth, *op. cit*., pp. 75-76.
[267] *Ibidem*, p. 76.

opus propria sa concepţie, o "Europă a naţiunilor", în care fiecare stat să-şi păstreze suveranitatea şi identitatea, o confederaţie a naţiunilor în care fiecare să fie stăpână pe destinul ei. Cu alte cuvinte, de Gaulle dorea "o altă lume, un alt echilibru", anularea bipolarităţii şi a dependenţei Europei de Statele Unite.

Pentru a-şi impune propria viziune asupra viitorului Europei preşedintele Franţei şi-a convins partenerii occidentali să înfiinţeze, în 1961, o Comisie care să se ocupe de stabilirea fundamentelor unei Europe politice, care urma să fie prezidată de francezul Christian Fouchet. Acesta avea să prezinte, în octombrie 1961, statelor membre ale CEE aşa numitul "plan Fouchet" care susţinea crearea unei uniuni de state după model interguvernamental. Proiectul prevedea instituirea unei politici externe şi de apărare comune a statelor membre, colaborarea cu alte naţiuni precum şi o politică culturală comună. În fruntea acestei uniuni trebuia numit un Consiliu, în calitate de organ executiv, format din şefii de stat sau de guvern.

Proiectul propus de Fouchet n-a stârnit interesul partizanilor unei Europe supranaţionale. Belgia şi Olanda s-au opus acestei variante, în timp ce Germania, Italia şi Luxemburg s-au declarat, iniţial, de acord cu propunerea franceză. Deosebirile de vederi au dus la prezentarea unei noi variante, mai puţin ambiţioase, în decembrie 1961. Noul proiect, prezentat ca o sinteză a sugestiilor făcute de delegaţiile naţionale era, în realitate, tot o expresie a punctului de vedere francez. El a fost criticat de guvernele Belgiei şi Olandei care au solicitat înlocuirea lui Fouchet din fruntea Comisiei Interguvernamentale.

La 18 ianuarie 1962, Fouchet a distribuit membrilor Comisiei Interguvernamentale o a treia variantă a planului său. În noua sa formă, proiectul nu conţinea nici una din prevederile aşteptate şi reflecta poziţia generalului de Gaulle. Ca atare, cele cinci state membre au refuzat planul Fouchet III ca bază de discuţii şi au încercat să propună un contraproiect. Reuniunea miniştrilor de externe, din 20 martie 1962, a evidenţiat disensiunile dintre statele membre. Comisia Interguvernamentală şi-a reluat activitatea, însă Christian Fouchet avea să fie înlocuit din funcţia de preşedinte de către Attilio Cattani, secretar general al Ministerului Italian al Afacerilor Externe.

Declaraţia lui Charles de Gaulle, din 15 mai 1962, când a afirmat că " nu există şi nu poate exista o altă Europă decât cea a statelor naţionale, bineînţeles, exceptând miturile, ficţiunile şi parade", a marcat eşuarea definitivă a acestei tentative de uniune politică. Mai mult chiar, dezamăgirea a fost atât de mare încât, timp de şapte ani, şefii de guverne din cele şase state nu s-au mai reunit.

Viitorul Europei unite avea să fie totuşi asigurat prin continuarea apropierii dintre Franţa şi Germania, care avea să fie formalizată prin semnarea Tratatului de la Elysée, din 22 ianuarie 1963, cu ocazia vizitei lui Konrad Adenauer la Paris. Inspirat de proiectul de uniune politică a generalului de Gaulle acest act bilateral a avut mai mult o încărcătură simbolică însă a stat la baza nucleului dur, format din Franţa şi Germania, care a constituit motorul integrării europene în anii ce au urmat.

IV.4. Marea Britanie şi încercarea sa de aderare la Comunitatea Economică Europeană

Conturarea Pieţei Comune şi eşecul Asociaţiei Europene a Liberului Schimb a determinat guvernul Marii Britanii să solicite aderarea la CEE. Negocierile de aderare au început încă din 1961, dar ele s-au prelungit şi au eşuat din cauză că Regatul Unit a solicitat o serie de derogări de la prevederile tratatelor. Aceste " pretenţii" vizau comerţul Marii Britanii cu statele membre ale Commonwealth-ului şi ale Asociaţiei Europene a Liberului Schimb, ideea că finanţarea politicii agricole era prea costisitoare ori o "relaţie privilegiată" cu Statele Unite.

Exigenţele britanicilor au fost acceptate de statele membre ale CEE, cu excepţia Franţei. Cel care a amânat verdictul a fost de Gaulle care era convins că Regatul Unit nu era decât un "cal troian al americanilor" care căuta, în primul rând, să instituie o zonă de liber schimb şi, al doilea rând, urmărea să lege Comunitatea de spaţiul atlantic şi de Statele Unite, în special[268].

[268] François Roth, *op. cit*., p. 83; Augustin Fuerea, *op. cit*., p. 79; Emanuel Corneliu Mogîrzan, *op. cit*., p. 50.

Răspunsul preşedintelui francez la solicitarea Marii Britanii a fost dat în cadrul unei conferinţe de presă din 14 ianuarie 1963:" S-ar putea crede uneori că prietenii noştri englezi, depunându-şi candidatura pentru Piaţa Comună, acceptau să se transforme ei înşişi, aplicându-şi toate condiţiile acceptate şi practicate de cele şase ţări; dar întrebarea este dacă Marea Britanie poate să se plaseze alături de continent şi semnarea acestuia, la un tarif cu adevărat comun, să renunţe la orice preferinţă faţă de Commonwealth, să nu mai pretindă privilegii pentru agricultura sa şi să anuleze angajamentele pe care le-a încheiat cu ţările care fac parte din zona sa de liber schimb. Aceasta este toată problema. Nu se poate spune că ar fi rezolvată. Va fi ea vreodată? Evident, numai Anglia poate răspunde"[269].

Refuzul lui de Gaulle de a accepta cererea Regatului Unit a fost un şoc pentru englezi şi un afront pentru ceilalţi membri ai Comunităţii, care s-au văzut puşi în faţa faptului împlinit. Prin acest "nu" spus englezilor, Franţa a ridicat un zid în faţa primei extinderi a Comunităţii.

În 1967, Marea Britanie şi-a reînnoit cererea de aderare la Comunitate, dar de Gaulle a rămas consecvent refuzând încă o dată aderarea acesteia. Pentru acceptarea cererii de aderare era nevoie de votul unanim al tuturor statelor membre, de aceea englezii au fost nevoiţi să aştepte până când generalul a fost nevoit să se retragă de pe scena politică.

IV.5.Criza „scaunului gol". Compromisul de la Luxemburg

Evoluţia Comunităţii n-a fost una liniară ci a fost marcată de momente de derută, cum a fost "criza Pieţei Comune". Pretextul declanşării acesteia l-a reprezentat modul extrem de lent în care se lucra la elaborarea Politicii Agricole Comune (PAC). Acest lucru a provocat îngrijorarea preşedintelui francez, Charles de Gaulle, ştiut fiind faptul că Franţa acorda o atenţie deosebită modului de finanţare a PAC.

Iritarea lui de Gaulle a fost accentuată de iniţiativa preşedintelui Comisiei Europene, Walter Hallstein care, trecând peste Consiliul de Miniştri, a înaintat

[269] În François Roth, *op. cit*., p. 83.

direct Parlamentului European un plan de finanţare a politicii agricole care implica o reformă a instituţiilor în ceea ce priveşte bugetul şi creşterea puterilor Parlamentului.

Noul proiect prezentat de Comisie Adunării Parlamentare prevedea transformarea bugetului CEE într-un adevărat buget federal, Comunitatea trebuind să gestioneze anual, peste un miliard de dolari[270]. O altă propunere a vizat sporirea atribuţiilor Adunării Parlamentare Europene care trebuia să participe la elaborarea procedurii bugetare. Comisia urma să aibă rolul de arbitru între Consiliul de Miniştri şi Parlament în chestiunile bugetare, ceea ce ar fi contribuit la sporirea importanţei sale.

Preşedintele de Gaulle s-a folosit de dezacordul privind finanţarea PAC pentru a-i solicita reprezentantului Franţei în Consiliul de Miniştri, Maurice Couve de Murville, să anunţe că Franţa nu va mai participa la întruniri. De asemenea, funcţionarilor francezi li s-a interzis să participe la şedinţele diferitelor comitete şi grupuri de lucru care se ţineau la Bruxellles. Astfel, Franţa şi-a încetat participarea la activitatea şi funcţionarea Comunităţilor punând bazele unei politici noi a "scaunului gol". În aceste condiţii, activitatea Comunităţii a fost paralizată vreme de peste şase luni.

Refuzul francez a coincis cu intrarea în vigoare a celei de a treia etape a perioadei de tranziţie a Pieţii Comune, ce trebuia să înceapă la 1 ianuarie 1966, şi care consta în trecerea de la luarea deciziilor în unanimitate, la adoptarea acestora prin majoritate calificată, ceea ce de Gaulle nu voia să accepte. A fost evident faptul că preşedintele francez s-a folosit de această criză pentru a reduce rolul Comisiei şi pentru a elimina votul majoritar.

La 26 octombrie 1965, Belgia, Germania, Italia, Luxemburg şi Olanda au lansat un apel Franţei pentru a-şi relua locul în cadrul instituţiilor comunitare. Cele cinci state semnatare ale acestui apel considerau că soluţionarea problemelor trebuie găsită în baza tratatelor şi instituţiilor. Nu era acceptată modificarea tratatelor, dar s-a lăsat să se înţeleagă că nu vor da dovadă de intransigenţă cu privire la modalităţile de aplicare. Această criză s-a încheiat prin semnarea

[270] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 57.

Compromisului de la Luxemburg, din 29 ianuarie 1966, care a dus la modificarea procedurii de vot în cadrul Consiliului de Miniştri şi la scăderea puterii Comisiei.

Aranjamentul încheiat între cei Şase a avut în vedere, în ceea ce priveşte modalitatea de vot, acordul unanim al statelor membre atunci când unul dintre ele invoca interesele sale vitale într-o chestiune care intra, conform prevederilor Tratatelor constitutive, sub incidenţa votului majoritar. Astfel, până la momentul adoptării Actului Unic European, intrat în vigoare la 1 iulie 1987, unanimitatea a rămas regula, cu excepţia stabilirii cheltuielilor bugetare.

Compromisul de la Luxemburg a scos în evidenţă faptul că doar prin negociere, statele membre ale Comunităţii, puteau continua procesul de construire a Comunităţii.

IV.6. Comunitatea Economică Europeană după retragerea din viaţa politică a lui Charles de Gaulle

Dacă Franţa, prin preşedintele ei, a blocat procesul de realizare a unităţii politice, Europa economică s-a dezvoltat într-un ritm alert, primele ţinte ale Tratatului CEE fiind atinse înainte de termenele prevăzute. Au contribuit la aceasta interesele convergente ale statelor membre, dar şi conjunctura economică favorabilă.

Perioada 1958-1970 a fost dominată de definirea bazei juridice şi a caracteristicilor politice a Comunităţii. Modelele interacţiunii dintre Comunitate şi statele membre aveau să influeţeze evoluţiile ulterioare ale Europei[271].

În iulie 1968, statele membre au depăşit faza liberului-schimb şi au făcut un pas înainte spre înfăptuirea unei uniuni vamale[272]. În acelaşi timp, a fost definitivată Politica Agricolă Comună (PAC), s-au înlăturat toate barierele din calea schimburilor comerciale şi s-a adoptat un tarif vamal comun. S-a creat astfel, în zona occidentală a Europei, un spaţiu privilegiat care a atras atenţia şi altor state europene.

---

[271] J.H.H. Weiler, *Constituţia Europei*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p.27.
[272] Iniţial, pentru atingerea acestui obiectiv se alocaseră 12 ani.

Între 1-2 decembrie 1969 a avut loc summit-ul statelor membre ale CEE, desfăşurat la Haga, convocat la iniţiativa Franţei, şi a reprezentat, în fapt, o încercare de reconciliere a Franţei cu partenerii săi. Cu acest prilej, s-a deblocat procesul construcţiei europene şi s-a deschis uşa şi pentru alte state europene. Liderii europeni au conştientizat faptul că menţinerea uniunii vamale nu se putea înfăptui în absenţa unei uniuni monetare. De comun acord, liderii europeni au trasat primele jaloane ale unei viitoare uniuni economice şi monetare, prin instituirea şarpelui monetar[273], în 1972, şi a sistemului monetar european, în 1978[274].

Demisia lui de Gaulle şi alegerea lui Georges Pompidou ca preşedinte al Franţei a permis reluarea negocierilor de aderare a Marii Britanii. Pe lângă aceasta, şi-au mai manifestat dorinţa de intra în comunitatea europeană Danemarca, Irlanda şi Norvegia. Actele de aderare au fost semnate la 22 ianuarie 1972, la Bruxelles. Dacă cetăţenii britanici, danezi şi irlandezi au acceptat aderarea ţărilor lor la comunitate, norvegieni, în marea lor majoritate, s-au declarat împotriva aderării. Ei vor repeta gestul în 1994, nedorind să-şi împartă zonele de pescuit cu celelalte state europene[275].

De la 1 ianuarie 1973 Marea Britanie[276], Danemarca şi Irlanda au devenit membre ale Comunităţii Europene, numărul membrilor a crescut de la şase la

---

[273] Şarpele monetar era o tehnică de fluctuaţie a monedelor europene, între un maxim şi un minim, ale căror oscilaţii semănau cu ondulaţiile unui şarpe. Fluctuaţia maximă a cursurilor de schimb ale monedelor a fost stabilită la 2,25%, băncile centrale neintervenind decât pentru a limita marja de flluactuaţie în raport cu monedele altor state.

[274] Sistemul monetar european era o tehnică comunitară de stabilizare a monedelor, adoptată de Consiliul European de la Bruxelles la 5 decembrie 1978, al cărei obiectiv era de creare în comunitate a unei zone de stabilitate monetară. Dintre măsurile luate pentru funcţionarea sa, amintim introducerea unităţii de cont europene- ECU- *European currency unit* -, stabilitrea unor rate la ECU, limitarea fluctuaţiilor între monede prin raportare la cursurile pivot, autorizându-se anumite marje de variţie, dezvoltarea unor măsuri de susţinere financiară între statele membre(Emanuel Corneliu Mogârzan, *op. cit*., p. 53).

[275] Majoritatea cetăţenilor norvegieni care se împotriveau aderării Norvegiei la CEE proveneau din rândul agricultorilor şi pescarilor. Guvernul şi elitele ţării agreeau ideea integrării europene.

[276] Marea Britanie a părăsit oficial Uniunea Europeană la 31 ianuarie 2020 după experimentul politic eșuat al fostului premier David Cameron. Acesta a organizat un referedum, în data de 23 iunie 2016, în cadrul căruia a solicit concetățenilor săi să-și exprime opțiunea cu privire la menținerea Marii Britanii în cadrul UE. Britanicii au votat în proporție de 51,9% pentru Brexit. Cameron și-a asumat eșecul acestei decizii neinspirate și a demisionat din funcția de prim-ministru. Procesul formal de ieșire din cadrul UE a fost activat de succesoarea lui Cameron, la conducerea guvernului britanic, în martie 2017, Theresa May.

nouă. Instituţiile europene (Parlamentul, Comisia, Curtea de Justiţie) au fost şi ele nevoite să facă loc noilor-veniţi. Numărul membrilor Comisiei a crescut de la 9 la 13, în timp ce funcţionarii britanici, irlandezi şi danezi au fost primiţi în diferite direcţii. Treptat, s-a impus folosirea limbii engleze în cadrul diferitelor instanţe europene.

Procesul de extindere a CEE a continuat cu aderarea Greciei[277] în 1981 şi a Spaniei şi Portugaliei în 1986. Prăbuşirea sistemului Bretton Woods[278], în 1971, şocurile petroliere, din 1973 şi 1979, au afectat Comunitatea. Ca atare, în deceniul opt al secolului trecut, au avut loc o serie de schimbări la nivel instituţional. Astfel, la reuniunea la vârf de la Paris, din 1974, s-a decis înfiinţarea *Consiliului European*, iar din 1979, membrii Parlamentului European au început a fi aleşi prin vot universal direct. În aceste condiţii a fost vehiculată tot mai des ideea reformării Comunităţii. Regula unanimităţii stătea în calea extinderii, ea neputând da rezultate satisfăcătoare.

1. IV.7. Actul Unic European

Procesul de revitalizare a procesului construcţiei europene a fost reluat în perioada mandatului lui Jacques Delors, devenit preşedinte al Comisiei Europene la 1 ianuarie 1985. El a sesizat că singurul subiect asupra căruia statele membre au căzut de acord era cel al Pieţe Comune, adică a creării unui „spaţiu fără frontiere".

Comisia a luat iniţiativa semnării unei *Cărţi Albe*, întocmită de lordul Cockfield şi echipa sa. În acest document au fost prezentate obstacolele care stăteau şi care trebuiau eliminate din calea liberei circulaţii. În cuprinsul *Cărţii Albe*, au fost enumerate 300 de măsuri necesare şi transformate în tot atâtea directive şi recomandări. S-a propus un termen-limită pentru adoptarea acestor măsuri de către statele membre, 31 decembrie 1992.

---

[277] Grecia încheiase, din 9 iulie 1981, un Acord de Asociere la CEE. Spania şi Portugalia au semnat Acordurile de Aderare la 12 iunie 1985, după opt ani de negociere.
[278] Sistemul de la Bretton Woods a constat în

Cartea Albă a fost adoptată, de şefii de stat şi de guvern din statele membre, reuniţi la Consiliul European de la Milano, în mai 1985. Pentru semnarea acordului s-a convocat o conferinţă interguvernamentală, în cadrul căreia, la 17 şi 28 februarie 1986 (în două etape) a fost semnat Actul Unic European, intrat în vigoare la 1 iulie 1987.

Actul Unic European a vizat două componente: *modificarea tratatelor comunitare* şi *instituţionalizarea cooperării europene în domeniul politicii externe*. Preambulul Actului făcea referire la "transformarea relaţiilor statelor membre într-o Uniune Europeană".

Potrivit prevederilor Actului Unic, votul cu majoritate calificată s-a extins asupra mai multor decizii privind piaţa internă, cu excepţia cazurilor de armonizare fiscală, libera circulaţie a persoanelor, drepturile şi interesele salariaţilor, în care deciziile de aplicare erau oricum votate în unanimitate. Prin Actul Unic au fost reafirmate competenţele executive ale Comisiei. Potrivit Tratatului CEE, Comisia a preluat de la Consiliu competenţele executive. Însă în "cazuri specifice" Consiliul îşi putea rezerva aceste competenţe[279].

Actul Unic European a reprezentat un prim pas în implicarea tot mai activă a Parlamentului European în cadrul procesului legislativ. S-a instituit "procedura de cooperare" şi s-a extins câmpul de aplicare a procedurii de aviz conform[280]. Important este faptul că prin AUE s-a consacrat denumirea de Parlament European, pe care parlamentarii o adoptaseră în 1962, în loc de Adunare parlamentară. De asemenea, prin Actul Unic European s-a decis, la cererea Curţii de Justiţie, să se confere acesteia o jurisdicţie cu competenţe de soluţionare în primă instanţă, prin înfiinţarea Tribunalului de Primă Instanţă. Prin constituirea acestei instanţe se urmărea descongestionarea agendei Curţii.

Pe lângă modificările instituţionale, în cuprinsul AUE regăsim şi "dispoziţiile privind fundamentele şi politica Comunităţii". Acestea făceau

---

[279] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 83 şi urm.

[280] În domeniile în care Consiliul vota cu majoritate calificată, Parlamentul European putea realiza o a doua lectură şi putea formula amendamente. În cazul în care acestea erau aprobate de Comisie, Consiliul nu le putea înlătura decât cu unanimitate de voturi. Parlamentul era doar consultat în chestiuni ce ţineau de politica socială, coeziunea economică şi socială, cercetarea, dezvoltare tehnologică şi, în general, în toate deciziile unanime ale Consiliului. În ceea ce priveşte admiterea noilor state comuitare şi asocierile cu terşe ţări, avizul Parlamentului European devenea necesar.

referire, în principal, la politica *spaţiului fără frontiere* care trebuia pusă în practică până la 1 ianuarie 1993, prin eliminarea frontierelor fizice, tehnice şi fiscale. Urmau să se asigure, astfel, cele patru libertăţi ale circulaţiei persoanelor, mărfurilor, capitalurilor şi serviciilor.

Crearea Pieţei Comune trebuia să fie completată cu adoptarea unor noi politici care urmau să ajute la crearea şi menţinerea coeziunii economice şi sociale a statelor membre ale CEE. Acestea vizau domenii precum: cel regional, cel social, cel energetic, cel tehnologic şi cel industrial. Printre obiectivele majore înscrise în cuprinsul AUE se număra şi politica privind mediul (protecţia mediului, contribuţia la protejarea sănătăţii umane, asigurarea unei utilizări prudente şi raţionale a resurselor naturale).

AUE a consacrat dezvoltarea cooperării politice europene. Obiectivul urmărit prin formularea acestui deziderat avea în vedere exprimarea şi punerea în practică a unei politici externe comune. Pentru implementarea acesteia era nevoie de consultarea statelor membre, sfera consultării fiind extinsă şi la cazul pronunţării "oricărei probleme de politică externă ce are interes general". Consultarea trebuia să se facă înainte ca statele să adopte o poziţie definitivă, fără însă să existe obligaţia ajungerii la o poziţie comună[281]. Fiecare stat membru al comunităţii rămânea suveran în luarea poziţiilor naţionale dar, în acelaşi timp, trebuia să ţină cont şi de poziţia partenerilor şi să trateze cu deosebită atenţie oportunitatea adoptării şi punerii în aplicare a poziţiilor comune europene.

Meritul AEU constă în faptul că, pentru prima dată într-un tratat internaţional ratificat, a fost menţionată ideea constituirii Uniunii Europene ca obiectiv principal al statelor membre a CEE[282]. Margaret Thatcher, extrem de reţinută cu privire la semnarea acestui act avea să-l caracterizeze declarând despre Actul Unic European că este un "timid pas înainte"[283].

---

[281] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 84.
[282] Augustin Fuerea, *op. cit*., p.47; Lucian Tarnu, *op. cit*., p. 34.
[283] Cf. J.H.H. Weiler, *op. cit*., p. 82.

CAPITOLUL V
Crearea şi evoluţia Uniunii Europene

V.1. Tratatul de la Maastricht[284]

Tratatul de la Maastricht este, prin încărcătura sa simbolică, un moment de cotitură în procesul integrării europene, reprezentând actul de naştere al actualei Uniuni Europene. El a fost încheiat în contextul dezintegrării "blocului de Est" şi a destrămării Uniunii Sovietice. Căderea Cortinei de Fier a pus capăt opoziţiei dintre cele "două Europe" şi a deschis calea reunificării continentului european.

Consecinţa imediată a căderii regimurilor comuniste a reprezentat-o reunificarea Germaniei. Consiliul European de la Strasbourg, din 9 decembrie 1989, a aprobat principiul unităţii germane prin libera autodeterminare. Cu toate că locuitorii din cele două Germanii doreau reunificarea ţării, aceasta nu se putea realiza dacă nu exista acordul celor patru foşti aliaţi (SUA, Franţa, Marea Britanie şi URSS). Chestiunea germană a fost soluţionată definitiv odată cu semnarea Tratatului de la Moscova, din 12 septembrie 1990, dintre cele două Germanii şi cei patru învingători din cel de-al război mondial (Republica Federală Germană şi Republica Democrată Germană, pe de o parte, SUA, Franţa, Marea Britanie, URSS, pe de altă parte). Acest document a redat Germaniei suveranitatea deplină. Reunificarea oficială a celor două Germanii s-a realizat la 3 octombrie 1990, noul stat devenind liber să facă parte din toate alianţele pe care le dorea.

Consiliul European de la Dublin, din 25-26 iunie 1990, a decis convocarea unei Conferinţe interguvernamentale, cu scopul de a pune bazele Uniunii Europene şi de a o înzestra cu mijloacele necesare unei bune funcţionări. Au fost propuse două teme de discuţie, una privind *Uniunea Politică* şi una consacrată *Uniunii Economice şi Monetare*. Noţiunea de *Uniune Politică* nu avea încă un înţeles bine definit, fiind folosită cu multiple conotaţii, ceea ce implica o gamă

[284] Beatrice Andreşan-Grigoriu, Tudorel Ştefan, *Tratatele Uniunii Europene*, ediţia a 2-a, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2009, pp. 1-38.

largă de modele, mergând de la cele de tip federalist până la cele de tip interguvernamental[285].

Negocierile s-au purtat pe parcursul anului 1991 sub preşedinţiile successive ale Luxemburgului şi Olandei şi au dus la semnare Tratatului privind Uniunea Europeană, pe 7 februarie 1992. Acesta a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, după ce a întâmpinat serioase dificultăţi în cadrul procesului de ratificare. Un rol important în adoptarea tratatului l-au jucat fostul preşedinte al Franţei, François Mitterand, şi cancelarul german, Helmuth Kohl.

Tratatul de la Maastricht a pus bazele Uniunii Europene, constituită din trei piloni: un pilon comunitar (primul pilon) şi doi piloni interguvernamentali[286]. Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) include atât dispoziţiile comune celor trei piloni, cât şi cele privind pilonii doi şi trei. Tratatul de instituire a Comunităţii Europene (TCE) include dispoziţiile privind primul pilon. Acesta din urmă acoperă domeniile comunitare şi este echivalentul a ceea ce a fost cunoscut sub numele de Tratatul de la Roma (CEE).

Primul pilon include cele trei comunităţi : CECO, CE, CEEA. A avut loc o schimbare a denumirii Comunităţii Economice Europene în Comunitatea Europeană în condiţiile extinderii competenţelor acesteia în domeniul mediului, cercetării, educaţiei, sănătăţii, formării profesionale, protecţiei consumatorilor.

Alături de pilonul comunitar, TUE a introdus şi doi piloni interguvernamentali: PESC (politică externă şi de securitate comună) şi JAI (cooperare în justiţie şi afaceri interne). Acestea au beneficiat de un cadru instituţional unic: instituţiile comunitare şi Consiliul European.

PESC şi-a propus ca obiective: menţinerea păcii, consolidarea securităţii şi a Uniunii, dezvoltarea democraţiei şi respectarea drepturilor omului. În cadrul acestui pilon au fost incluse politica de apărare, care urma a conduce la o apărare

---

[285] J.H.H. Weiler, *op. cit*., p. 100, nota 2.

[286] În ceea ce priveşte structura Tratatului de la Mastricht acesta are un preambil şi şapte titluri. Primul titlu include prevederi comune referitoare la comunităţi, politică externă şi securitate comună şi cooperarea judiciară. Titlul doi conţine aamendamente la Tratatul de instituire a Comuităţii Economice Europene (TCEE). Titlul al treilea conţine amendamente la Tratatul CECO, în timp ce titlul al patrulea introduce amendamente la Tratatul CEEA. Titlul al cincilea introduce prevederi referitoare la politica externă şi de securitate comună (PESC). Titlul al şaselea include prevederi despre cooperarea în domeniul justiţiei şi afacerile interne (JAI). Ultimul titlu conţine prevederi finale.

comună. Nici Comisia şi nici Parlamentul European nu îndeplineau un rol important în definirea PESC. De asemenea, al doilea pilon nu era supus controlului Curţii de Justiţie.

Al treilea pilon privea Justiţia şi Afacerile Interne (JAI), abordând chestiuni privind: controlul circulaţiei persoanelor la frontierele externe ale Uniunii, politica de imigrare, dreptul de azil, vizele, lupta împotriva traficului de droguri, criminalităţii organizate şi terorismului. În cadrul acestui pilon, Comisia a îndeplinit un rol redus, iar Parlamentul European nu a exercitat nici o putere. Curtea de Justiţie avea anumite competenţe în ceea ce priveşte convenţiile, dar statele decideau acest lucru şi în condiţiile prevăzute de acestea din urmă[287].

TUE a instituit cetăţenia europeană recunoscută oricărui resortisant[288] al unui stat membru. În baza acestui drept, fiecare resortisant al UE poate adresa petiţii Parlamentului European şi are posibilitatea să sesizeze *Ombusmanul*[289]. De asemenea, fiecare resortisant poate alege sau poate fi ales în cadrul alegerilor locale sau europene în statul în care îşi are reşedinţa. De asemenea, a fost introdus principiul subsidiarităţii pentru reglementarea întinderii competenţelor comunitare în raport cu cele ale statelor membre.

La nivel instituţional, cea mai câştigată instituţie a fost Parlamentul European. Ca urmare a introducerii noilor prevederi acesta trebuie consultat cu privire la numirea preşedintelui Comisiei Europene şi, în acelaşi timp, aprobă numirea Comisiei Europene. În materie legislativă, s-a extins avizul conform şi cel al procedurii de cooperare. S-a instituit, prin prevederile TUE, o nouă procedură legislativă (codecizia) care dă posibilitatea Parlamentului să blocheze anumite acte aprobate de Consiliu de Miniştri.

Tratatul de la Maatrischt a prevăzut crearea unei Uniuni Economice şi Monetare în trei etape:

---

[287] Pe larg Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 102.
[288] Persoană fizică sau juridică aparţinând unui stat, unui teritoriu aflat sub administraţia altui stat.
[289] Instituţia ombusman-ului a fost introdusă prin prevederile Tratatului de la Maastricht cu scopul de a prelucra plângerile primate de la cetăţeni, întreprinderi şi organizaţii din cadrul Uniunii Europene care semnalează cazuri de administrare defectuoasă din partea instituţiilor, organismelor, birourilor sau agenţiilor UE (încălcarea legislaţiei, nerespectarea principiilor bunei administrări, încălcarea drepturilor omului).

- în *prima etapă* (a debutat la 1 iulie 1990) statele membre se angajau să asigure libera circulaţie a capitalurilor, să îşi armonizeze performanţele economice şi să participe la Sistemul Monetar European (SME) cu marje de fluctuaţie reduse;
- *a doua etapă* (a început la 1 ianuarie 1994) a stat sub semnul constituirii Institutului Monetar European (IME), însărcinat cu coordonarea politicii monetare şi cu promovarea ECU. Pentru ca politicile economice ale statelor membre să atingă un anumit nivel de convergenţă trebuiau îndeplinite anumite condiţii: rata inflaţiei să nu depăşească cu mai mult de 1,5% media celor trei state având cel mai scăzut nivel al inflaţiei; deficitele publice să nu depăşească 3% din Produsul Intern Brut (PIB); datoria publică să nu depăşească 60% din PIB[290].
- *a treia etapă* (a început la 1 ianuarie 1999), coincide cu stabilirea irevocabilă a parităților monedelor în raport cu ECU, ca un preambul la instituirea monedei unice. Institutul Monetar European a fost înlocuit de Banca Centrală Europeană (la 1 iulie 1998), instituţie care a avut ca scop principal gestionarea politicii monetare a statelor care doreau să adopte moneda unică europeană. Banca Centrală Europeană (BCE) urma să colaboreze cu băncile centrale ale statelor menţionate.

TUE a marcat un pas decisiv în procesul integrării europene şi pe plan politic, depăşind dimensiunea economică. Faţă de TCEE, tratatul de la Maastricht a adăugat construcţiei europene "logică politică şi dimensiune politică"[291].

Uniunea politică trebuia să reprezinte o "atracţie" pentru ţările din centrul şi răsăritul Europei care, după spargerea blocului sovietic, îşi manifestaseră opţinea de a adera la acest proiect. Extinderea Uniunii spre zona centrală şi răsăriteană a Europei a avut drept scop crearea unei singure Europe, capabilă să

[290] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 102; François Roth, *op. cit*., p.178.
[291] Francisco Aldecoa Luzárraga, Mercedes Guinea Llorente, *Europa viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, Iaşi, 2011, p. 23.

depăşească diviziunea existentă vreme de patru decenii între cele "două Europe"[292] .

Ratificarea tratatului a stat sub semnul incertitudinii, din cauză că procesul s-a desfăşurat într-o perioadă de recesiune economică şi de creştere a şomajului. Ratificarea parlamentară a fost opţinea preferată de majoritatea statelor. În prealabil, a fost necesară revizuirea majorităţii constituţiilor europene, din cauza transferului de suveranitate prevăzut de tratat. În final, tratatul a fost ratificat de toate statele semnatare şi a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1993.

V.2. Tratatul de la Amsterdam[293]

Tratatul de la Maastricht deşi a deschis o nouă pagină în cadrul procesului de integrare europenă a lăsat în urma lui şi multe probleme nerezolvate. Statele semnatare ale acestui acord, conştiente de faptul că nu pot rezolva toate problemele puse în discuţie, au inserat în tratat o clauză prin care se angajau să convoace o conferinţă interguvernamentală, ale cărri obiective erau reexaminarea sistemului instituţional şi decizional al Uniunii Europene. Era nevoie de un nou acord în condiţiile în care, în 1995, Uniunea şi-a extins graniţele teritoriale odată cu aderarea Austriei, Finlandei şi Suediei. În acelaşi timp, era nevoie şi de o nouă organizare care să corespundă lărgirii UE, multe din fostele state comuniste dorind şi aşteptând primirea în cadrul acesteia.

Consiliul European de la Corfu din iunie 1994 a decis constituirea unui grup de analiză condus de Carlos Westerdorp y Cabeza[294], cu misiunea de a pregăti lucrările Conferinţei interguvernamentale. Raportul Westerdorp a propus trei obiective principale: apropierea Europei de cetăţenii ei, perfecţionarea funcţionării Uniunii, în vederea lărgirii, îmbunătăţirea responsabilităţilor internaţionale ale Uniunii Europene[295].

---

[292] *Ibidem*.
[293] *Documente de bază ale Comunităţii şi Uniunii Europene*, pp. 195-199.
[294] Ministrul spaniol al Afacerilor Europene.
[295] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 108; Lucian Tarnu, *op. cit*., p.39; Augustin Fuerea, *op. cit.,* p. 51; Gyula Fábián, *op. cit*., p.38.

În cadrul Consiliului European de la Amsterdam din 16-17 iunie 1997 s-a obţinul acordul statelor membre ale UE în privinţa textului pentru ca, la 2 octombrie 1997, să fie semnat Tratatul de la Amsterdam. Acesta a intrat în vigoare la 1 mai 1999.

Principalul obiectiv al Tratatului de la Amsterdam a vizat adaptarea şi dezvoltarea Tratatului de la Maastricht, adică „perfecţionarea modelului Uniunii Europene”[296]. Caracterul democratic al Uniunii a primit un impuls prin adoptarea unei „proceduri de garanţie democratică” ce permitea sancţionarea statelor membre ce încălcau principiile democratice şi drepturile omului.

Prevederile acestui nou acord european nu s-au ridicat la înălţimea aşteptărilor participanţilor la negocieri. Cu toate acestea, tratatul a inclus o serie de noutăţi de care trebuia să se ţină seama. El a acordat o atenţie deosebită politicii sociale, introducând un nou capitol consacrat forţei de muncă. De asemenea, Tratatul a comunitarizat politicile care făceau referire la libera circulaţie a persoanelor, inclusă până atunci în pilonul al treilea.

Parlamentul European a dobândit, prin prevederile acestui tratat, noi atribuţii (printre ele regăsindu-se şi numirea preşedintelui Comisiei Europene). Numărul parlamentarilor europeni a fost limitat la 700, indiferent de numărul de state care urmau a constitui în viitor Uniunea Europeană.

Pentru pilonul al doilea (PESC), regula a rămas unanimitatea, cu anumite relaxări, precum abţinerea constructivă. Pentru pilonul al treilea (JAI), tratatul a adus o serie de modificări: un nou tip de act operaţional (decizia-cadru), o mai strânsă conlucrare între Comisie şi Parlamentul European, o competenţă „organizatorică” a Curţii de Justiţie în cadrul cooperării judiciare şi poliţieneşti în materie penală.

Pentru pilonul unu şi trei, tratatul a prevăzut instituire unei cooperări consolidate care să permită unei majorităţi de state (cel puţin opt) să avanseze fără a aştepta acordul tuturor celorlalte state membre.

---

[296] Francisco Aldecoa Luzárraga, Mercedes Guinea Llorente, *op. cit*., p. 25.

Prin conţinutul său, Tratatul de la Amsterdam poate fi considerat un tratat de modificare a Tratatelor constitutive, simplificându-le prin eliminarea dispoziţiilor caduce şi renumerotarea articolelor. În acelaşi timp, Tratatul de la Amsterdam n-a oferit soluţii la toate problemele, de aceea, într-o anexă a acestuia, s-a prevăzut necesitatea convocării unei alte conferinţe interguvernamentale în vederea revizuirii sale.

V.3. Tratatul de la Nisa[297]

Perspectiva creşterii numărului statelor membre, prin aderarea statelor din fostul bloc comunist a impus, în mod implicit, o reformă instituţională adică perfecţionarea şi adaptarea instituţiilor comunitare la noile realităţi.

Tratatul de la Amsterdam a lăsat, la rândul lui, o serie de dezacorduri. Consiliul European de la Helsinki (10-11 decembrie 1999) a stabilit ordinea de zi a Conferinţei Interguvernamentale care urma a include pe ordinea de zi şi discutarea acestor neîmpliniri. O comisie prezidată de fostul premier belgian Jean-Luc Dehanae a fost însărcinată să prezinte Comisiei Europene un raport despre necesitatea reformei instituţionale.

Raportul insista asupra reformării globale a sistemului instituţional european. S-a subliniat necesitatea delimitării precise a responsabilităţilor individuale a comisarilor, creşterea puterii preşedintelui Comisiei Europene, reechilibrarea ponderării voturilor în cadrul Consiliului, în funcţie de importanţa fiecărui stat, trecerea la votul cu majoritate calificată, ca regulă generală, pentru PESC şi JAI, coroborată cu lărgirea puterii de codecizie a Parlamentului. S-a propus o regrupare a obiectivelor, a principiilor, a orientărilor generale, a drepturilor fundamentale şi a cadrului instituţional într-un tratat de bază, o Constituţie europeană care să nu poată fi modificată decât în unanimitate[298].

---

[297] *Documente de bază ale Comunităţii şi Uniunii Europene*, pp. 445-496; textul integral al Tratatului de la Nisa este disponibil în portalul EUR-lex: *http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm*.
[298] Emanuel Corneliu Mogârzan, *op. cit*., p. 62.

Aceste obiective îndrăzneţe au întâlnit rezerva unor state şi, din această cauză, Conferinţa interguvernamentală s-a văzut nevoită să-şi fixeze obiective mai modeste.

Raportul Dehanae a fost aprobat de Consiliul European de la Nisa, la 11 decembrie 2000, Tratatul fiind semnat pe 26 februarie 2001.

Noutăţile pe care le-a adus acest nou tratat european sunt semnificative, de aceea, putem spune el prezintă un caracter evolutiv. Tratatul de la Nisa a deschis drumul unui proces de inovare politică care a stabilit că era necesar ca Uniunea să se reformeze pentru a putea să facă faţă viitoarelor provocări[299].

Potrivit prevederilor acestui nou acord, puterile preşedintelui Comisiei Europene au fost sporite, măsură care s-a impus ca necesară pentru a putea asigura coerenţă unei Comisii lărgite. Pentru a uşura activitate acesteia, în condiţiile lărgirii Uniunii Europene, Franţa, Marea Britanie, Spania şi Italia au renunţat la al doilea comisar european. După momentul extinderii, urma a se fixa numărul definitiv al membrilor Comisiei, care trebuia să fie mai mic de 27[300]. De asemenea, tratatul a prevăzut constituirea unui sistem de rotaţie egalitară între statele membre.

La nivelul Consiliului European s-a extins votul cu majoritate calificată şi în alte domenii, paralel cu modificarea modului de ponderare a voturilor. Tratatul a stabilit plafonarea numărului parlamentarilor europeni la 732 şi modificarea repartiţiei locurilor pe state, de la 1 ianuarie 2004, cu efecte de la începutul legislaturii 2004-2009.

Sistemul jurisdicţional comunitar a fost reformat prin adoptarea unor măsuri care urmau a viza: înfiinţarea camerelor juridicţionale ajutătoare pe lângă Tribunalul de Primă Instanţă (TPI); repartizarea competenţelor între Curtea de Justiţie şi TPI; componenţa şi funcţionarea celor două instanţe.

Un element de noutate l-a reprezentat şi elaborarea Cartei Drepturilor Fundamentale[301], prezentată public în timpul lucrărilor Consiliului European de la

[299] Francisco Aldecoa Luzárraga, , Mercedes Guinea Llorente , *op. cit*. p. 23.
[300] Pe larg August Fuerea, *op. cit*., p. 62 şi urm; Lucian Tarnu, *op. cit*, p. 52 şi urm.
[301] Consiliul European de la Köln, din 3-4 iunie 1999, a formulat mandatul redactării unui proiect al Cartei drepturilor fundamentale, proiect ce a fost adoptat în data de 2 octombrie 2000. Consiliul

Nisa, dar neinclusă în tratat, din cauza dezacordului dintre state. Tratatul de la Nisa a adus îmbunătăţiri mecanismului cooperării intensificate, fiind abandonat dreptul de vot suspensiv de care dispunea fiecare stat membru.

Mecanismele de apărare operaţională şi de gestiune a crizelor se întăresc, în cadrul pilonului 2, în timp ce în cadrul pilonului 3 s-a stabilit înfiinţarea Unităţii Europene de cooperare judiciară (EUROJUST), pentru a contribui la lupta contra criminalităţii. Cei 15 membri au căzut de acord asupra faptului că UE este capabilă să conducă operaţiunile de gestionare a crizelor şi au hotărât să echipeze şi să antreneze o forţă de reacţie rapidă de 60.000 de militari.

Tratatul a avut meritul de a fi găsit soluţii pentru trei probleme lăsate nerezolvate de Tratatul de la Amsterdam: componenţa Comisie Europene, extinderea votului cu majoritate calificată şi repartizarea voturilor în Consiliu. De asemenea, Tratatul de la Nisa a identificat alte patru probleme ce trebuiau soluţionate în viitorul apropiat: repartizarea competenţelor între nivelul comunitar şi cel naţional, simplificarea tratatelor, rolul parlamentelor naţionale şi statutul Cartei Drepturilor Fundamentale[302]. Tratatului de la Nisa i-a fost anexată şi *Declaraţia asupra viitorului Uniunii Europene*[303] care invita, începând cu 2001, statele membre la o dezbatere amplă şi profundă asupra viitorului Uniunii.

European de la Biarritz, din 13-14 octombrie 2000, şi-a dat acordul asupra proiectului şi l-a transmis Comisie şi Parlamentului European. Aceste două instituţii şi-au dat acordul în datele de 14 noiembrie 2000 (Parlamentul) şi 6 decembrie 2000 (Comisia). Preşedinţii acestora, în numele instituţiilor lor, au semnat şi recunoscut Carta în data de 7 decembrie 2000, la Nisa (Beatrice Andreşan-Grigoriu, Tudorel Ştefan, *op. cit.*, pp. 201- 216).
Carta cuprinde, într-un text unic, ansamblul drepturilor civile, politice, economice şi sociale ale cetăţenilor europeni, precum şi a tuturor persoanelor care trăiesc pe teritoriul Uniunii. Această Cartă este şi va fi foarte importantantă pentru noua arhitectură europeană.

[302] Ion Jinga, *Tratatul constituţional: spre o nouă arhitectură a Uniunii europene*. Prefaţă, pp. 3-17, în *Tratatul de instituire a unei Constituţii pentru Europa*, Institutul European din România, Bucureşti, 2004, pe www.clr.ro/menu1/tratat_constitutie.pdf .

[303] "Declaraţia privind viitorul Uniunii Europene" a fost adoptată în cadrul Consiliului European de la Laeken (Belgia), din 14 -15 decembrie 2001.

V.4. Proiectul de instituire a unei Constituţii Europene

Pentru a putea funcţiona într-o formulă lărgită, cu 27 de state, Uniunea Europeană avea nevoie de o reformă care să vizeze instituţiile, politicile şi mecanismele de decizie[304]. *Declaraţia asupra viitorului Uniunii Europene* a anticipat nevoia semnării unui nou tratat. În acest sens, a fost prevăzută convocarea unei conferinţe încă din 2004, urmată de o altă conferinţă interguvernamentală[305].

Primul avertisment al lipsei de coeziune a statelor şi a neîncrederii populaţiei faţă de deciziile adoptate de politicienii de la Bruxelles a venit la scurt timp după semnarea Tratatului de la Nisa, în cadrul procesului de ratificare a acestuia. Irlanda, ţară care a profitat enorm de pe urma aderării sale la Uniunea Europeană, în 1973, nu a ratificat acest acord la care ajunseseră statele membre. Rezultatul referendumului organizat la 7 iunie 2001 şi soldat cu un refuz a avut efectul unui duş rece pentru viitorul Uniunii. Guvernul irlandez a „remediat" această sincopă şi a organizat un al doilea referendum. Rezultatul acestuia a fost favorabil ratificării şi Irlanda a depus instrumentul de ratificare la 18 decembrie 2002, tratatul intrând în vigoare la 1 februarie 2003.

Pentru a se evita un nou eşec a fost nevoie de adoptarea unei strategii de atragere a opiniei publice pentru ca aceasta să sprijine cele două mari proiecte: extinderea Uniunii Europene şi remodelarea noii arhitecturi a continentului. Aceasta trebuia concepută ca o dezbatere în cadrul căreia să se identifice subiectele care-i preocupau pe cetăţenii europeni, cum concepeau aceştia funcţionarea Uniunii şi în ce direcţie doreau să o vadă evoluând.

Pentru a duce la îndeplinire această strategie şi pentru a asigura pregătirea viitoarei Conferinţe interguvernamentale, Consiliului de la Laeken, din 14-15 decembrie 2001, a decis că este nevoie să fie convocată o Convenţie Europeană, o adunare cvasiparlamentară, care să includă părţile interesate în dezbaterea celor

[304] Pe larg, Ion Jinga, *op.cit*., p.5.
[305] Pe larg, Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 364.

patru mari teme identificate la Nisa[306]. Totuşi, la Laeken a fost adoptată o Declaraţie care este considerată piatra de temelie a noii ordini europene, deoarece a iniţiat un proces de reformă de natură constituţională[307].

Convenţia europeană şi-a început lucrările la 28 februarie 2002 şi le-a încheiat la 10 iulie 2003. Preşedinţia acesteia a fost încredinţată fostului preşedinte francez Valéry Giscard d'Estaing, ajutat de doi vicepreşedinţi, foştii prim-miniştri Giuliano Amato şi Jean-Luc Dehaene[308].

După multe discuţii, purtate pe parcursul a 16 luni, Convenţia a adoptat, prin consens, proiectul Tratatului de Instituire a unei Constituţii pentru Europa, care a fost considerat un succes. Acest proiect era un tratat prin formă şi o constituţie prin conţinut, fiind purtătorul celor mai importante reforme a Uniunii realizate vreodată.

Consiliul European de la Salonic, din 19-20 iunie 2003, a decis ca fiind necesară convocarea unei Conferinţe interguvernamentale care trebuia să adopte o reformă adaptată cerinţelor extinderii şi noilor realităţi la nivel european şi global[309].

Conferinţa interguvernamentală a fost convocată la data de 4 octombrie 2003. Lucrările acesteia au scos la iveală o serie de subiecte sensibile precum cele referitoare la: competenţele Preşedintelui Consiliului European; pragul minimal pentru reprezentarea în Parlamentul Europen; procedurile ce trebuiau urmate pentru revizuirea Tratatului constituţional; menţionarea în preambulul viitorului tratat a unei referiri la originea creştină a Uniunii Europene; introducerea unor reglementări privind drepturile colective ale minorităţilor naţionale şi etnice; clauza care permitea trecerea la adoptarea deciziilor cu majoritate calificată în domeniile în care deciziile se luau cu unanimitate de voturi.

---

[306] La lucrările acesteia au participat reprezentanţia ai statelor membre, la nivel de guverne şi parlamente naţionale, reprezentanţi ai instituţiilor comune europene – Parlamentul European şi Comisia Europeană, dar şi observatori.
[307] Francisco Aldecoa Luzárraga, Mercedes Guinea Llorente, *op. cit*., p. 26.
[308] Lucrările Convenţiei pot fi consultate pe site-ul Parlamentului European: http://www.europarl.eu.int.
[309] Ion Jinga, *op.cit*., p.7.

De la începutul Conferinţei s-au conturat două grupuri de state, delimitate de interesele lor specifice: *statele fondatoare* ale Comunităţii Europene care doreau menţinerea integrităţii de tratat constituţional propus de Convenţie, considerând suficiente doar clarificările punctuale; majoritatea *statelor în curs de aderare şi unele state membre ale Uniunii* care solicitau redeschiderea unor subiecte considerate închise de Convenţie.

Divergenţele dintre cele două grupuri de state s-au menţinut pe toată perioada de desfăşurare a Conferinţei şi, ca atare, Consiliul European reunit la Bruxelles, la 12-13 decembrie 2003, n-a putut să facă altceva decât să constate imposibilitatea depăşirii lor. În aceste condiţii, finalizarea negocierilor pentru adoptarea viitorului tratat constituţional a fost amânată. Ele au fost reluate sub preşedinţia irlandeză a Uniunii Europene şi s-au finalizat odată cu adoptarea unei formule de compromis, la Consiliul European din 17-18 iunie 2004 când a fost adoptat proiectul de Tratat constituţional. Din motive istorice semnarea acestuia s-a făcut la Roma, la 29 octombrie 2004.

Dintre noutăţile pe care le-a adus noul tratat, amintim: posibilitatea dezvoltării unui sistem de apărare european; introducerea unei clauze de solidaritate a statelor UE în faţa unui atac extern; introducerea unei inovaţii procedurale numită „clauză pasarelă" care să permită Consiliului European să decidă cu unanimitate trecerea, în anumite domenii reglementate de unanimitate, la votul cu majoritate calificată fără să fie necesară revizuirea Tratatului, cu condiţia ca nici un parlament naţional să nu se opună.

Potrivit prevederilor Tratatului constituţional, Parlamentul European urma să-şi sporească numărul de membri de la 736 la 750. Pragul minim trebuia să crească de la patru la şase eurodeputaţi, iar cel maxim urma să scadă de la 99 la 96 de eurodeputaţi. În acelaşi timp, proiectul tratatului constituţional recunoaştea dimensiunea socială a Uniunii Europene, menţionând între obiectivele acesteia necesitatea dezvoltării unei economii sociale de piaţă şi înfăptuirea progresul social.

Constituţia europeană a fost rezultatul unui amplu proces de inovare, reflectând opţiunea spre o integrare politică expresă. Deşi Uniunea a avut o

dimensiune politică, aceasta nu a fost exprimată implicit. Constituţia a avut meritul de a explicita dimensiunea politică şi de a introduce reforme majore care să permită rezolvarea unor mari provocări, precum funcţionarea eficientă după extindere şi întărirea poziţiei de actor internaţional[310].

Acest vis, de a înzestra Uniunea Europeană cu o lege fundamentală care să consacre dimensiunea politică a acesteia, avea să se năruie după refuzul Franţei şi Olandei de a ratifica tratatul. Elanul constituţional a fost temperat de refuzul francezilor şi olandezilor de a accepta o Constituţie pe care o considerau inoportună.

Consiliul European a decis trecerea tratatului într-o pauză de ratificare în timpul căreia trebuiau organizate dezbateri care să găsească un remediu pentru presupusa înstrăinare a cetăţenilor din cadrul Uniunii Europene.

V. 5. Tratatul de la Lisabona[311]

Criza constituţională declanşată de neratificarea proiectului constituţional de Franţa şi Olanda cerea o grabnică rezolvare. De aceea, statele membre ale Uniunii şi-au canalizat eforturile pentru depăşirea problemelor cauzate de eşecul referendumurilor francez şi olandez. Era nevoie de un nou tratat care să revizuiască într-un mod cât mai substanţial vechile tratate şi să deblocheze activitatea Uniunii Europene.

Tratatul a fost semnat la 13 decembrie 2007, de şefii de stat şi de guvern din cele 27 de state membre ale Uniunii, la mănăstirea Jeronimos, în apropiere de capitala Portugaliei, Lisabona. Acest tratat a marcat ieşirea din criza constituţională, înlocuind Tratatul constituţional a cărui ratificare n-a fost dusă până la capăt. El a recuperat 95% din reformele şi noile instrumente pe care le conţinea Constituţia europeană[312].

---

[310] Francisco Aldecoa Luzárraga, Mercedes Guinea Llorente, *op. cit*., p. 27.
[311] Textul integral al Tratatului de la Lisabona poate fi găsit în „Jurnalul oficial al Uniunii Europene", Ediţia în lb. română, anul 50, 17 decembrie 2007, http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf .
[312] Francisco Aldecoa Luzárraga, Mercedes Guinea Llorente, *op. cit*., p. 29.

Din păcate, noul tratat a însemnat o revenire la forma clasică a tratatelor. Prin semnarea şi intrarea în vigoare a acestuia a dispărut ideea unei legi fundamentale care să asigure explicitarea politică a finalităţii Uniunii Europene[313].

Tratatul de la Lisabona a fost rodul unui proces politic început la Maastricht şi continuat la Amsterdam şi Nisa. Procesul politic de reformare a instrumenetelor juridice a Uniunii Europene poate fi urmărit pe trei planuri:

1) *al propunerilor şi acordurilor* – Convenţia şi Constituţia;
2) *al blocării* – criza constituţională;
3) *al deblocării*- Tratatul de la Lisabona[314].

Cu o structură complexă, care cuprinde un preambul, 7 articole, două serii de protocoale, o anexă, Actul final şi 65 de Declaraţii cu privire la dispoziţiile Tratatelor, Tratatul de la Lisabona aduce multe elemente de noutate cu implicaţii majore pentru viitorul Uniunii Europene[315]. Tratatul are ca obiectiv „consolidarea eficacităţii şi legitimităţii democratice a Uniunii extinse şi ameliorarea coerenţei acţiunii sale externe”[316]. El a înlocuit tratatul constituţional şi a conferit personalitate juridică unică Uniunii Europene, progres important în comparaţie cu situaţia anterioară în care doar Comunitatea avea personalitate juridică. Prin abolirea sistemului în piloni şi acordarea personalităţii juridice Uniunii, aceasta poate semna acorduri internaţionale şi poate deveni membră a altor organizaţii internaţionale[317]. În acelaşi timp, personalitatea juridică îi permite Uniunii Europene să reprezinte statele membre în plan extern şi să dispună de capacitate internaţională.

Dintre modificările aduse odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona amintim:

---

[313] *Ibidem*.
[314] Iordan Gheorghe Bărbulescu (coord.), Alice Iancu, Oana Andreea Ion, Nicolae Toderaş, *Tratatul de la Lisabona. Implicaţii asupra instituţiilor şi politicilor româneşti*, în “Studii de Strategie şi Politici – SPOS 2010”, Institutul European din România, Bucureşti, 2011, pp. 24-25, pe www.ier.ro/documente/spos_2010/SPOS_1_site.pdf .
[315] Articolul 1 al Tratatului are 61 de aliniate şi modifică Tratatul privind Uniunea Europeană, articolul 2 are nu mai puţin de 295 de aliniate şi modifică Tratatul de instituire a Comunităţii Europene, articolele 3-7 conţin dispoziţii finale.
[316] Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 368.
[317] A se vedea, Cristian Vlădescu, Cristian Buşoi, *op. cit*., p. 29.

- o implicare mai substanţială a Parlamentului European şi a parlamentelor naţionale în procesul decizional al Uniunii Europene;
- informarea cetăţenilor europeni în legătură cu deciziile adoptate de miniştri la nivelul Uniunii Europene;
- cetăţenii europeni vor avea posibilitatea de a influenţa propunerile legislative ale Uniunii;
- stabilirea clară a valorilor şi obiectivelor Uniunii Europene;
- Carta Drepturilor Fundamentale va beneficia de acelaşi statut juridic ca şi tratatele;
- înfiinţarea unor posturi noi în vedera asigurării coerenţei în anumite sectoare ale politicii externe ale Uniunii, precum diplomaţia, securitatea, comerţul şi ajutorul umanitar;
- plasarea libertăţii, justiţiei şi a securităţii în centrul preocupărilor Uniunii Europene[318].

Tratatul a adus modificări importante în ceea ce priveşte arhitectura instituţională a Uniunii. Triunghiul instituţional a rămas baza însă au apărut o serie de schimbări. Numărul parlamentarilor europeni a fost stabilit la 751, cu un număr minim de şase deputaţi, pentru ţări precum Malta şi Luxemburg şi un număr maxim de 96 de deputaţi, pentru cel mai mare stat al Uniunii, Germania.

Valul schimbărilor a vizat şi Comisia Europeană a cărui preşedinte urma să fie ales de către membrii Parlamentului European la propunerea Consiliului European. De asemenea, Parlamentul European a fost şi el implicat în procedura de investire prin vot a întregii Comisii Europene, incluzând şi Înaltul Reprezentant pentru Politică Externă şi Securitate Comună. Aceste atribuţii sporite acordate Parlamentului European rezidă în legitimitatea politică a acestuia, membrii acestuia fiind aleşi de către cetăţenii europeni.

Tratatul de la Lisabona a recunoscut Consiliul European ca o instituţie de sine stătătoare. Dacă până la intrarea în vigoare a acestui tratat preşedinţia Consiliului European era asigurată prin rotaţie pentru o perioadă de şase luni, de către şeful de stat şi de guvern al statului membru care deţinea şi preşedinţia

[318] Pe larg, Augustin Fuerea , *op. cit*., pp. 75-78.

Consiliului de Miniştri, Tratatul de la Lisabona a creat un post de preşedinte stabil al Consiliului European. Acesta este ales de către membrii Consiliului European pentru o perioadă de doi ani şi jumătate, mandatul său putând fi reînnoit o singură dată. Din această calitate, el conduce lucrările Consiliului European, asigură pregătirea acestora şi cooperează cu preşedintele Comisiei. De asemenea, căută să asigure coeziunea şi consensul în cadrul Consiliului European. Preşedintele Consiliului European reprezintă Uniunea în planul relaţiilor externe la nivelul şefilor de state sau de guvern, fără a prejudicia competenţele Înaltului Reprezentant şi nici pe cele ale preşedintelui Comisiei Europene[319].

Necesitatea coordonării acţiunilor la nivelul tuturor instituţiilor europene a determinat şi fuziunea dintre posturile de Înalt Reprezentant pentru Politica Externă şi de Securitate Comună şi postul de comisar european pentru Relaţii Externe. Prin crearea acestui post s-a ajuns la coordonarea acţiunilor Comisiei şi a Consiliului European. Înaltul Reprezentant pentru Politică Externă şi Securitate Comună cumulează şi funcţia de vicepreşedinte al Comisiei Europene şi este ajutat în activitatea sa de un serviciu European de Acţiune Externă (SEAE) care este, în fapt, un corp de diplomaţi.

Schimbările aduse, la nivel instituţional, de Tratatul de la Lisabona au avut darul de a salva construcţia începută în anii ’50 ai secolului trecut şi de a oferi speranţă europenilor. Actuala Uniune este rodul unui amplu proces politic care încă nu s-a încheiat şi care mai are de parcurs încă un drum lung.

Tratatul de la Lisabona a introdus o serie de reforme structurale care au contribuit la continuarea edificării Europei politice, reprezentând „o întoarcere în viitoar”[320]. El a stabilit bazele viitoarei Uniuni, în condiţiile lărgirii spre centrul şi răsăritul Europei, fiind rezultatul reflecţiei desfăşurate în cadrul procesului constituţional[321].

Acest tratat a avut menirea de a atrage atenţia asupra faptului că Uniunea Europeană se află în pragul unor mari transformări care vor face din Europa o structură mai integrată şi mai politică. Tratatul de la Lisabona a trasat jaloanele pe

[319] Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 369.
[320] Francisco Aldecoa Luzárraga, Mercedes Guinea Llorente, *op. cit*., p. 31.
[321] *Ibidem*, p. 32.

care se poate merge, în viitor, însă depinde de actorii implicaţi care va fi drumul ales.

Capitolul VI
Instituţiile Uniunii Europene

VI. 1. Consideraţii generale

Potrivit art. 17 din Tratatul Uniunii Europene, aceasta „dispune de un cadru decizional care vizează promovarea valorilor sale, urmărirea obiectivelor sale, susţinerea intereselor sale, ale cetăţenilor săi şi ale statelor membre, precum şi asigurarea coerenţei, a eficacităţii şi a continuităţii politicilor şi acţiunilor sale". Imaginea Comunităţii se reflectă în instituţiile sale şi în puterile cu care acestea au fost înzestrate[322].

Instituţiile Uniunii Europene prezintă următoarele *caracteristic*i:

a) fiecare dintre ele ocupă un loc distinct în organizarea Uniunii Europene, răspunzând unor nevoi fundamentale;
b) instituţiile reprezintă, în parte, un principiu determinat, au un fundament politic şi sociologic distinct şi exprimă, fiecare, o legitimare proprie;
c) funcţiile instituţiilor europene nu se suprapun schemei lăsate moştenire de Montesquieu;
d) instituţiile participă la adoptarea deciziilor;
e) instituţiile n-au personalitate juridică, cu excepţia Băncii Centrale Europene;
f) instituţiile îşi exercită atribuţiile în temeiul Tratatului privind funcţionarea Uniunii Europene[323].

În soluţionarea problemelor complexe cu care se confruntă, instituţiile europene se bazează pe sprijinul unor organe tehnice, auxiliare. Acestea nu participă direct la adoptarea deciziei, ci doar pregătesc adoptarea acesteia,

[322] Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 91.
[323] Augustin Fuerea, *op. cit*., pp. 79- 80.

asigurând continuitatea activităţii instituţiilor între reuniuni. Activitatea instituţiilor europene este guvernată de trei principii: principiul autonomiei de voinţă, principiul atribuirii de competenţe şi principiul echilibrului instituţional.

Prin principiul autonomiei de voinţă a instituţiilor europene înţelegem posibilitatea pe care o au acestea de a-şi elabora propriile regulamente de organizare şi de funcţionare. De asemenea, ele îşi pot desemna proprii funcţionari.

Existenţa autonomiei nu implică şi existenţa personalităţii juridice, deoarece instituţilor europene nu acţionează în nume propriu, ci în numele Uniunii Europene, pe care o reprezintă în raporturile la care participă. Personalitatea juridică este acordată Uniunii, ca entitate de drept internaţional[324].

Principiul atribuirii de competenţe semnifică faptul că instituţiile europene duc la îndeplinire numai acele atribuţii care le sunt stabilite în mod expres.

În ceea ce priveşte principiul echilibrului instituţional, menţionăm faptul că acesta reuneşte două componente: *separarea puterilor*, respectiv a competenţelor instituţiilor şi *cooperarea*, colaborarea între instituţii. Prima dintre componente presupune imposibilitatea delegării, a transferului, a acceptării de competenţe sau atribuirii de la o instituţie la alta. Această strictă delimitare impune obligaţia fiecărei instituţii de a nu bloca îndeplinirea atribuţiilor de către celelalte instituţii. Cea de a doua componentă presupune colaborarea instituţională pentru îndeplinirea obiectivelor propuse[325].

Instituţiile Uniunii Europene care reprezintă structura de bază a acesteia sunt, potrivit modificărilor aduse de Tratatul de la Lisabona, în număr de şapte: *Parlamentul European, Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, Comisia Europeană, Curtea de Justiţie a Uniunii Europene, Banca Centrală Europeană şi Curtea de Conturi***.** Parlamentul European, Consiliul şi Comisia sunt sprijinite, în cadrul activităţii lor, de *Comitetul Economic şi Social* şi de *Comitetul regiunilor*, care exercită doar funcţii consultative.

[324] *Ibidem*, p. 81.
[325] *Ibidem*.

VI.2. Comisia Europeană

VI.2. a. Consideraţii generale

Comisia Europeană este principalul organ executiv al Uniunii, alcătuit din personalităţi independente care are ca misiune punerea în aplicare a interesului general comunitar[326]. Ea este un fel de guvern neoficial al UE, „principalul antreprenor şi forţa motrice a activităţilor UE"[327].

Termenul de Comisie este folosit cu două accepţiuni, pe de o parte, desemnează membrii Comisiei, şi anume, echipa de persoane pe care statele membre şi Parlamentul European o desemnează pentru a conduce instituţia şi a adopta deciziile, pe de altă parte, termenul nominalizează instituţia în sine şi personalul acesteia, organizat pe servicii.

Originea Comisiei o regăsim în *Înalta Autoritate* prezidată de Jean Monnet (1952-1955)[328]. Comisia Europeană[329] a dobândit actuala denumire după intrarea în vigoare a prevederilor Tratatului de la Maastricht. Calificările aduse acestei instituţii comunitare, de-a lungul timpului, au fost diverse. Astfel, Charles de Gaulle[330] şi Margaret Thatcher[331] vedeau Comisia ca fiind „Secretariatul în Europa Patriilor". Jean Monnet considera că aceasta este un „organ de tehnocraţi" într-o Europă a statelor dezvoltate. În schimb, Walter Hallstein şi Jacques Delors au susţinut varianta unui „Guvern federal într-un stat federal european". Au existat şi voci care au susţinut ideea unei Comisii care să

---

[326] Sergiu Gherghina, George Jiglău, Flore Pop, *Instituţiile Uniunii Europene şi funcţionarea lor*, în Flore Pop, Sergiu Gherghina, George Jiglău (ed.), *Uniunea Europeană: drept, instituţii şi politici comunitare*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 49.

[327] Petre Prisecaru, *Guvernanţa Uniunii Europene*, Editura Economică, Bucureşti, 2006, p. 26.

[328] Pentru mai multe detalii despre evoluţia în timp a acestei instituţii se poate consulta Michel Doumolin (edit.), *The European Comission, 1958-1972. History and Memoires*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2007.

[329] Mai multe informaţii despre Comisia Europeană se pot găsi pe site-ul http://www.ec.europa.eu/index_en. htm .

[330] Charles de Gaulle (1890-1979), general francez, prim-ministru al Franţei (1944 -1946), preşedinte al Franţei (1959-1969).

[331] Margaret Thatchet (1925-2013), lider al Partidului Conservator din Marea Britanie, prim-ministru între 1979-1990.

îndeplinească funcţia de „negociator politic” într-o Europă aflată în plină fuziune pe mai multe planuri[332].

Astăzi Comisia Europeană este organul executiv al Uniunii şi trebuie să reprezinte şi să susţină interesele Europei în ansamblul său şi nu ale vreunui stat membru.

Comisia Europeană îşi are sediul principal la Bruxelles iar anumite servicii ale acestei instituţii sunt stabilite la Luxemburg. De asemenea, ea deţine reprezentanţe în fiecare stat membru al UE.

Această importantă instituţie europeană, reflectă prin apartenenţă politică şi culoare tendinţele politice din statele Comunităţii şi, mai exact, trăsăturile dominante ale guvernelor şi ale majorităţilor politice constituite în cadrul acestora[333].

VI.2. b. Rolul şi componenţa Comisiei Europene

Comisia Europeană îndeplineşte mai multe roluri importante în cadrul arhitecturii instituţionale europene. David Combes a grupat aceste roluri în mai multe titluri mari, utilizate ca linii directoare generale:

1) *rolul de iniţiativă*, reprezentat de răspunderea oficială pentru iniţierea legislaţiei, propune proiecte legislative pe care le supune aprobării Parlamentului şi Consiliului;
2) *rolul administrativ şi de conducere*, în domenii precum agricultura şi politica concurenţială, care au fost delegate Comisiei de statele membre;
3) *rolul de mediere*, a disensiunilor dintre state şi instituţii cu scopul de a ajunge la un acord şi la o hotărâre;
4) *rolul reprezentativ*, de reprezentare a Uniunii în relaţiile cu terţe state şi în raporturile cu diverse organizaţii internaţionale;

[332] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 175.
[333] Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 92.

5) *rolul normativ*, de garant al respectării Tratatelor şi a acquis-ului comunitar [334].
6) *rolul de supraveghetor* al respectării legislaţiei comunitare, alături de Curtea de Justiţie Europeană;
7) *rolul de reprezentant* al intereselor Uniunii pe plan extern, negociind acorduri comerciale cu alte ţări.

Comisia Europeană are şi un important rol politic, ea fiind răspunzătoare, din acest punct de vedere, în faţa Parlamentului European. Astfel, în art. 17 alin. (8) din Tratatul Uniunii Europene se specifică: „Comisia, în calitate de organ colegial, răspunde în faţa Parlamentului European. Parlamentul European poate adopta o moţiune de cenzură împotriva Comisiei (...). În cazul în care se adoptă o astfel de moţiune, membrii comisiei trebuie să demisioneze în mod colectiv din funcţiile lor, iar Înaltul Reprezent al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate trebuie să demisioneze din funcţiile pe care le exercită în cadrul Comisiei".

În fiecare an, cu cel puţin o lună înainte de deschiderea sesiunii Parlamentului European, Comisia publică un raport general privind activitatea Comunităţii (Uniunii).

Numărul membrilor Comisiei a crescut odată cu lărgirea ariei geografice a Uniunii. Astfel, la 30.04.2004[335] numărul comisarilor europeni era de 20, din care un preşedinte şi doi vicepreşedinţi. Odată cu lărgirea UE la 25 de state, numărul membrilor acesteia a crescut la 30 dar, începând cu 1 ianuarie 2005 numărul a fost redus la 25, câte un comisar pentru fiecare stat membru. Aderarea României şi Bulgariei a făcut ca numărul acestora să crească la 27[336](26 de comisari şi preşedintele instituţiei). Această dimensionare a Comisiei se înscrie în prevederile Tratatului de la Nisa care precizează că, după ce numărul statelor membre va trece

[334] Geoffrey Edwards, *Introducere. Comisia Europeană în perspectivă*, în David Spence (editor), *Comisia Europeană*, Ediţia a 3-a, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2008, pp. 7-8.
[335] La 1.05.2004 au aderat la Uniune zece state: Cehia, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria.
[336] Din iunie 2013 Croaţia a devenit membru al Uniunii Europene cu drepturi depline însă, nici un reprezentant al acestui stat n-a fost nominalizat ca şi comisar european.

de 18, statele mari vor renunţa la cel de-al doilea comisar[337], iar după ce numărul statelor membre va depăşi 27, numărul comisarilor va fi mai mic de 27 şi nu se va mai respecta regula potrivit căreia fiecare stat trimite cel puţin un comisar, ci aceştia vor fi numiţi prin rotaţie. După această dată, numărul membrilor Comisiei se va modifica din nou, instituţia urmând a fi formată dintr-un număr de membri, incluzând preşedintele şi Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe şi politica de securitate, corespunzător cu două treimi din numărul statelor membre, atâta timp cât Consiliul nu decide modificare acestui număr, hotărând în unanimitate.

Membrii Comisiei sunt aleşi din rândul resortisanţilor statelor membre în baza unui sistem de rotaţie strict egal între statele membre care să reflecte diversitatea demografică şi geografică a tuturor statelor membre. În ceea ce priveşte stabilirea ordinii sistemului de rotaţie şi a duratei prezenţei reprezentanţilor lor în cadrul Comisiei, statele membre beneficiază de un tratament egal.

După votul Parlamentului European din 27 noiembrie 2024, Consiliul European a adoptat decizia oficială de numire a noii Comisii Europene cu majoritate calificată. Colegiul actual a preluat mandatul la 1 decembrie 2024 și are următoarea componenţă:

- Ursula von der Leyen (Germania)- preşedinta Comisiei Europene;
- Kaja Kalas (Estonia)-vicepreşedinte, Înalt Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate;
- Roxana Mînzatu (România)-vicepreşedinte executiv pentru drepturi sociale, competențe, locuri de muncă de calitate și pregătire;
- Teresa Ribera Rodriguez (Spania)- vicepreşedinte executiv pentru o tranziție curată, justă și competitivă;
- Henna Virkkunen (Finlanda)- vicepreşedinte executiv pentru suveranitate tehnologică, securitate și democrație;

[337] Este vorba despre Germania, Franţa, Italia, Spania şi Marea Britanie. Cutuma în aceste state era ca atât guvernul, cât şi opoziţia să fie reprezentate în Comisia Europeană (vezi în acest sens David Spence, *Preşedintele, colegiul şi cabinetele*, în David Spence (editor), *op. cit*., p. 52).

- Stéphane Séjourné (Franța)- vicepreşedinte executiv pentru prosperitate și strategie industrială;
- Raffaele Fitto - vicepreşedinte executiv pentru coeziune și reforme;
- Maroš Sefčovič- comisar pentru comerț și securitate economică,relații interinstituționale și transparență;
- Valdis Dombrovskis-comisar pentru Economie și productivitate, punere în aplicare și simplificare;
- Dubravka Šuica- comisar pentru Mediterana;
- Oliver Várhelyi– comisar pentru sănătate și bunăstarea animalelor;
- Wopke Hoekstra– comisar pentru Climă, zero emisii nete și creștere curată;
- Andrius Kubilius-comisar pentru apărare și spațiu;
- Marta Kos- comisar pentru extindere;
- Jozef Sikela – comisar pentru parteneriate internaționale;
- Costas Kadis– comisar pentru pescuit și oceane;
- Maria Luis Albuquerque- comisar pentru servicii financiare și uniunea economiilor și a investițiilor ;
- Hajda Lahbib- comisar pentru egalitate, pregătirea și gestionarea situațiilor de criză;
- Magnus Brunner- comisar pentru afaceri interne și migrație;
- Jessika Roswall– comisar pentru mediu, reziliență în domeniul apei și o economie circulară competitivă;
- Piotr Serafin – comisar pentru buget, luptă antifraudă și administrație publică;
- Dan Jorgensen– comisar pentru energie și locuințe ;
- Ekaterina Zaharieva– comisar pentru start-upuri, cercetare și inovare;
- Michael McGrath – comisar pentru democrație, justiție, statul de drept și protecția consumatorilor;
- Apostolos Tzitzikostas- comisar pentru transport sustenabil și turism;
- Christophe Hansen- comisar pentru agricultură și sectorul alimentar;

- Glen Micallef– comisar pentru echitate între generații, tineret, cultură și sport[338].

Membrii Comisiei Europene sunt aleşi în funcţie de competenţele lor şi de angajamentul pe care şi-l asumă faţă de ideea europeană, dintre personalităţile care prezintă garanţiile de independenţă. Obligaţiile pe care trebuie să le accepte aceştia sunt următoarele**:**

- să-şi exercite funcţiile în deplină independenţă;
- să nu solicite şi să nu accepte instrucţiuni de la vreun guvern sau alt organism;
- să nu exercite pe durata mandatului, nici o altă activitate renumerată sau nerenumerată;
- să se abţină de la orice act incompatibil cu îndatoririle lor;
- să dea dovadă de onestitate şi circumspecţie în acceptarea anumitor poziţii şi avantaje după încetarea funcţiei lor;
- să depună jurământul de serviciu în faţa CJE.

În cazul nerespectării acestor obligaţii Consiliul sau Comisia pot sesiza Curtea de Justiţie care, după caz, poate să pronunţe demiterea membrului respectiv sau decăderea din dreptul de pensie ori la alte avantaje echivalente.

Articolul 17 al TUE reglementează modalitatea de desemnare a preşedintelui Comisiei[339], pe de o parte şi a membrilor Colegiului Comisiei, pe de altă parte. Candidatul pentru funcţia de Preşedinte al Comisiei este nominalizat de membrii Consiliului European. Pentru a ocupa această demnitate, acesta are nevoie de votul majorităţii membrilor Parlamentului European. Dacă eurodeputaţii resping propunerea, Consiliario trebuie să nominalizeze un alt candidat în termen de o lună. Consiliul hotărăşte cu majoritate calificată şi, de comun acord cu preşedintele desemnat, adoptă lista cu persoanele pe care urmează a le numi membri ai Comisiei. Lista este stabilită în conformitate cu propunerile făcute de ţărilor membre ale UE şi

[338] http://commission,europa.eu.

[339] Preşedinţii Comisiei Europene: Walter Hallstein (1958-1967); Jean Rey (1967-1970); Franco Malfatti (1970-1972); Sicco Mausholt (1972-1973); François-Xavier Ortoli (1973-1977); Roy Jenkins (1977-1981); Gaston Thorn (1981-1985); Jacques Delors (1985-1995); Jacques Santer (1995-1999); Romano Prodi (1999-2004); José Manuel Barroso (2004 -2014); Jean-Claude Juncker (2014-2019); Ursula von der Leyen (2019-2024, 2024-2029)..

este trimisă spre aprobare, ca organ colegial, Parlamentului European. Acesta intervievează separat fiecare candidat şi votează pentru întreaga echipă şi nu pentru fiecare candidat luat individual. La finalul procedurii, Consiliul desemnează oficial noua Comisie, cu majoritate calificată[340].

Cheltuielile pe care le implică misiunile membrilor Comisiei sunt, de regulă, plătite din bugetul comunitar. Membrii Comisiei Europene nu pot accepta nici o remuneraţie pentru discursuri, conferinţe şi alte intervenţii similare. În schimb, pot publica lucrări şi pot primi drepturile de autor aferente. Ei au însă obligaţia de-al informa pe Preşedintele Comisiei despre intenţia lor de a publica o carte.

Membrii Comisiei sunt bine plătiţi, ei primesc un salariu de bază de 20667 euro pe lună[341], de la 1 iulie 2010. La această sumă se adaugă o indemnizaţie lunară de reprezentare de 607 euro[342]. Pe lângă aceste sume li se mai acordă o indemnizaţie de rezidenţă care reprezintă 15% din totalul celor două sume. Aceste câştiguri generoase au menirea de a atrage la Bruxelles persoane cu o temeinică pregătire care să facă faţă exigenţelor sporite ale instituţiilor europene.

Mandatul membrilor Comisiei se întinde pe durata a cinci ani şi poate înceta în una din următoarele situaţii: împlinirea termenului; moţiunea de cenzură a Parlamentului; demisia voluntară; demiterea din oficiu; decesul. Preşedintele Comisie Europene este înlocuit doar în caz de demisie, de destituire şi de deces. Aceeaşi regulă o întâlnim şi în cazul Înaltului Reprezentant pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate.

O situaţie specială o întâlnim atunci când membrii Comisiei Europene îşi dau demisia în bloc. În acest caz, ei sunt obligaţi să rămână în funcţie până la înlocuirea lor şi să gestioneze afacerile curente.

În cazul în care un membru al Comisiei nu mai îndeplineşte condiţiile necesare exercitării funcţiilor sale sau a comis o abatere gravă, poate fi destituit de Curtea de Justiţie, la sesizarea Consiliului sau a Comisiei.

---

[340] Sergiu Gherghina, George Jiglău, Flore Pop, *op. cit*., p. 50.

[341] Vicepreşedinţii Comisiei Europene primesc lunar 22936,55 euro, Înaltul Reprezentant este remunerat cu 23882,76 euro iar, Preşedintele Comisiei, este recompensat cu suma de 25351,76 euro (Cf. http://www.ec.europa.eu/commission_2010-2014/index_ro.htm) .

[342] Vicepreşedinţii Comisiei şi Înaltul Reprezentant primesc o indemnizaţie de 991,38 euro iar Preşedintele Comisiei încasează suma de 1418,07 euro (Cf. http://www.ec.europa.eu/commission_2010-2014/index_ro.htm) .

VI. 2.c. Organizarea şi funcţionarea Comisiei Europene

Organizarea şi funcţionarea Comisiei Europene sunt prevăzute de Tratatele Uniunii Europene şi de regulamentul intern al instituţiei.

Funcţionarea Comisiei Europene este dominată de principiul colegialităţii, hotărârile pe care aceasta le adoptă sunt valabile doar dacă întrunesc votul majorităţii membrilor ei. Aceasta presupune ca toate actele, declaraţiile şi luările de poziţie ale fiecărui membru al Comisiei să fie expresia voinţei unui colegiu şi să angajeze responsabilitatea întregii instituţii.

Orientările în baza cărora Comisia îşi exercită misiunea sunt trasate de preşedintele acesteia. Acesta asigură reprezentarea instituţiei şi atribuie fiecărui comisar un portofoliu. Membrii Comisiei răspund de domeniul primit şi de Directoratele Generale din subordine. Comisarii europeni sunt asistaţi, în activitatea pe care o desfăşoară în cadrul Comisiei, de un anumit număr de consilieri reuniţi sub conducerea unui şef de cabinet. Preşedintele instituţiei este consiliat, în pregătirea lucrărilor şi la reuniunile Comisiei, de un Secretar General. Rolul acestuia este de a asigura respectarea procedurilor decizionale şi punerea în aplicare a executării deciziilor.

Secretariatul General îşi asumă responsabilitatea şi competenţele noi ale Comisiei, oferind recomandări, informaţii, precum şi un canal de comunicare între cabinetul preşedintelui Comisiei Europene şi conducerea de rang înalt din cadrul serviciilor. De asemenea, Secretariatul răspunde de coordonarea relaţiilor Comisiei cu celelalte instituţii ale Uniunii, urmărind mersul propunerilor legislative şi raportând evoluţiile acestora celorlalţi membri ai Comisiei. Gestionând relaţiile cu instituţiile europene şi, în special, cu Consiliul de Miniştri şi cu Parlamentul European, dar şi cu guvernele naţionale, alte organisme şi alţi actori de pe scena politică, Secretariatul General contribuie la asigurarea unei coerenţe globale a

guvernării Uniunii Europene. Din această perspectivă, Secretaratul General joacă un rol crucial de coordonator într-un mediu instituţional fragmentat[343].

Comisia este un conglomerat administrativ, numărând aproximativ 23.000 de persoane care-şi desfăşoară activitatea în cadrul unor direcţii generale (DG-uri) sau a unor servicii specializate. Fiecare direcţie este condusă de un director general care raportează direct preşedintelui Comisiei Europene. Direcţiile Generale elaborează propunerile legislative, însă acestea nu dobândesc un caracter general decât în momentul în care colegiul comisarilor le aprobă în cadrul reuniunilor săptămânale.

Comisia îşi desfăşoară activitatea reunindu-se o dată pe săptămână, la Bruxelles, de obicei în ziua de miercuri. Când au loc sesiunile plenare ale Parlamentului European la Strasbourg, colegiul comisarilor se reuneşte la Strasbourg. Agenda reuniunilor este întocmită în funcţie de programul de lucru al Comisiei. Fiecare subiect de pe ordinea de zi trebuie prezentat de către comisarul responsabil de domeniul în cauză. După prezentare, colegiul deliberează şi ia o decizie colectivă. Publicul nu are acces la aceste reuniuni şi dezbateri, însă are posibilitatea de a consulta ordinea de zi şi procesele verbale. În cazul în care apar probleme de maximă importanţă se organizează reuniuni extraordinare împreună cu membrii Consiliului de Miniştri.

VI.3. Parlamentul European

VI.3.a. Consideraţii generale

Parlamentul European este o instituţie care a rezultat din Tratatele constitutive. În textul iniţial al acestora purta denumirea de Adunare Comună sau, simplu, Adunarea (conform Tratatului de instituire a CEE). TCECO a prevăzut crearea unei *Adunări Comune* alcătuite din 78 de membri desemnaţi de

[343] Hussein Kassim, *Secretariatul General al Comisiei Europene*, în David Spence (editor), *op. cit*., p. 78.

parlamentele naţionale ale celor şase state fondatoare. Prima reuniune a Adunării Comune a avut loc la Strasbourg, în septembrie 1952.

Semnarea, în 1957, a Tratatelor de la Roma privind crearea CEE şi EURATOM a dus la reunificarea Adunărilor Parlamentare din cadrul celor trei Comunităţi sub numele de *Adunarea Parlamentară Europeană*. Prin Rezoluţia din 30 martie 1962, deputaţii europeni au hotărât ca Adunarea să se numească *Parlamentul European*, denumirea fiind recunoscută în mod formal prin Actul Unic European, semnat la 17 februarie 1986 şi ratificat la 1 iulie 1987.

Iniţial, Adunarea era formată din „delegaţi desemnaţi de parlamentele naţionale, dintre proprii lor membri, conform procedurii stabilite de fiecare stat membru”[344]. Alegerea directă a membrilor acestei instituţii a fost introdusă abia din 1976[345], iar primele alegeri europene au avut loc în iunie 1979, în timp ce ultimele au avut loc în 2009. Cu acest prilej, au fost stabilite câteva reguli minimale comune, dar nu s-a ajuns încă la adoptarea unei proceduri electorale uniforme.

La alegerile pentru Parlamentul European se aplică legile electorale din fiecare stat membru. Acestea sunt generale, directe, libere, egale şi secrete. Regulile unice se referă doar la data alegerilor, conţinutul concret al mandatelor, incompatibilităţi, verificarea mandatelor şi lasă libertate statelor membre în ceea ce priveşte elaborarea regulilor de votare. Un element de noutate, introdus prin Tratatul de la Maastricht, îl reprezintă acordarea dreptului de vot şi persoanelor rezidente în alt stat decât cel de cetăţenie.

Aceste reglementări au fost introduse în dreptul românesc prin Legea nr. 429/2003 şi prin Legea nr. 33/2007 privind organizarea şi desfăşurarea alegerilor pentru Parlamentul European.

Nivelul de participare a electoratului la alegerile pentru Parlamentul European a fost în continuă scădere: 1979 – 63%; 1984 – 61%; 1989 – 58,5% ; 1994 – 56,8%; 1999 – 49,8%; 2004 – 45,5%; 2009 – 43%[346].

---

[344] Jean Luc Sauron, *op. cit.,* p. 253.
[345] Hotărârea Consiliului Ministerial nr. 787/1976 privind introducerea de alegerile generale, directe pentru desemnarea deputaţilor Parlamentului European din 20.09. 1976.
[346]Jean Luc Sauron, *op. cit,* p. 252.

Dacă interesul cetăţenilor pentru alegerile pentru Parlamentul European a scăzut constant, numărul aleşilor a crescut permanent: 1952/1957-78 de membri; 1958/ 1972- 142 de membri; 1973/1979-198 de membri; 1979/1981- 410 membri; 1981/985- 434 de membri; 1986/1994 – 518 membri; 1995/2004 – 626 membri; 2004/dec. 2006- 732 membri; ianuarie 2007/ iunie 2009- 785 membri; iunie 2009/ iunie 2014- 736 membri; 2014-2019 - 751 membri; 2019-2024-705 membri; 2024-2029 -720 de membri.

Tratatul de la Nisa a stabilit un număr de 33 de mandate pentru ţara noastră, însă prin Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană, numărul acestora a crescut la 35, iar începând cu legislatura 2009-2014, numărul reprezentanţilor României în Parlamentul European a scăzut din nou la 33. În legislatura 2024-2029 țara noastră are 33 de europarlamentari.

Instituţie-cheie a democraţiei, Parlamentul European asigură baza regimurilor democratice şi îndeplineşte o funcţie de legitimare a acestora[347]. Tratatul de la Maastricht şi cel de la Amsterdam au transformat această instituţie dintr-un organism pur consultativ într-un adevărat for legislativ, cu puteri similare cu cele ale parlamentelor naţionale, cu rol de codecizie.

VI.3.b. Componenţa, statutul şi mandatul membrilor Parlamentului European

Potrivit art. 14 alin. 2 din TUE stabilea că Parlamentul European are în componenţa sa un număr care „nu poate depăşi şapte sute cincizeci, plus preşedintele. Reprezentarea cetăţenilor este asigurată în mod proporţional descrescător, cu un prag minim de şase membri pentru fiecare stat membru. Niciunui stat membru nu i se atribuie mai mult de nouăzeci şi şase de locuri”[348].

Parlamentul European este compus din reprezentaţii cetăţenilor Uniunii, aleşi prin vot universal direct, liber şi secret, pentru un mandat de cinci ani. Vârsta de la care un resortisant al unui stat membru al Uniunii îşi poate exercita dreptul

[347] Dusan Sidjanski, *op. cit*., p. 107.
[348] Intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona a modifica, din nou, componenţa Parlamntului European.

de vot este de 18 ani[349]. În schimb, vârsta minimă pentru a fi eligibil diferă de la un stat la altul[350].

În absenţa unor norme comune statutul parlamentarilor europeni nu este uniform, fiind supus atât regulilor comunitare, cât şi celor naţionale. Durata mandatului membrilor Parlamentului European este de cinci ani. Aceasta poate înceta înainte de termen, prin demisie, deces sau demitere. În cazul în care un deputat este numit sau ales într-un alt post în ţara sa, intervine incompatibilitatea, locul său în Parlamentul European devine vacant, deputatul fiind înlocuit conform regulilor electorale naţionale. Mandatul unui membru al Parlamentului European este incompatibil cu cel de:

- membru al guvernului unui stat membru;
- membru al Comisiei Europene;
- judecător, avocat general sau grefier al Curţii de Justiţie a Uniunii Europene sau al Tribunalului;
- membru al Consiliului Director al Băncii Centrale Europene ori al Curţii de Conturi a Uniunii Europene;
- ombudsman;
- membru al Comitetului Economic şi Social sau al Comitetului Regiunilor;
- membru al Consiliului Director, al Comitetului Administrativ sau angajat al Băncii Europene de Investiţii;
- funcţionar sau agent în exerciţiu într-o instituţie a Comunităţilor Europene sau într-un organism specializat asociat acestora sau Băncii Centrale Europene.

Începând cu alegerile din 2004, mandatul de membru al Parlamentului European a devenit incompatibil şi cu mandatul de membru al parlamentului naţional.

---

[349] Excepţie face Austrie unde vârsta de vot pentru alegerile parlamentare a fost coborâtă la 16 ani.

[350] Astfel, în Danemarca, Spania, Olanda şi Germania este de 18 ani, în Austria de 19 ani, în Belgia şi Marea Britanie de 21 de ani, în Franţa şi România de 23 de ani, Italia de 25 de ani (Pentru detalii, http://cdep.ro/pls/dic/site.page?den=alegeri_eu_14; Augustin Fuerea, *op. cit*., p. 109).

Fiecare membru al Parlamentului European are obligaţia ca, după ce alegerea sa a fost notificată Parlamentului, să declare în scris, înainte de a participa la lucrări, că nu deţine nici o funcţie incompatibilă cu cea de membru al forului legislativ european. Astfel, fiecare parlamentar indică, într-un registru ţinut de chestori, toate activităţile profesionale, funcţiile şi activităţile remunerate, susţinerea materială sau umană de care beneficiază, mijloacele furnizate de către Parlament şi care sunt alocate eurodeputatului, în cadrul activităţilor politice, de terţi, cu indicarea identităţii lor[351]. Deputaţilor europeni le este interzis să primească orice altă donaţie în timpul exercitării mandatului lor.

Membrii Parlamentului European se bucură de privilegiile şi imunităţile prevăzute de Protocolul din 8 aprilie 1965, privind privilegiile şi imunităţile Comunităţilor Europene. Prevederi referitoare la sistemul privilegiilor şi imunităţilor de care beneficiază membrii Parlamentului European întâlnim şi în noul Regulament de procedură al forului legislativ european, din iulie 2009.

Potrivit Statutului Parlamentului European, deputaţii beneficiază de o indemnizaţie de şedinţă. „Problema salariilor şi a alocaţiilor (...) a devenit una extrem de controversată în ultimii ani. Eşecul continuu din partea statelor membre de a ajunge la un statut uniform al deputaţilor (...) a dus (...) la diferenţe imense în ceea ce priveşte salariile de bază ale membrilor din diferite state”[352]. Până în 2010, salariul deputaţilor era plătit de statele din care proveneau şi era egal cu salariul pe care-l primea un membru al parlamentului din statul respectiv[353]. Odată cu intrarea în vigoare a noului Statut, valoarea indemnizaţiei unui parlamentar european reprezintă 38,5% din salariul de bază al unui judecător la Curtea de Justiţie a Uniunii Europene, ceea ce înseamnă aproximativ 7665 euro pe lună. Indemnizaţiile, cheltuielile generale, călătoriile efectuate de către deputaţii europeni în cadrul Uniunii pentru a participa la

[351] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 254; Emanuel Corneliu Mogârzan, *op. cit*., p. 189.
[352] Richard Corbett, Francis Jacobs, Michael Shackleton, *Parlamentul european*, ed. a VI-a, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2007, p. 60.
[353] În anul 2003, un parlamentar italian avea un salariu de 11779 euro, unul german de 6878, unul britanic de 7216, deputatul francez avea 5169, cel spaniol avea un salariu de 2540 euro, iar deputaţii portughezi aveau 3448 euro (vezi Gyula Fábián, *op. cit*., p. 183, nota de subsol 3).

reuniunile oficiale ale Parlamentului European şi sejurul în cazul reuniunilor oficiale ale organsimelor parlamentare pe care deputatul în cauză le deserveşte şi care sunt organizate în cadrul comunităţii europene sunt decontate de Parlamentul European[354].

Parlamentarii europeni sunt sprijiniţi în desfăşurarea activităţii de peste 1500 de asistenţi care reprezintă o categorie specială a personalului din cadrul instituţiilor europene. Aceştia reprezintă personal cu contracte pe perioadă determinată, durata acestora fiind echivalentă cu cea a mandatului membrilor Parlamentului European, de cinci ani. Asistenţii parlamentari beneficiază de acelaşi beneficii sociale ca şi personalul din celelalte instituţii europene.

VI.3.c. Organizarea şi funcţionarea Parlamentului European

Organizarea şi funcţionarea Parlamentului European sunt reglementate atât prin Tratatele Uniunii Europene cât şi prin regulamentul adoptat, cu majoritate de voturi, de forul legislativ european[355]. Componenţa Parlamentului este următoarea: Birou, Conferinţa preşedinţilor, comisii, grupuri politice parlamentare.

Biroul este alcătuit din preşedintele instituţiei[356] şi cei 14 vicepreşedinţi. În componenţa Biroului intră şi cei cinci chestori care, însă, au doar drept consultativ. Toţi membrii Biroului sunt aleşi de Parlament, prin scrutin secret, pentru o perioadă de doi ani şi jumătate. Biroul are ca sarcini administrative: numirea Secretarului General, organizarea serviciilor sale, stabilirea numărului de funcţionari şi a regulamentelor privind situaţia lor financiară precum participarea la execuţia bugetului Parlamentului.

Activitatea Parlamentului este coordonată de un Secretar General numit de Birou. Acesta are mai multe atribuţii, şi anume: ajută organele forului legislativ să îşi îndeplinească sarcinile şi le asistă pregătind contacte cu celelale instituţii

[354]http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/007-50576-061-03-10-901-200903002STO50535-2009/default_ro.htm.
[355] Pentru detalii despre Parlamentul European se poate consulta site-ul http://www.europarl.europa.eu/
[356] Actualul Preşedinte al Parlamentului European este socialistul german Martin Schulz.

ale Uniunii; funcţionează ca grefier al Parlamentului European şi asistă, din această postură, Preşedintele, Biroul şi Conferinţa Preşedinţilor; conduce activitatea Secretariatului şi îi gestionează bugetul[357].

Conferinţa preşedinţilor îi are ca membri pe preşedintele Parlamentului European şi pe preşedinţii grupurilor politice. Deputaţii neafiliaţi nici unui grup politic pot delega doi reprezentanţi din rândul lor să participe la reuniunile Conferinţei Preşedinţilor, fără a avea însă drept de vot.

Deciziile în cadrul Conferinţei preşedinţilor se iau prin consens iar, în cazul în care acesta nu se realizează, se procedează la un vot ponderat în funcţie de efectivele fiecărui grup politic. Conferinţa preşedinţilor hotărăşte în toate chestiunile care ţin de organizarea lucrărilor Parlamentului European şi de problemele aferente programării legislative. Ea este organul competent pentru rezolvarea chestiunile ce ţin de relaţiile cu alte organe şi instituţii ale Uniunii Europene, cu parlamentele naţionale ale statelor membre, cu terţele state şi cu instituţiile şi organizaţiile din afara spaţiului comunitar. Exercită, de asemenea, controlul asupra întrebărilor ce sunt adresate Comisiei sau Consiliului. În aceaşi timp, Conferinţa stabileşte proiectul de ordine de zi a perioadelor de sesiune parlamentară şi este responsabilă pentru componenţa comisiilor de anchetă şi competenţele comisarilor.

Comisiile sunt formaţiunile de lucru ale forului legislativ şi sunt responsabile de pregătirea lucrărilor pentru şedinţele plenare ale Parlamentului. Fiecare Comisie îşi alege un preşedinte şi trei sau patru vicepreşedinţi pentru o perioadă de doi ani şi jumătate. Aceştia formează Biroul comisiei şi sunt funcţionarii acesteia. Comisiile se reunesc o dată sau de două ori pe lună, în general, în săptămânile care urmează şedinţelor plenare de la Strasbourg. Biroul înfiinţează *comisii permanente* ale căror atribuţii sunt specificate în anexa de la regulament. În actuala legislatură, la nivelul Parlamentului European, au fost constituite 22 de comisii[358].

---

[357] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 259.

[358] Cele 22 de comisii permanente sunt: 1. Afaceri externe; 2. Drepturile omului; 3. Securitate şi apărare; 4. Dezvoltare; 5. Comerţ internaţional; 6. Bugete; 7. Control bugetar; 8. Afaceri economice şi monetare; 9. Ocuparea forţei de muncă şi afaceri sociale; 10. Mediu, sănătate publică şi siguranţă alimentară; 11.

Parlamentul European poate înfiinţa, în orice moment, *comisii temporare* ale căror atribuţii, componenţă şi mandat sunt stabilite în acelaşi timp cu decizia de constituire a lor. Perioada de funcţionare a acestora nu trebuie să depăşească 12 luni, cu excepţia cazurilor de prelungire a mandatului.

Regulamentul Parlamentului a prevăzut, începând din 1981, posibilitatea constituirii unor delegaţii interparlamentare; acestea putându-se ocupa de contactele externe ale Parlamentului şi de cooperarea interparlamentară.

Alegerea membrilor ambelor tipuri de comisii se face de Parlamentul European, la propunerea Conferinţei preşedinţilor. Decizia de numire aparţine Conferinţei care ia o hotărâre finală după desemnarea candidaţilor de către grupurile politice şi deputaţii neafiliaţi. Propuneriile trebuie să ţină seama atât de reprezentarea echitabilă a statelor membre cât şi de tendinţele politice.

Comisiile se reunesc la convocarea preşedinţilor acestora sau la iniţiativa preşedintelui Parlamentului European. Ele examinează problemele pentru care au fost sesizate de Parlament. Pentru fiecare chestiune în parte, comisia desemnează un raportor. Raportul întocmit de către acesta include o propunere de rezoluţie urmată de o expunere de motive şi este supus aprobării comisiei care-l trimite apoi Conferinţei Preşedinţilor Parlamentului pentru a fi înscris pe ordinea de zi.

Grupurile politice reprezintă cei mai importanţi actori ai Parlamentului European[359] şi sunt organizate pe baza afinităţilor politice. Un grup politic este constituit din deputaţi aleşi în cel puţin un sfert din statele membre. Numărul minim de deputaţi necesar pentru a constitui un grup politic este de 25. Un eurodeputat poate aparţine unui singur grup politic.

Preşedinţii grupurilor politice conduc, împreună cu Preşedintele Parlamentului European, în cadrul Conferinţei Preşedinţilor, activităţile politice ale Parlamentului. Ei sunt asociaţi la pregătirea ordinii de zi a Parlamentului

---

industrie, cercetare, energie; 12. Piaţă internă şi protecţia consumatorilor; 13. Transport şi turism; 14. Dezvoltare regională; 15. Agricultură şi dezvoltare rurală; 16. Pescuit; 17. Cultură şi educaţie; 18. Afaceri juridice; 19. Libertăţi civile, justiţie şi afaceri interne; 20. Afaceri constituţionale; 21. Drepturile femeii şi egalitatea de gen; 22. Petiţii.

[359] Jean Luc Sauron, *op. cit*., p. 261.

European, la procedura întrebărilor orale, la repartizarea timpului alocat intervenţiilor în cadrul plenului forului legislativ european.

În urma ultimelor alegeri europarlamentare, din iunie 2009, s-au constituit următoarele grupuri politice la nivelul Parlamentului European: Grupul Partidului Popular European (Creştin – Democrat), cu 264 de deputaţi[360]; Grupul Alianţei Progresiste a Socialiştilor şi Democraţilor din Parlamentul European, cu 161 de membri[361]; Grupul Alianţei Liberalilor şi Democraţilor pentru Europa, cu 80 de deputaţi[362]; Grupul Verzilor/Alianţa Liberă Europeană; Conservatorii şi Reformiştii Europeni; Grupul Confederal al Stângii Unite Europene/Stânga Verde Nordică; Grupul Europa Libertăţii şi Democraţiei; Deputaţi neafiliaţi.

Parlamentul European se întruneşte în sesiune anuală, reunindu-se de plin drept în a doua zi de marţi a lunii martie. El poate ţine, câteodată, sesiuni suplimentare mai scurte. Numărul sesiunilor este de aproximativ 12 pe an, fiecare desfăşurându-se pe o perioadă de cinci zile. Ca regulă generală, Parlamentul European nu se reuneşte decât o săptămână pe lună în cadrul sesiunii. Reuniunile comisiilor sunt programate în restul lunii, fie că e vorba de comisii permanente sau temporare.

Sediul Parlamentului European este la Strasbourg, unde au loc cele 12 sesiuni plenare lunare, inclusiv sesiunea bugetară. Sesiunile plenare suplimentare se ţin la Bruxelles. Secretariatul General al Parlamentului European şi serviciile acestuia îşi au sediul la Luxemburg.

Secretariatul General al Parlamentului European este numit de Birou şi îşi desfăşoară activitatea sub autoritatea unui Secretar General. Numărul funcţionarilor îl depăşeşte pe cel al eurodeputaţilor într-un raport de şapte la unu[363]. În cadrul Secretariatului General îşi desfăşoară activitatea aproximativ 6000 de funcţionari, selectaţi din toate ţările Uniunii prin concurs extern, deschis, organizat de *Oficiul European de selectare a personalului* (EPSO).

[360] Cf. Augustin Fuerea, *op. cit*., p. 116, nota 3.
[361] *Ibidem*.
[362] *Ibidem*.
[363] Cf. Gyula Fábián, *op. cit*., p. 193.

Majoritatea dintre ei sunt funcţionari permanenţi, cu statut de funcţionar european.

VI.3.d. Rolul şi atribuţiile Parlamentului European

Rolul şi atribuţiile Parlamentului European s-au modificat în decursul timpului, acest for reuşind să-şi facă simţită tot mai mult prezenţa în cadrul noii arhitecturi europene. Parlamentul European nu are putere legislativă deplină în cadrul sistemului UE, ci exercită doar un rol consultativ în elaborarea actelor juridice ale Uniunii.

De-a lungul celor şase decenii de existenţă, Parlamentul European a dobândit, treptat, putere bugetară şi de codecizie. După intrarea în vigoare a Actului Unic European, s-a întărit obligaţia de a consulta Parlamentul European prin procedura cooperării, lăsând Consiliului ultimul cuvânt. După semnarea şi ratificarea Tratatului de la Amsterdam, Parlamentul European a obţinut puteri egale cu cele ale Consiliului prin instituirea procedurii de codecizie[364].

Parlamentul European exercită un control politic asupra Comisiei Europene, acesta putându-se finaliza prin votarea unei moţiuni de cenzură împotriva Comisiei. Moţiunea trebuie depusă de un grup politic sau de cel puţin o zecime din membrii Parlamentului European. Dezbaterea moţiunii nu poate avea loc decât la 24 de ore după depunere, iar votarea trebuie să se desfăşoare la cel puţin trei zile de la momentul depunere. Moţiunea trebuie să întrunească cel puţin două treimi din numărul voturilor exprimate, care trebuie să reprezinte cel puţin majoritatea membrilor Parlamentului. În cazul în care este votată, membrii Comisiei trebuie să renunţe colectiv la funcţiile lor.

În concluzie, putem spune că Parlamentul European îndeplineşte, în cadrul Uniunii Europene, mai multe funcţii:

- *funcţia de reprezentare*, fiind singura instituţie europeană a cărei membri sunt aleşi direct de către cetăţeni;

[364] Petre Prisecaru, *op. cit*., p.24.

- *funcţia de dezbatere*, Parlamentul European fiind cel mai mare for de dezbatere european ;

- *funcţia de legiferare*, puterea legislativă fiind exercitată împreună cu Consiliul European, în funcţie de natura propunerii. Consiliul este organ legislativ principal, în timp ce Parlamentul organul legislativ secundar;

- *funcţia bugetară*, Parlamentul European are şi competenţe bugetare, votând bugetul Uniunii Europene;

- *funcţia de supraveghere şi control* care se materializează în monitorizarea activităţii tuturor instituţiilor europene, în special a Comisiei Europene;

- *funcţia normativă*, care se traduce nu în dreptul de iniţiativă directă, ci în modul indirect în care poate solicita Comisiei să introducă un proiect de act normativ în dezbaterea Consiliului. De asemenea, Parlamentul Europeană acordă aviz consultativ la adoptarea unor acte normative de Consiliu, la aderarea, asocierea unor terţe state sau la încheierea unor acorduri internaţionale cu state terţe şi organizaţii internaţionale.

Atribuţiile Parlamentului European nu se limitează la ceea ce am prezentat mai sus ci privesc şi numirea membrilor Comisiei Europene, a Ombudsmanului, a membrilor organului însărcinat cu protecţia datelor personale, a membrilor Comitetului Director al Băncii Centrale Europene şi a membrilor Curţii de Conturi.

VI.4. Consiliul Uniunii Europene

Consiliul a apărut, pe cale convenţională, prin Tratatele constitutive purtând, la început, denumiri diferite, Consiliul Special de Miniştri (TCECO) şi Consiliul (TCEE şi EURATOM)[365].

După unificarea instituţională, realizată prin Tratatul de la Bruxelles (1965), prin care s-a instituit un Consiliu unic şi o Comisie unică, acesta a purtat denumirea de Consiliul de Miniştri. Odată cu intrarea în vigoare a prevederilor Tratatului de la Maastricht, instituţia şi-a schimbat denumirea în Consiliul Uniunii Europene, denumire pe care a purtat-o până la data de 1 decembrie 2009, când a intrat în vigoare Tratatul de la Lisabona, care a redenumit această instituţie simplu, Consiliu.

Consiliul Uniunii Europene este o instituţie distinctă de cea a Consiliului European şi de Consiliul Europei. Reprezintă şi apără interesele statelor membre[366], fiind instituţia unde interesele statelor membre se confruntă şi sfârşesc, în general, printr-un compromis. Consiliul întruchipează instanţa legislativă care adoptă reglementări şi directive ce fixează cadrul vieţii comunitare şi armonizează legislaţiile[367]. Are atât un caracter supranţional cât şi unul interguvernamental[368]. Pierre Mathijsen consideră că „această dihotomie creează deseori divergenţe între interesul general al Comunităţii şi interesele individuale ale statelor membre, divergenţe care pot fi rezolvate doar prin solidaritatea între statele membre”[369].

În ceea ce priveşte organizarea, Consiliul este alcătuit din câte un reprezentant la nivel ministerial al fiecărui stat membru, împuternicit să angajeze guvernul statului membru pe care-l reprezintă şi să exercite dreptul de vot. De la 1 ianuarie 2007, Consiliul are în componenţa sa 27 de membri. Numărul membrilor este însă variabil în funcţie de ordinea de zi a lucrărilor sale, reunind astfel diferiţi responsabili ai departamentelor ministeriale, în mod succesiv, în cadrul lucrărilor Consiliului. Desemnarea membrilor Consiliului nu

---

[365] Pentru detalii despre organizarea şi funcţionarea Consiliului Uniunii Europene se poate consulta site-ul http://www.consilium.europa.eu .
[366] Emanuel Corneliu Mogîrzan, *op. cit*., p. 171.
[367] Stelian Scăunaş, *op. cit*., 2008, p. 45.
[368] Petre Prisecaru, *op. cit.,* p. 18.
[369] Pierre Mathijsen, *Compendiu de Drept European*, Editura Club Europa, Bucureşti, 2002, p. 67.

ridică probleme deosebite, deoarece statele membre îşi nominalizează miniştriii care deţin, la momentul respectiv, această funcţie în guvern. În locul miniştrilor pot fi trimişi şi secretarii de stat sau chiar reprezentanţi ai guvernului unui land sau al unei regiuni[370].

Consiliul reunit la nivelul miniştrilor de externe (sau la nivelul miniştrilor pentru integrare europeană) poartă denumirea de Consiliu General. Atribuţia principală a Consiliului General este de a coordona activitatea Consiliilor Speciale, adică a acelor consilii care reunesc miniştrii de resort. Consiliul UE are marele avantaj că îşi poate desfăşura activitatea, în paralel, pe mai multe nivele de competenţă în funcţie de natura problemelor discutate, la nivelul celor mai înalţi specialişti abilitaţi să angajeze răspunderea guvernelor lor.

În prezent, la nivelul Consiliului Uniunii Europene funcţionează zece comisii de lucru: Afaceri Generale; Afaceri Externe; Afaceri Economice şi Financiare; Justiţie şi Afaceri Interne (JAI); Ocuparea Forţei de Muncă, Politică Socială, Sănătate şi Consumatori; Competitivitate (piaţă internă, industrie, cercetare şi spaţiu); Transporturi, Telecomunicaţii şi Energie; Agricultură şi Pescuit; Mediu; Educaţie, Tineret, Cultură şi Sport[371].

Preşedinţia Consiliului este exercitată, prin rotaţie, de cele toate cele 27 de state membre ale UE[372], pe o durată de şase luni în ordinea fixată de Consiliu, care hotărăşte în unanimitate. Potrivit Deciziei Consiliului din ianuarie 2007, ordinea în care statele membre au exercitat şi vor exercita preşedinţia Consiliului este următoarea: Germania ianuarie-iunie 2007; Portugalia iulie-decembrie 2007; Slovenia ianuarie- iunie 2008; Franţa iulie-decembrie 2008; Republica Cehă ianuarie-iunie 2009; Suedia iulie-decembrie 2009; Spania ianuarie-iunie 2010; Belgia iulie-decembrie 2010; Ungaria ianuarie-iunie 2011; Polonia iulie-decembrie 2011; Danemarca ianuarie-iunie 2012; Cipru iulie-decembrie 2012; Irlanda ianuarie-iunie 2013; Lituania iulie-decembrie 2013; Grecia ianuarie-iunie 2014; Italia iulie-decembrie 2014; Letonia ianuarie-iunie; 2015; Luxemburg iulie-decembrie 2015; Olanda ianuarie – iunie 2016; Slovacia

[370] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 166.
[371] http://www.consilium.europa.eu .
[372] Probabil că, după 2020, Croaţia va dobândi dreptul de a deţine preşedinţia Consiliului.

iulie-decembrie 2016; Malta ianuarie-iunie 2017; Regatul Unit iulie-decembrie 2017; Estonia ianuarie-iunie 2018; Bulgaria iulie-decembrie 2018; Austria ianuarie-iunie 2019; România iulie –decembrie 2019; Croația ianuarie-iunie 2020, Germania -iulie-decembrie 2020; Portugalia-ianuarie-iunie 2021; Slovenia -iulie-decembrie 2021; Franța- ianuarie-iunie 2022; Cehia- iulie-decembrie 2022; Suedia-ianuarie-iunie 2023; Spania-iulie-decembrie 2023; Belgia-ianuarie-iunie 2024, Ungaria-iulie-decembrie 2024; Polonia-ianuarie-iunie 2925, Danemarca-iulie-decembrie-2025; Polonia-ianuarie-iunie 2026, Cipru-iulie-decembrie 2026[373] .

Preşedinţia Consiliului Uniunii Europene are ca atribuţii conducerea reuniunilor la toate nivelurile, stabilirea unor compromisuri care să permită adoptarea de decizii. Cu alte cuvinte reprezentantul statului care deţine Preşedinţia este responsabil cu pregătirea şedinţelor, întocmirea ordinii de zi, comunicarea acesteia cu 14 zile înainte de data şedinţei şi asigurarea conducerii şedinţei. De asemenea, pe perioada exercitării *Preşedinţiei*, statul în cauză întocmeşte şi un program de lucru al Consiliului. Preşedintele acestei importante instituţii este cel care reprezintă, în general, Uniunea Europeană în planul relaţiilor externe.

Pentru a se asigura continuitatea lucrărilor Consiliului, în condiţiile în care, în ultimii zece ani, numărul membrilor UE a crescut semnificativ, s-a format o *troică*, ce reuneşte vechea, actuala şi viitoarea preşedinţie. Aceste grupuri sunt formate în baza unui sistem egal de rotaţie a statelor membre. Fiecare membru al grupului asigură, prin rotaţie, pe o durată de şase luni, preşedinţia tuturor formaţiunilor Consiliului, cu excepţia formaţiunii Afaceri Externe. Ceilalţi membri ai *troicii* asistă preşedinţia în îndeplinirea tuturor responsabilităţilor acesteia, pe baza unui program comun.

Sediul instituţiei se află la Bruxelles, dar în aprilie, iulie şi octombrie Consiliul îşi ţine şedinţele la Luxemburg.

---

[373] Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) nr. 2007/5/CE, Euratom, în http//www. publications.europa.eu/official/index_ro.htm .

Pentru buna derulare a activităţii, Consiliul Uniunii Europene este sprijinit de un Secretariat General, care numără nu mai puţin de 2700 de funcţionari[374]. Conducerea Secretariatului General este asigurată de un Secretar General care este numit de Consiliul Uniunii, cu unanimitate de voturi. Secretarul General are următoarele atribuţii: semnează procesul-verbal întocmit la fiecare reuniune; semnează actele adoptate de Parlamentul European şi de Consiliul Uniunii Europene; asigură publicarea anumitor acte în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene; îndeplineşte sarcinile de depozitar şi se asigură că datele de intrare în vigoare a acordurilor în cauză sunt publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Prin modificările aduse de Tratatul de la Amsterdam, Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene îndeplineşte şi funcţia de Înalt Reprezentant pentru Politică Externă şi de Securitate, rolul acestuia fiind de a asista Preşedinţia Consiliului. De la 1 decembrie 2009, această funcţie este ocupată de Catherine Ashton.

În cadrul Secretariatului General funcţionează mai multe direcţii generale, un serviciu juridic, precum şi un Secretariat-Schengen. Celelalte atribuţii ale Secretariatului General sunt prevăzute de Regulamentul de procedură al Consiliului şi vizează: transmiterea cererilor de includere a punctelor pe ordinea de zi şi a documentelor pentru care termenele menţionate n-au fost respectate de către membrii Consiliului şi cei ai Comisiei; eliberarea permiselor pentru accesul la reuniunile Consiliului; informarea prealabilă a publicului cu privire la datele şi orele aproximative la care au loc transmisiile audiovizuale; elaborarea lunară a unei sinteze a actelor adoptate prin procedură scrisă; constatarea finalizării procedurilor scrise; elaborarea proiectelor de procese – verbale în termen de 15 zile şi înaintarea lor către Consiliu şi COREPER pentru a fi aprobate; actualizarea şi publicarea listei grupurilor de pregătire[375].

Pentru eficientizarea activităţii Consiliului, s-a hotărât constituirea unui Comitet alcătuit din reprezentanţi permanenţi ai statelor membre care poartă

[374] Cf. Gyula Fábián, *op.cit*., p. 169.
[375] Pentru detalii, Augustin Fuerea, *op. cit.,* p. 93.

denumirea prescurtată de COREPER[376]. Aceşti reprezentanţi permanenţi ai statelor membre sunt funcţionari superiori cu rang de ambasador. În cadrul COREPER există două comisii, COREPER II din care fac parte funcţionarii cu rang de ambasador şi care se ocupă de chestiunile politice importante şi COREPER I care-i reuneşte pe reprezentanţii permanenţi adjuncţii şi care dezbate doar problemele tehnice[377]. Scopul principal al COREPER este asigurarea activităţii Consiliului Uniunii Europene, având ca obligaţie pregătirea lucrărilor Consiliului şi îndeplinirea sarcinilor încredinţate de acesta.

Consiliul se întruneşte la convocarea preşedintelui său, din iniţiativa acestuia, a unuia dintre membrii săi sau a Comisiei. La întrunirile sale este, de regulă, invitat un reprezentat al Comisiei Europene, iar dacă sunt dezbătute şi probleme care privesc Banca Centrală Europeană, este invitat şi preşedintele acesteia.

Atribuţiile şi competenţele Consiliului Uniunii Europene sunt**:**

- *legislative* (adoptă acte normative de drept secundar şi conferă Comisiei atribuţiile de executare a normelor stabilite de Consiliu);
- *de coordonare* (asigură coordonarea politicilor economice generale ale statelor membre);
- *de iniţiativă* (poate solicita Comisiei să iniţieze anumite acte normative);
- *de control* (poate exercita acţiuni în anulare şi în constatarea abţinerii nejustificate);
- *de reprezentare* **(**în planul relaţiilor externe încheie, în numele Uniunii convenţii, tratate internaţionale cu terţe state sau organizaţii internaţionale);
- *de nominalizare* (numeşte membrii Comisiei Europene, Comitetului Economic şi Social, Curţii de Conturi, responsabilul pentru protecţia datelor cu caracter personal);
- ***a****dministrative* (adoptă Statutul Funcţionarilor Comunitari şi stabileşte remuneraţiile membrilor Comisiei şi Curţii Europene de Justiţie);

[376] Fiecare stat membru are un birou de reprezentare permanentă la Bruxelles, alcătuit din diplomaţi sau persoane oficiale din ministerele naţionale.
[377] Această împărţire în COREPER I şi II s-a făcut în anul 1962.

- *bugetare* (elaborează proiectul de buget şi adoptă bugetul împreună cu Parlamentul European)**;**
- *de implementare* (are competenţa de a completa prevederile tratatelor de înfiinţare cu respectarea strictă a limitelor prevăzute de acestea);
- *de execuţie***;**
- *alte atribuţii* (stabilirea cadrului legal pentru liberul acces la informaţii, elaborarea statisticilor comunitare sau protecţia datelor personale)[378].

În cadrul Consiliului, deciziile se pot lua: cu majoritate simplă (50%+1); cu majoritate calificată; în unanimitate. *Majoritatea simplă* nu este solicitată decât în cazurile limită (adoptarea regulamentului intern; solicitarea de studii şi propuneri Comisiei; stabilirea statutului comitetelor; stabilirea condiţiilor şi a limitelor cererii de informaţii de la Comisie).

Majoritatea calificată este regula şi modalitatea de vot cea mai frecvent prevăzută[379]. În cadrul acestei proceduri de votare se aplică regula votului ponderat potrivit căruia fiecare stat membru deţine un anumit număr de voturi în funcţie de importanţa politică, economică, teritorială şi demografică. În cadrul Uniunii cu 27 de state, numărul de voturi era de 345. În acest caz, *majoritatea calificată* este de 255 de voturi (73,9%), iar *minoritatea calificată* de 91 de voturi. Începând cu 1 noiembrie 2014, majoritatea calificată devine singura regulă în luarea deciziilor, cu excepţia cazurilor în care tratatele dispun altfel. Tot de la această dată, *majoritatea calificată* se defineşte ca fiind egală cu cel puţin 55% din membrii Consiliului, cuprinzând 15 dintre aceştia şi reprezentând state membre care întrunesc cel puţin 65 % din populaţia Uniunii[380].

Votul cu unanimitate conferă fiecărui stat membru un drept de veto. Unanimitatea este rezervată doar pentru cazuri limitate. În caz de unanimitate, abţinerile membrilor prezenţi nu împiedică adoptarea actului nomativ. Parcursul actualei Uniuni Europene a antrenat reducerea progresivă a regulei unanimităţii, fără a face ca ea să dispară în întregime.

---

[378] Gyula Fábián, *op.cit*., p. 170.
[379] Pentru detalii despre evoluţia acestui tip de vot, a se vedea Augustin Fuerea, *op. cit*., p. 87, Jean-Luc Sauron, *op. cit*., p. 233 şi urm.
[380] Pe larg, Gyula Fábián, *op.cit*., p. 170 şi urm.

Ponderea voturilor este importantă din perspectiva statelor mici care nu doresc să fie marginalizate în cadrul Uniunii.

De-a lungul existenţei sale, Uniunea Europeană s-a confruntat cu situaţii de criză în care luarea unor decizii a fost blocată de un stat. Despre un astfel de caz am amintit în paginile anterioare ale cursului şi a avut în prim plan Franţa, care, între iulie 1965 şi ianuarie 1966, şi-a retras reprezentanţii din toate instituţiile interguvernamentale. Pentru a preîntâmpina astfel de situaţii care ar fi putut să blocheze activitatea Comunităţii, statele membre au încheiat *Compromisul de la Luxemburg*, din 28-29 ianuarie 1966[381]. Acesta stipula că, atunci când trebuie luată o decizie cu majoritate de voturi, iar interesele majore ale unui stat sunt în joc, membrii consiliului vor face eforturi ca, într-un interval de timp rezonabil, să se ajungă la o soluţie convenabilă tuturor. Acest aranjament nu a avut valoare juridică, pentru că nu s-a respectat procedura de revizuire a tratatului dar a dus de facto „la un veto politic care a împiedicat pentru două decenii trecerea la votul majoritar (până la Actul Unic European)”[382].

Compromisul de la Luxemburg a fost invocat în mai multe rânduri de Marea Britanie, Grecia şi Franţa.

Statele mari au continuat să facă presiuni pentru a păstra cât mai multe posibilităţi de blocare a deciziilor, ceea ce avea să conducă la elaborarea *Compromisului de la Ioannina*[383], încheiat cu ocazia reuniunii extraordinare a miniştrilor de externe din statele membre, în martie 1994. Acest aranjament a primit o formă juridică printr-o decizie a Consiliului Uniunii Europene. Compromisul a consta în faptul că, dacă nu se atingea o minoritate de blocaj de 26 de voturi, dar existau între 23 şi 25 de voturi contra, atunci Consiliul era obligat să ajungă, într-un interval de timp rezonabil, la o majoritatea de 65 de voturi, ceea ce presupunea acordul unui alt stat. Acest compromis a fost invocat extrem de rar, statele membre căutând consensul în luarea deciziilor.

---

[381] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., pp. 237.
[382] Emanuel Corneliu Mogîrzan, *op. cit*., p. 178.
[383] Jean-Luc Sauron, *op. cit*., pp. 237-238.

VI.5. Consiliul European

VI.5.a. Consideraţii generale

Această instituţie a Uniunii Europene îşi are sorgintea în conferinţele organizate la nivel înalt care reuneau şefii de stat şi de guverne ale statelor membre ale Comunităţilor Europene. Prima reuniune la nivel înalt care i-a adus la aceeaşi masă pe şefii de stat şi de guverne ai statelor membre ale Comunităţilor Europene s-a desfăşurat între 10-11 februarie 1961, la Paris şi a fost convocată de generalul de Gaulle care dorea crearea unei uniuni politice, în afara dominaţiei atlantice şi mai presus de Comunităţile supranaţionale cu caracter tehnic. Eşecul acestor negocieri avea să conducă la întreruperea reuniunilor la nivel înalt. Acestea aveau să fie reluate cu ocazia celei de-a zecea aniversare a semnării Tratatelor de la Roma, la 29-30 mai 1967. Între 1969 şi 1973, aceste întâlniri au avut un caracter de regularitate şi dat un impuls dezvoltării instituţiilor comunitare. Instituţionalizarea acestor conferinţe a fost dorită de mulţi oameni politici europeni precum preşedintele Franţei, Georges Pompidou, Altero Spinelli, om politic italian cu convingeri federaliste[384]. La Reuniunea la nivel înalt de la Paris, din 9-10 decembrie 1974, şefii de state şi de guverne din statele membre au decis instituţionalizarea reuniunilor lor şi crearea *Consiliului European*. Aceştia urmau ca, însoţiţi de miniştrii Afacerilor Externe, să se întâlnească de trei ori pe an şi de fiecare dată când va fi necesar. Modalităţile concrete de funcţionare ale *Consiliului European* urmau a fi stabilite ulterior, în mai multe etape. Prima întrunire în formula consacrată la Reuniunea la nivel înalt de la Paris a avut loc, la Dublin, în 1975.

Consacrarea juridică a existenţei *Consiliului European* avea să fie consfiinţită de Actul Unic European care, în art. 2, preciza: "Consiliul European reuneşte şefii de state şi de guverne ai statelor membre şi pe preşedintele Comisiei Comunităţilor Europene. Aceştia sunt asistaţi de miniştrii Afacerilor

[384] Pe larg Charles Zorgbibe, *op. cit.,* p. 180.

Externe şi de către un membru al Comisiei.

Consiliul European se reuneşte de cel puţin două ori pe an".

Textul Actului Unic European consacra participarea oficială a Comisiei la reuniunile Consiliului European. În acelaşi timp, era stabilită o frecvenţă a acestor întâlniri, care era redusă, fără a exclude reuniunile excepţionale, atunci când evenimentele cer acest lucru. În schimb, nu sunt definite funcţiile şi puterile Consiliului European.

Acest neajuns avea să fie depăşit odată cu adoptarea Tratatului de la Maastricht care, în art. 4, preciza: "Consiliul European impulsionează dezvoltarea Uniunii şi defineşte orientările politice generale". Misiunea instituţiei este definită mult mai clar în alte articole ale Tratatului care arată că această instituţie "impulsionează dezvoltarea Uniunii şi defineşte orientările politice generale ale acesteia". Consiliul dobândeşte atribuţii specifice atât în domeniul politicii economice cât şi în domeniul Politicii Externe şi de Securitate Comună.

Tratatul de la Lisabona a adus noi clarificări în ceea ce priveşte atribuţiile Consiliului European care a fost investit cu definirea "direcţiilor şi priorităţilor politicilor generale" ale Uniunii. Consiliul European avea să devină organismul strategic al Uniunii Europene, acţionând ca o preşedinţie colectivă a UE, ca un for suprem de guvernare extracomunitară[385].

Tratatul de la Lisabona a acordat Consiliului European personalitate legală şi a trasformat această instituţie într-una distinctă de Consiliul Uniunii Europene.

VI.5.b. Componenţă Consiliului European

[385] Gyula Fábián, *op. cit.,* p. 161.

Consiliul European reuneşte şefii de state şi de guverne, precum şi Preşedintele Comisiei Europene. Aşadar, Preşedintele Comisiei participă de drept la reuniunile Consiliului European însă nu are drept de vot, în calitate de expert de rang înalt, având doar drept de participare şi consultanţă. De asemenea, Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate participă şi ella lucrările Consiliului European.

Până la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, miniştrii de externe ai statelor membre îi asistau pe şefii de state şi de guverne, în timp ce, un membru al Comisiei îl asista pe preşedintele acesteia. Odată cu aderarea noilor state, din cauza numărului mare de membri, s-a renunţat la această practică.

La întâlnirile Consiliului European pot participa, în calitate de invitaţi, Preşedintele Băncii Centrale Europene, Secretarul General al Consiliului European, Preşedintele Parlamentului European. Secretarul General este responsabil de organizarea şedinţei şi de redactarea minutei acesteia.

Preşedinţia Consiliului European era exercitată de şeful de stat sau de guvern care asigură preşedinţia Consiliului Uniunii Europene. Această formulă asigura o anumită coerenţă între lucrările Consiliului Uniunii Europene şi cele ale Consiliului European. Tratatul de la Lisabona a creat însă funcţia permanentă de Preşedinte al Consiliului, ales pe o perioadă de doi ani şi jumătate, care poate fi reînnoită doar o singură dată[386].

Preşedintele Consiliului European nu este echivalentul unui şef de stat ci este doar un *primus inter pares* (primul printre egali). El are ca atribuţii: conducerea şedinţelor Consiliului European; asigurarea pregătirii şi continuităţii lucrărilor Consiliului European; cooperează cu preşedintele Comisiei la evaluarea lucrărilor Consiliului Afacerilor Generale; acţionează pentru facilitarea coeziunii şi a consensului în cadrul Consiliului European; prezintă, în faţa Parlamentului European, un raport după fiecare întâlnire a membrilor Consiliului European; asigură reprezentarea Uniunii în probleme de politică

[386] Primul şi actualul preşedinte al Consiliului European este fostul prim-ministru belgian Herman Van Rompuy. Acesta şi-a început primul mandat de preşedinte al Consiliului European la 1 decembrie 2009. Cel de-al doilea mandat a intrat în vigoare la 1 iunie 2012 şi expiră la 30 noiembrie 2014.

externă şi de securitate comună, fără a aduce atingere atribuţiilor Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate[387].

VI.5.c. Funcţionarea Consiliului European

În cadrul discuţiilor purtate la Consiliul de la Sevilla, din 21-22 iunie 2002**,** s-au adoptat o serie de măsuri privind normele de organizare ale lucrărilor Consiliului European. Astfel, Consiliul European se reuneşte de patru ori pe an, la Bruxelles. Reuniunile durează, de obicei, două zile. Când sunt mai multe subiecte pe ordinea de zi, durata acestora este mai mare.

Locul de desfăşurare a acestor reuniuni este capitala Belgiei, Bruxelles. Până în 2002, locul de întâlnire a membrilor Consiliului era statul care deţinea preşedinţia rotativă. Din 2002, Bruxelles-ul este locul de derulare a acestor reuniuni. Alegerea unui sediu a fost determinată de o serie de factori logistici şi de securitate.

VI.5.d. Competenţele Consiliului European

Consiliul European nu are atribuţii legislative şi, ca atare, activitatea sa se rezumă la următoarele chestiuni: oferă Uniunii Europene impulsurile necesare dezvoltării acesteia şi îi defineşte orientările şi priorităţile politice generale; gestionează procedurile de revizuire ordinară şi de revizuire simplificată privind tratatele de înfiinţare şi funcţionare ale Uniunii Europene; numeşte cu majoritate calificată Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate.

[387] Gyula Fábián, *op. cit.,* p. 165.

VI.5.e. Deciziile Consiliului European

Rezultatele lucrărilor Consiliului sunt consemnate în concluziile publicate la finalul fiecărei întâniri. Responsabil cu pregătirea concluziilor este Secretariatul General al Consiliului împreună cu preşedinţia.

Consiliul European se pronunţă prin consens, cu excepţia cazurilor în care tratatele dispun altfel. Hotărârile în cadrul Consiliului se iau cu majoritate simplă în chestiuni de procedură, precum şi pentru adoptarea regulamentului de procedură. Concluziile includ situaţia lucrărilor reuniunii şi diferite tipuri de documente: declaraţii, decizii.

VI. 6. Curtea de Justiţie Europeană

VI.6.a. Istoric

Constituirea Curţii de Justiţie Europene (CJE) este legată de înfiinţarea Comunităţii Economice a Cărbunelui şi Oţelului. Prima şedinţă a Curţii s-a desfăşurat la 10 decembrie 1952, în Luxemburg, sub preşedinţia lui Massimo Pilotti. Principala atribuţie a acestei instanţe era de a exercita controlul legalităţii deciziilor luate de Înalta Autoritate şi de guvernele statelor membre, la sesizarea sau pe baza plângerilor depuse de reprezentanţii guvernelor, respectiv de reprezentanţii întreprinderilor din domeniul producţiei oţelului şi cărbunelui.

După semnarea Tratatelor de la Roma (1957), numărul structurilor de integrare a crescut de la unu la trei însă, din punct de vedere jurisdicţional, cele trei Comunităţi aveau să fie deservite de un singur organ. O Curte de Justiţie unică avea să deservească toate cele trei comunităţi[388].

În noua formulă, Curtea de Justiţie Europeană şi-a început activitatea la 7 octombrie 1958, având în componenţă şapte judecători dintre care unul era desemnat de Consiliul Uniunii Europene, iar ceilalţi şase de guvernele statelor

[388] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 237.

membre. Pe lângă judecători, în alcătuirea Curţii intrau şi doi avocaţi generali. Principala atribuţie a CJE era "asigurarea respectării dreptului în aplicarea şi interpretarea tratatelor". Cu toate acestea, Curtea n-a reuşit să sancţioneze nici o încălcare săvârşită de Comisie sau de statele membre. În schimb, ea avea să devină un *motor al integrării*, în condiţiile în care integrarea politică a comunităţilor europene era în stagnare. În primii ani ai deceniului şapte al secolului trecut, Curtea de Justiţie Europeană a reuşit să elaboreze cele două principii fundamentale care stau la baza edificiului supranumit "Comunitatea de drept".

Aderarea altor state la Comunităţile Europene a condus, la nivelul Curţii, la schimbarea numărului de judecători şi avocaţi generali, fiecare nou stat membru obţinând dreptul de a numi un judecător. O primă modificare a intervenit în 1973, odată cu intrarea în vigoarea a tratatelor de aderare a Regatului Unit, Danemarcei şi Irlandei, când numărul judecătorilor a crescut de la 7 la 9, iar cel al avocaţilor generali de la 2 la 4. Odată cu aderarea Greciei, numărul judecătorilor a crescut de la 9 la 11, iar cel al avocaţilor generali, de la 4 la 5. Integrarea Spaniei şi Portugaliei, în 1986, avea să aducă o nouă modificare a numărului de judecători, de la 11 la 13, şi a avocaţilor generali, de la 5 la 6.

Anii '80 ai secolului trecut aveau să scoată la iveală o încărcare cu dosare din ce în ce mai mare a CJE ceea ce a condus la întârzieri semnificative în soluţionarea cauzelor. De aceea, prin Actul Unic European (AEU), s-a creat posibilitatea creării unui organ judecătoresc complementar de primă instanţă. Astfel, în 1988, a fost înfiinţat Tribunalul de Primă Instanţă care urma să funcţioneze ca o instanţă subordonată CJE, cu competenţe în domeniul concurenţei, litigiilor privind acordarea unor despăgubiri şi în domeniul dreptului funcţionarilor comunitari.

Tratatele de la Amsterdam, Nisa şi Lisabona au conferit noi competenţe pentru CJE. Acesteau au devenit obligatorii după momentul adâncirii integrării europene pentru a se asigura controlul jurisdicţional ca în orice formă de organizare socială de tip democratic[389]. Mai mult, au fost înfiinţate noi jurisdicţii

[389] Pentru detalii Gyula Fábián, *op. cit*., p. 239 şi urm.

specializate. Astfel, din 2004, funcţionează Tribunalul Funcţiei Publice a Uniunii Europene (TFP) cu competenţa de a statua cu privire la recursurile legate de contenciosul funcţiei publice[390].

VI.6.b. Structura şi statutul membrilor Curţii de Justiţie

Curtea Europeană de Justiţie este o instituţie comunitară care are ca atribuţie principală asigurarea respectării dreptului comunitar în aplicarea şi interpretarea actelor normative comunitare[391].

Curtea are în componenţa sa 27 de judecători şi 8 avocaţi generali. Numărul acestora poate fi modificat printr-o hotărâre a Consiliului Uniunii Europene luată cu votul unanim al membrilor acesteia, la cererea Curţii.

Judecătorii şi avocaţii generali sunt numiţi pe o perioadă de 6 ani de guvernele statelor membre. Mandatul poate fi reînnoit, ceea ce asigură o anumită stabilitate Curţii, deşi la o perioadă de 3 ani are loc o reînnoire parţială a judecătorilor şi avocaţilor generali, fiind înlocuiţi 12 sau 13 dintre judecători.

Statutul membrilor este stabilit de statutul Curţii şi de Regulamentul de procedură. Caracteristicile principale ale funcţiei sunt:

- depunerea unui jurământ, la intrarea în funcţie, prin care membrii Curţii se angajează să-şi exercite funcţiile imparţial şi să nu divulge secretul deliberărilor;

- pe perioada exercitării mandatului de judecător şi de avocat, membrii Curţii n-au voie să exercite o funcţie politică sau administrativă sau orice altă activitate profesională remunerată sau nu;

- la încetarea mandatului, judecătorii şi avocaţii generali au obligaţia de "onestitate şi delicateţe" în privinţa acceptării unor funcţii sau avantaje;

- judecătorii şi avocaţii generali beneficiază de imunitate de jurisdicţie, chiar şi după încetarea funcţiei, pentru actele pe care le-au săvârşit în exercitarea

[390] Pentru detalii despre Tribunalul Funcţiei Publice a se vedea Augustin Fuerea, *op. cit*., pp. 124-125.
[391] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 242.

mandatului lor.

- judecătorii şi avocaţii au obligaţia de a-şi stabili reşedinţa în oraşul în care Curtea îşi are sediul.

Preşedintele Curţii de Justiţie este ales, prin vot secret, din rândul membrilor acesteia, pentru un mandat de trei ani, care poate fi reînnoit.

Membrii Curţii sunt aleşi din rândul personalităţilor care oferă garanţii totale de independenţă şi care întrunesc condiţiile cerute pentru exercitarea, în ţările lor, a celor mai înalte funcţii jurisdicţionale, sau care sunt jurisconsulţi ale căror competenţe sunt recunoscute. Ei sunt numiţi de guvernele statelor membre, de comun acord, pentru o perioadă de şase ani.

VI.3. Organizarea şi funcţionarea Curţii de Justiţie Europeană

Curtea Europeană de Justiţie lucrează în Camere, formate din 3 la 5 judecători şi în Marea Cameră, formată din 13 judecători. Întrunirea în cadrul Marii Camere se face doar la cererea unui stat membru sau a unei instituţii a Uniunii, care este parte în proces.

Şedinţele plenare au loc doar pentru anumite cauze strict precizate de tratate sau doar dacă se consideră că o anumită cauză despre care Curtea este sesizată are o importanţă excepţională.

Curtea poate delibera valabil doar în prezenţa unui număr impar de judecători. În situaţiile în care numărul este par, judecătorul cu vechimea cea mai mică nu va participa la deliberări. Deliberările din cadrul Curţii de Justiţie sunt strict secrete şi procedeul "opiniei separate" nu se admite. Deciziile Curţii sunt colective şi o angajează în ansamblul ei.

Curtea îşi desfăşoară activitatea permanent, vacanţele judiciare fixate de ea întrerup activitate, dar nu suspendă termenele procedurale.

VI.4. Competenţele Curţii de Justiţie Europene

Rolul Curţii este de a asigura respectarea dreptului Uniunii Europene, interpretarea şi aplicarea Tratatelor (art. 19 TUE).

Competenţele ei vizează următoarele aspecte:

- efectuarea unui control al legalităţii actelor juridice ale Uniunii, acest control se realizează, de regulă, pe calea recursului în anulare, a excepţiei de ilegalitate şi a recursului în carenţă;

- interpretarea unitară a tratatelor şi actelor juridice ale Uniunii Europene pe calea recursului în interpretare;

- controlarea legalităţii acţiunilor sau a omisiunilor statelor membre în raport cu dispoziţiile tratatelor, tranşând litigiile dintre acestea;

- soluţionarea acţiunilor cu privire la repararea pagubelor cauzate de organele comunităţilor sau de agenţii acestora;

- soluţionarea raporturilor funcţionarilor Uniunii Europene cu organele de care depind;

- devine instanţă arbitrală, dacă o clauză compromisorie există în acest sens într-un contract încheiat de una dintre Comunităţi;

- acţionează ca instanţă de recurs de ultim grad;

- tranşează litigii între statele membre, dacă acestea sunt în legătură cu obiectul tratatelor şi dacă între statele litigante a intervenit un compromis;

- dispune de o competenţă consultativă[392].

[392] Augustin Fuerea, *op.cit*., p. 122; Gyula Fábián, *op. cit*., p 263 şi urm; Jean-Luc Sauron, op. cit., pp. 287-288.

VI.7. Curtea de Conturi Europeană

Curtea de Conturi Europeană[393] este o instituţie comunitară de natură recentă, constituită prin Tratatul de la Bruxelles din 22 iulie 1975 şi care şi-a intrat în atribuţiuni în octombrie 1977, după ce Comunităţile Europene au dobândit surse bugetare proprii şi a apărut necesitatea existenţei unui organ extern de control financiar pentru organele comunitare. Ea a luat locul Comisiei de Control prevăzută de Tratatele CEE şi CEEA, cât şi a Comisarilor de conturi din cadrul sistemului CECO. Tratatul de la Maastricht a ridicat Curtea de Conturi Europeană la rang de instituţie şi a înzestrat-o cu capacitate procesuală restrânsă.

Instituţia îşi are sediul la Luxemburg şi are în componenţa sa 27 de membri, fiecare stat membru trimiţând un singur reprezentant[394]. Membrii Curţii de Conturi sunt, de regulă, persoane care fac sau au făcut parte din instituţiile de control financiar extern din ţările lor sau au o calificare specială pentru această funcţie şi care oferă toate garanţiile de independenţă.

Membrii Curţii de Conturi sunt numiţi pe o perioadă de 6 ani de Consiliul Uniunii Europene, care hotărăşte cu unanimitate de voturi, după consultarea Parlamentului European. Mandatul lor poate fi reînnoit. Membrii Curţii aleg un preşedinte a Curţii de Conturi pe o perioadă de trei ani[395]. Acesta poate fi reales încă un mandat.

Statutul membrilor Curţii de Conturi este asemănător cu cel al comisarilor europeni. Ei acţionează în deplină independenţă şi în interesul general al Comunităţii; nu trebuie să solicite şi să accepte instrucţiuni de la nici un guvern sau de la un alt organism. Ei sunt obligaţi să se abţină de la orice act incompatibil cu natura funcţiei îndeplinite.

Mandatul membrilor Curţii de Conturi Europene poate înceta prin

---

[393] http://www. europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court.../index_ro.htm; Jean-Luc Sauron, *op. cit*, pp. 290-296; Gyula Fábián, *op. cit*., p. 221-223; Augustin Fuerea, *op. cit*., pp. 125-127; Emanuel Corneliu Mogîrzan, *op. cit.*, pp. 231-233.

[394] Curtea de Conturi Europeană şi-a sporit numărul la 28 de membri odată cu aderarea Croaţiei, în iunie 2013.

[395] Din ianuarie 2008 preşedinte al Curţii de Conturi Europene este portughezul Vitor Manuel da Silva Caldeira.

schimbare ordinară, deces, demisie şi destituire. În cazul demisiei şi destituirii, persoana în cauză este înlocuită până la încheierea mandatului.

Rolul Curţii este de a garanta contribuabililor europeni faptul că banii lor sunt cheltuiţi în mod eficient. Curtea de Conturi Europeană este abilitată să verifice orice persoană sau organizaţie care gestionează fonduri europene. Pentru a-şi îndeplini cu succes menirea, ea efectuează frecvent controale pe teren. Concluziile sale sunt incluse în rapoarte adresate Comisiei Europene şi guvernelor statelor membre.

Curtea de Conturi Europeană nu dispune de putere juridică. De aceea, în cazul în care descoperă fraude sau nereguli, auditorii săi informează Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF).

Din punct de vedere organizatoric, Curtea se poate întruni în camere pentru a adopta anumite rapoarte sau avize. În activitatea sa se sprijină pe un Secretariat General format din 800 de persoane.

Curtea de Conturi Europeană funcţionează în baza unui Regulament intern, adoptat în 2005, şi are următoarele atribuţii:

1. Examinează conturile tuturor veniturilor şi cheltuielilor Comunităţilor şi ale oricărui organism creat de Comunitate, în măsura în care actul constitutiv nu exclude acest control;

2. Prezintă Parlamentului şi Consiliului o declaraţie care atestă fiabilitate conturilor, precum şi legalitatea veniturilor şi regularitatea operaţiilor subiacente, care este publicată în JOUE;

3. Examinează legalitatea şi regularitatea veniturilor şi cheltuielilor şi asigură buna gestiune financiară, semnalând orice neregularitate;

4. Întocmeşte un raport anual după încheierea fiecărui exerciţiu financiar. Acest raport este transmis celorlalte instituţii ale Comunităţii şi este publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europen (JOUE), alături de răspunsurile formulate de aceste instituţii la observaţiile Curţii;

5. Poate prezenta în orice moment propriile observaţii, mai ales sub forma rapoartelor speciale, asupra unor chestiuni specifice şi poate emite avize la cererea uneia dintre celelalte instituţii ale Comunităţii;

6. Avizează regulamentele financiare legate de execcutarea bugetului comunitar, care sunt adoptate de Consiliul Uniunii Europene[396].

Activitatea Curţii se bazează pe documente, dar dacă este necesar membrii instituţiei se pot deplasa la sediul oricărui organ sau la cel al persoanelor fizice sau juridice din Comunitate care beneficiază de vărsăminte de la buget. În cazul în care se deplasează în control, membrii Curţii beneficiază de sprijinul instituţiilor similare naţionale.

VI.8.Banca Centrală Europeană

VI.8.a. Consideraţii generale

Banca Centrală Europeană (BCE)[397] este continuatoarea Institutului Monetar European, care a funcţionat între 1 ianuarie 1994 şi 1 ianuarie 1998 şi care a avut ca misiune coordonarea politicilor monetar-valutare ale statelor membre, supravegherea funcţionării sistemului monetar european şi care a pregătit terenul pentru înfiinţarea Băncii Centrale Europene[398].

BCE şi-a început activitatea în 1998 şi îşi are sediul la Frankfurt pe Main (Germania). Scopul iniţial al instituţiei a fost acela de a emite şi administra moneda unică europeană (EURO). Pe lângă această atribuţie, ea trebuie să asigure stabilitatea preţurilor, să definească şi să pună în aplicare politica economică şi monetară a UE.

Moneda unică europeană a fost introdusă de la 1 ianuarie 1999, ca monedă de cont, punerea propriu-zisă a bancnotelor pe piaţă începând doar la 1 ianuarie 2002. Actualmente, EURO este monedă unică în 17 state[399] din cele 28 ale

---

[396] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 222.

[397] http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecb/index_ro.htm .

[398] Pentru detalii despre istoricul integrării monetare a se vedea Hanspeter K. Scheller, *La Banque Centrale Europeénne. Histoire, rôle et fonctions*, 2004, pe http://www.ecb.europa.eu/pdf/other/ecbhistoryr.

[399] Cele 17 state europene au adoptat moneda unică europeană în mai multe etape: Austria, Belgia, Finlanda, Franţa, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia şi Spania (1999); Grecia (2001); Slovenia (2007); Cipru şi Malta (2008); Slovacia (2009); Estonia (2011). În alte state europene, nemembre ale UE circulă Euro – Andorra, San Marino, Monaco, Liechtenstein, Insulele Canare şi Kossovo.

Uniunii. Cooperarea existentă între aceste state este rezumată sub denumirea de *Eurosistem*. Ţările care doresc să adopte moneda unică trebuie să îndeplinească următoarele criterii de convergenţă:

- stabilitatea preţurilor - creşterea acestora n-are voie să depăşească 1,5% raportat la media a trei state cu cea mai mică rată a inflaţiei;

- dobânzile la creditele pe termen lung pot fi mai mari cu maxim 2% decât media din statul cu cea mai mică inflaţie;

- stabilitatea cursului de schimb - moneda naţională nu poate fi depreciată cu doi ani anterior aderării la sistemul EURO şi trebuie să respecte o bandă de fluctuaţie de maxim +/- 2,5%;

- deficitul bugetar nu poate depăşi 3% din Produsul Intern Brut (PIB);

- datoriile statului nu pot depăşi 60% din PIB[400].

BCE dispune de deplină independenţă faţă de toate instituţiile comunitare, guvernele statelor membre, orice alte instituţii sau organizaţii. Este considerată cea mai independentă bancă centrală creată vreodată[401]. Independenţa BCE este asigurată şi de faptul că îi este interzis să împrumute bani de la guvernele statelor care fac parte din Uniunea Europeană.

BCE are dreptul exclusiv de a emite monedă în zona euro. Ea colaborează cu băncile centrale din cele 28 de state membre şi împreună cu acestea formează Sistemul Central al Băncilor Europene (SEBC).

VIII.2. Atribuţiile Băncii Centrale Europene

Atribuţiile băncii sunt multiple şi complexe şi sunt specificate în statutul Sistemului European al Băncilor Centrale şi al BCE, acesta fiind un protocol ataşat tratatului prin care s-a constituit UE:

- definirea şi implementarea politicii monetare pentru zona euro, urmărind menţinerea stabilităţii preţurilor;

- conducerea operaţiunilor de schimb valutar (cumpără şi vinde valută atunci când este necesar pentru a menţine echilibrul ratelor de schimb);

[400] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 231.
[401] Luigi Popescu, Magdalena Rădulescu, *Băncile centrale şi politica monetară*, Editura Sitech, Craiova, 2008, p.54.

- deţinerea şi gestiunea rezervelor valutare oficiale ale ţărilor din zona euro;

- promovarea bunei funcţionări a sistemului de plăţi din cadrul comunităţii;

- controlul funcţional asupra sistemelor de plăţi din euro-zonă, inclusiv a celor care pot folosi e-money[402];

- procurarea datelor statistice necesare funcţionării băncii;

- monitorizarea progreselor din sistemul bancar[403].

VI.8.c. Principiile funcţionării BCE

Principiile pe bază cărora funcţionează Banca Centrală Europeană sunt: independenţa, transparenţa, credibilitatea, autodisciplina.

Independenţa BCE este necesară pentru a menţine stabilitatea preţurilor în cadrul Uniunii Europene. În baza acestui principiu, Banca Centrală Europeană nu poate solicita sau accepta instrucţiuni din partea instituţiilor şi organismelor comunitare sau a guvernelor statelor membre. La rândul lor, acestea din urmă trebuie să respecte acest principiu şi să nu încerce să-i influenţeze pe membrii organelor de decizie ale BCE.

Statutul BCE prevede ca mandatul membrilor Consiliului Guvernatorilor să fie cât mai lung, în schimb membrii Consiliului Director nu pot avea mai multe mandate.

Transparenţa, conform acestui principiu, băncile centrale furnizează publicului larg şi pieţelor, în timp real, informaţii utile, referitoare la strategia BCE, despre analizele şi deciziile de politică monetară. Transparenţa ajută publicul să înţeleagă deciziile BCE şi face ca politica băncii să fie mai credibilă.

Credibilitatea BCE este asigurată atunci când aceasta îşi explică mandatul şi indică maniera în care-şi îndeplineşte misiunea.

---

[402] *Ibidem*, p. 57.
[403] Gyula Fábián, *op. cit*., p. 232.

Autodisciplina, contribuie la garantarea unei anumite coerenţe a deciziilr BCE şi a explicaţiilor pe care le furnizează de-a lungul timpului[404].

VI.8.d. Organizarea Băncii Centrale Europene

BCE are următoarea structură organizatorică:

a. *Directoratul* este alcătuit din directorul BCE, directori adjuncţi aleşi de guvernele statelor membre ale zonei euro pe baza propunerilor miniştrilor de finanţe, pentru un mandat de opt ani, respectiv patru specialişti în probleme monetare şi bancare. Primul preşedinte a fost olandezul Wim Duisenberg, fiind urmat de francezul Claude Trichet. Membrii Directoratului adoptă deciziile necesare pentru funcţionarea curentă, activitatea cotidiană a băncii şi emite instrucţiuni băncilor naţionale.

b. *Consiliul BCE* este format din membrii Directoratului şi guvernatorii băncilor naţionale ale statelor participante la zona EURO, sub conducerea directorului BCE. La Consiliul BCE partcipă, fără drept de vot, preşedintele Consiliului Uniunii Europene şi un membru din cadrul Comisiei. Acest organ al BCE este unul decizional, de cea mai mare importanţă. În cadrul acestuia, sunt adoptate decizii de politică monetară, decizii strategice şi acte normative comunitare.

c. *Consiliul lărgit al BCE* este format din preşedintele şi vicepreşedintele BCE, respectiv din guvernatorii băncilor naţionale din cele 28 de state membre**.** Acest organ acordă consultanţă, coordonează activitatea BCE şi pregătirile pentru introducerea monedei EURO în noile state membre, acordă asistenţă pentru elaborarea de statistici, rapoarte ale BCE[405].

---

[404] Luigi Popescu, Magdalena Rădulescu, *op. cit*., pp. 59-60.

[405] *Ibidem*, p. 231.

Deciziile din cadrul *Consiliul lărgit al BCE* sunt luate cu majoritate simplă, fiecare stat membru având un singur vot. BCE funcţionează pe baza unui regulament de ordine interioară, pe baza statutului şi a unei hotărâri adoptate de Consiliu în acest sens.

La nivelul BCE pot fi adoptate regulamente, decizii, recomandări şi avize.

BIBLIOGRAFIE

1. Albertini, Mario, *Il Federalismo. Antologia e definizione*, Bologna, 1979.
2. Aristotel, *Politica*, VII. 6, Editura Antet, Bucureşti, 1996.
3. Bărbulescu Iordan Gheorghe (coord.),, Iancu, Alice , Ion, Oana Andreea, Toderaş, Nicolae , *Tratatul de la Lisabona. Implicaţii asupra instituţiilor şi politicilor româneşti*, în "Studii de Strategie şi Politici – SPOS 2010", Institutul European din România, Bucureşti, 2011, pp. 24-25, pe http://www.ier.ro/documente/spos_2010/SPOS_1_site.pdf
4. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Uniunea europeană. Aprofundare şi extindere*, vol. I, Editura Trei, Bucureşti, 2001.
5. Berstein, Serge, Milza, Pierre, *Istoria Europei*, vol. IV-V, Editura Institutul European, Iaşi, 1998.
6. Bold, Emilian, Ciupercă, Ioan, *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relaţiilor internaţionale*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2001
7. Brugmans, Henri, *Panorama de la pensée fédéraliste*, La Colombe, Paris, 1956.
8. Brunetau, Bernard, *Histoire de idées européenne aux premier XXe siecle,* Armand Colin, Paris, 2006.
9. Calvocoressi, Paul, *Europa de la Bismark la Gorbaciov*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
10. Cairms, W., *Introducere în legislaţia Uniunii Europene*, Editura Universal Dalsi, Bucureşti, 2001.
11. Campus, Eliza, *Din politica externă a României. 1913-1947*, Editura Politică, Bucureşti, 1980.
12. Chabot, Jean-Luc, *Aux origines intellectuelles de l'Union européenne: L'idée d'Europe unie de 1919 à 1939*, PUG, Paris, 2005.
13. Ciorănescu, George, *Românii şi ideea federalistă*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996
14. Constant, de Paul d'Etournelles *Le péril prochain: l'Europe et ses rivaux*, în „Revue de Deux- Mondes", April 1, 1896.
15. Idem, *Concurence et chômage, nos rivaux, nos charges, notre rutine*, în "Revue de Deux- Mondes", July 15,1897.

16. Corbett, Richard, Jacobs, Francis, Shackleton, Michael, *Parlamentul european*, ediţia a VI-a, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2007.
17. Crespo, Barón Enrique, *L'Europe à l'aube du millénaire*, Éditions Kimé, Paris, 1996.
18. *Declaration de l'Union par W. Churchill et le général de Gaulle*, Londra, 1940.
19. Defarges, Philippe Moreau, *Instituţiile europene*, Editura Amacord, Timişoara, 2002.
20. *Documente de bază ale Comunităţii şi Uniunii Europene*, ediţia a II-a, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
21. Doumolin, Michel (edit.), *The European Comission, 1958-1972. History and Memoires*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2007.
22. Duroselle, Jean Baptiste, *L'idée d'Europe dans l'histoire*, Denoël, Paris, 1965.
23. Idem, *Histoire diplomatique de 1919 a nos jours*, Dalloz, Paris, 1974.
24. Duroselle, Jean-Baptiste, Kaspi, André, *Histoire des relations internatinales de 1945 à nos jours*, 14e édition, Armand Colin, Paris, 2004.
25. Fábián, Gyula, *Drept constituţional comunitar*, ediţia a III-a revăzută şi adăugită cu referire la Tratatul de la Lisabona, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2010.
26. Feis, Herbert, *Churchill, Roosevelt, Stalin,* Princeton University Press, Princeton, 1970.
27. Fontaine, André, *Istoria războiului rece. De la Revoluţia din Octombrie la războiul din Coreea 1917-1950*, vol. II, Editura Militară, Bucureşti, 1992.
28. Fontaine, Pascal, *Construcţia europeană de la 1945 până în zilele noastre*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998.
29. Fuerea, Augustin, *Drept comunitar european. Parte generală,* Editura All Beck, Bucureşti, 2003.
30. Idem, *Manualul Uniunii Europene*, ediţia a IV-a revizuită şi adăugită după Tratatul de la Lisabona, Bucureşti, Universul Juridic, 2010.
31. Gaillard, Jean-Michelm, Rowley, Anthony, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârşitul sec. al XX-lea*, Editura Cartier, Chişinău, 2001.

32. Gasset, y José Ortega, *Europa şi ideea de naţiune*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.
33. George, Stephen, Bache, Ian, *Politics in the European Union*, Oxford Universiy Press, Oxford, 2001.
34. Gerbet, Pierre, *La construction de l'Europe*, Imprimérie nationale, Paris, 1994.
35. Idem, *1957, la naissance du Marché Commun*, Éditions Complexe, Bruxelles, 2007.
36. Girault, René, (coord.), *Identitate şi conştiinţa europeană în secolul al XX-lea*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004.
37. Gyemant, Ladislau, *Preistoria construcţiei europene*, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1999.
38. Goff, le Jacques, *Evul mediu şi naşterea Europei*, Editura Polirom, Iaşi, 2005.
39. Grigoriu-Andreşan, Beatrice, Ştefan, Tudorel, *Tratatele Uniunii Europene*, ediţia a 2-a, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2009.
40. Halin, Hubert, *L'Europe unie objectif majeur de la Résistance*, Editions de l'Union des résistants pour une Europe Unie (URPE), Paris-Bruxelles, 1967.
41. Hazard, Paul, *Criza conştiinţei europene 1680-1715*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.
42. Herodot, *Istorii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1984.
43. Hilgruber, Andreas, *Hitler, regele Carol şi mareşalul Antonescu. Relaţiile româno-germane 1938-1944*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
44. Ivan, Adrian Liviu, *Sub zodia „Statelor Unite ale Europei". De la ideea europeană la Comunităţile Economice Europene,* Ediţie revăzută şi adăugită, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2009.
45. Jinga, Ion, *Tratatul de instituire a unei Constituţii pentru Europa*, Institutul European din România, Bucureşti, 2004, pe http://www.clr.ro/menu1/tratat_constitutie.pdf .
46. Kaelbe, Hartmut, *Vers une société européenne 1880-1980. Une histoire sociale de l'Europe*, Paris, Berlin, 2001.
47. Liebich, André, Germond, Basil (eds.), *Construire l'Europe. Mélanges à Pierre du Bois*, PUF, Paris, 2008.

48. Liu, Nicolae, *Revoluţia franceză moment de răscruce în istoria umanităţii,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994.
49. Luzárraga, Francisco Aldecoa , Llorente, Mercedes Guinea, *Europa viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, Iaşi, 2011.
50. Magnette, Paul, *Europa politică. Cetăţenie, constituţie, democraţie*, Editura Institutul European, Iaşi, 2003.
51. Marga, Andrei, *Filosofia unificării europene*, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 1995.
52. Mathijsen, Pierre, *Compendiu de Drept European*, Editura Club Europa, Bucureşti, 2002.
53. Mazilu, Dumitru, *Integrare europeană. Drept comunitar şi instituţii europene*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2008.
54. Mătuşescu, Constanţa, *Construcţia europeană. Evoluţia ideii de unitate europeană*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2007.
55. Miroir, André, *Pensée et construction européenne*, CERIS, Bruxelles, 1990.
56. Mogîrzan, Emanuel Corneliu, *Introducere în dreptul comunitar*, Editura Fides, Iaşi, 2003.
57. Monnet, Jean, *Memoires,* Fayard, Paris, 1988.
58. Munteanu, Roxana, *Drept european*: *evoluţie, instituţii, ordine juridică*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1996.
59. Murgescu, Bogdan, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.
60. Naianu, Bedros Petre, Gheorghe, Cristina Marina, *Uniunea Europeană. Repere istorice. Programe*, Editura Aisteda, Bucureşti, 2002.
61. Neagu, Cornelia, *Istoria Europei şi a Uniunii Europene. Prelegeri*, Iaşi, 2002.
62. Quermonne, Jean-Louis, *L'Union européenne dans le temps long*, Presses de Sciences. Po, Paris, 2008.
63. Păun, Nicolae, *Istoria construcţiei europene. Epoca postbelică*, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1999.
64. Păun, Nicolae (coord.), *Actualitatea mesajului fondatorilor Uniunii Europene,* Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2006.

65. Platon, Alexandru Florin, Rădvan, Laurenţiu, Maleon, Bogdan-Petru , *O istorie a Europei de Apus în evul mediu*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.
66. Popescu, Luigi, Rădulescu, Magdalena , *Băncile centrale şi politica monetară*, Editura Sitech, Craiova, 2008.
67. Proudhon, Pierre-Joseph, *Despre principiul federativ*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.
68. *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.
69. Rougemont, Denis de, *Vent-huite siècles d' Europe*, *La conscience européenne à travers les texts d'Hesiode à nos jours*, Payot, Paris, 1961.
70. Sallman, Jean-Michel, *Charles Quint*, Éditions Payot&Rivages, Paris, 2000.
71. Sauron, Jean Luc, *Curs de instituţii europene*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.
72. Scăunaş, Stelian, *Uniunea europeană: construcţie, reformă, instituţii*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2008.
73. Idem, *Drept internaţional public*, Editura ALL Beck, Bucureşti, 2002.
74. Scheller, Hanspeter K., *La Banque Centrale Europeénne. Histoire, rôle et fonctions*, 2004, pe http://www.ecb.europa.eu/pdf/other/ecbhistoryr .
75. Schulze, Hagen, *Stat şi naţiune în istoria europeană*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
76. Secundus Caius Plinius, *Opere complete*, Editura Univers, Bucureşti, 1977.
77. Sidjanski, Dusan, *Viitorul federalist al Europei. Comunitatea europeană de la origini la Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.
78. Soutou, George-Henri, *L'Europe de 1815 a nos jours*, PUF, Paris, 2007.
79. Spence, David (editor), *Comisia Europeană*, Ediţia a 3-a, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2008.
80. Stanciu, Ileana Constantina, *Originea ideii de construcţie pan-europeană după conferinţa de pace de la Paris 1919/1920*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
81. Stoica, Marcela Monica, *Uniunea Europeană. O abordarea instituţională*, Ediţia a 2-a revăzută şi adăugită, Editura Pro Universitaria, Bucureşti, 2010.
82. Strabon, *Geografia*, vol. I-III, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971-1983.
83. Roth, François, *Inventarea Europei: de la Europa lui Jean Monnet la Uniunea Europeană*, Editura Institutul European, 2007.

84. Tarnu, Lucian, *Construcţia Europeană - de la Tratatul de la Paris la Tratatul de la Lisabona*, Editura Techno Media, Sibiu, 2010.
85. Teló, Mario, *L'etat et l'Europe. Histoires des idées politiques et des institutions européennes*, Éditions Labor, Bruxelles, 2005.
86. Ţinca, Ovidiu, *Drept comunitar general* , Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1999.
87. Vâlcu, Elise Nicoleta, *Drept comunitar instituţional*, Editura Sitech, Craiova, 2009.
88. Vese, Vasile , Ivan, Adrian Liviu *Istoria integrării europene*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
89. Vlădescu, Cristian, Bușoi, Cristian, *Politici de sănătate în Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Iaşi, 2012.
90. Zlătescu-Moroianu, Irina, Demetrescu, Radu, *Drept instituţional comunitar şi drepturile omului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, Bucureşti, 2005.
91. Zorgbibe, Charles, *Construcţia europeană. Trecut, prezent, viitor*, Editura Trei, Bucureşti, 1998.
92. Idem, *La construction politique de l'Europe 1946-1976*, Presses Universitaires de France, Vendome, 1978.
93. Weiler, J.H.H., *Constituţia Europei*, Editura Polirom, Iaşi, 2009.

RESURSE WEB

1. http://www.ec.europe.eu/romania/do
2. http:// www.europeanmovement.org
3. http:// commission.europa. eu
4. http://www.weu.int/index.htlm
5. http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm
6. http://www.ec.europa.eu/index_en. htm
7. http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf .
8. http://www. cdep.ro/pls/dic/site.page?den=alegeri_eu_14 .

9.http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/007-50576-061-03-10-901-200903002STO50535-2009/default_ro.htm.
10. http://www.consilium.europa.eu .
11. http//www. publications.europa.eu/official/index_ro.htm .
12. http://www. europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court.../index_ro.htm
13.http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/007-50576-061-03-10-901-200903002STO50535-2009/default_ro.htm.